

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**BİR SİYASAL KATILMA ARACI OLARAK MEMUR
SENDİKALARI: ISPARTA ÖRNEK OLAYI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Üsame ÖZ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKTEL

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla “KABUL”, “RED”, veya “DÜZELTME” kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığına tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Düzeltme alan öğrenci bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak zorundadır.

MADDE-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla “KABUL”, “RET” veya “DÜZELTME” kararı verir. Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığına tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

ÖZET

BİR SİYASAL KATILMA ARACI OLARAK MEMUR SENDİKALARI: ISPARTA ÖRNEK OLAYI

Üsame ÖZ

**SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu
Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2010**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Aktel

Çalışmanın ilk bölümü, araştırma konusu ile yakından ilgili olan kamu görevlileri, memur, sendika ve konfederasyon gibi kavramların, kanunlardaki tanımlarından yararlanılarak açıklanmasına ayrılmıştır. Ayrıca sendikacılık olgusu, tarihsel akışıyla birlikte ele alınarak, sendikacılığa çeşitli doktrinlerle birlikte açıklık getirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Osmanlı İmparatorluğun son yıllarından başlayarak günümüze kadar uzanan süreçte, sendikacılığın tarihsel gelişimi, dünü bugünü ve ülke deneyimleri, memurların çalışma hayatı içindeki konumu ile toplumsal konumu, uluslararası mevzuat çerçevesinde sahip oldukları örgütlenme hakları ile birlikte ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, araştırmanın konusuyla yakından ilgili olan siyaset ve siyasal katılma kavramları ele alınmış ve siyasal katılma davranışının içeriği, yapısı, boyutları açıklanmıştır. Bireylerin genel örgütsel faaliyetlerinin siyasal davranışlarla ilişkisine açıklık getirmek amacıyla, siyasal katılma, siyasal yönelişlerle birlikte incelenmiştir. Kişinin bireysel hayatı bakımından siyasal anlam taşıyan tavır ve davranışlar çözümleyici siyasal yönelişlerle birlikte incelenmiştir. Dördüncü bölümde araştırmanın bulguları analiz edilip yorumlanmıştır. Sonuç bölümünde araştırmanın bulguları değerlendirilmiş, kamu görevlileri açısından ülkemizde çokça tartışılan sendika siyaset ilişkisine yönelik değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu görevlileri, Siyasal katılma, Sendikacılık, Memur Sendikacılığı.

ABSTRACT**CIVIL SERVANT UNIONS AS A WAY OF POLITICAL PARTICIPATION:
ISPARTA CASE****Usame OZ****SULEYMAN DEMIREL UNIVERSITY, Graduate School of Social Sciences,
Department of Public Administration, Master Dissertation****Academic Advisor: Assistant Dr. Prof. Mehmet Aktel**

Making use of the definitions specified by law, the first part of the study was devoted to explanations of such concepts as public officials, civil servants, unions and confederations which are closely related to this study. Besides, the first part of the study clarified the concept of unionism in view of various doctrines by handling the historical process of the unionism phenomenon. In the second part of the study, within the scope of civil servants' right to associate under international legislation, historical development of unionism, its past and present as well as unionism experiences in our country were examined for the period between the last years of Ottoman Empire and today. In the third part of the study, politics and the concept of political participation closely related to the study were discussed and the contents, structure and dimensions of political participant attitude were explained in detail. In order to make it clear that there is a connection between organizational activities and the political behaviour of the individuals, political participation, along with political orientations, was studied. Attitudes and behaviours carrying political meaning in terms of the individual life of a person were discussed with analytical political orientations. In the fourth part of the study, the findings of the study were interpreted making an analysis. In the conclusion section, the findings of the research were evaluated and assessments were made about the highly disputed unions-politic relations from the point of civil servants.

Key Words: Civil servants, Political participation, unionism, Civil servant unionism.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	Sayfa i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLOLAR DİZİNİ	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1. Kamu Görevlisi ve Memur Kavramı.....	5
1.1.1. T.C. Anayasası'na Göre Memur Tanımı.....	6
1.1.2. İdare Hukukuna Göre Memur Tanımı.....	7
1.1.3. Devlet Memurları Kanunu'na Göre Memur Tanımı.....	8
1.1.3.1. Sözleşmeli Personel	9
1.1.3.2. Geçici Personel	10
1.1.3.3. Memurluk Mesleği.....	11
1.1.3.4. Memurluğa Giriş	12
1.1.3.5. Memurların Sınıflandırılması.....	13
1.2. Sendika ve Sendikacılık Kavramı	15
1.2.1. Sendika.....	15
1.2.2. Konfederasyon	17
1.2.3. Sendikacılık.....	18
1.2.3.1. Farklı Doktrinlere Göre Sendikacılık.....	19
1.2.3.1.1. Ütopik Sosyalistler ve Sendikacılık	20
1.2.3.1.2. Klasik Liberalizm ve Sendikacılık	26
1.2.3.1.3. Marksizm, İşçi Sınıfı ve Sendikacılık	29
1.2.3.1.4. Anarko-Sendikalist Hareket.....	32
1.2.3.1.5. Faşizm, Korparatif Ekonomik Yapı ve Sendikacılık	34
1.2.3.1.6. Revizyonist Sosyalistler, Sosyal Demokrasi ve Sendikacılık.....	37
1.2.3.1.7. Neoliberalizm, Yeni Sağ ve Sendikacılık	39

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE MEMUR SENDİKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE MEMURLARIN SENDİKA KURMA HAKKI	42
2.1. Osmanlı İmparatorluğu’nda Memurlar ve İşçiler	42
2.1.1. Osmanlı İmparatorluğunun Son Yıllarında Sendikal Hareketler	47
2.1.1.1. Osmanlı’da Memurların Toplumsal Konumu	48
2.2. Cumhuriyetin Kuruluşundan Tek Partili Dönemin Sonuna Kadar Sendikacılık Hareketleri ve Memurlar	49
2.3. Çok Partili Dönemde Sendikacılık Hareketleri ve Memurlar	50
2.3.1. 1946-1961 Dönemi Memur Sendikacılığı.....	51
2.3.2. 1961 -1971 Dönemi Memur Sendikacılığı (1. Dönem)	54
2.3.3. 1990 Sonrası Memur Sendikacılığı (2. Dönem)	57
2.3.3.1. 1990 Sonrası Memur Sendikacılığının Yasal Dayanakları	59
2.3.3.1.1. 1982 Anayasası	59
2.3.3.1.2. 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikası Kanunu.....	60
2.3.3.1.3. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu	61
2.3.3.1.4. Uluslararası Belgeler	61
2.3.3.2. 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikası Kanunu Temel Düzenlemeleri	62
2.3.4. Memur Sendika ve Konfederasyonlarının Sayısal Görünümleri	66
2.3.4.1. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın 2009 Temmuzunda Yayınladığı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Bu Sendikaların Üye Sayıları İle Sendikalaşma Oranları İstatistikleri	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SİYASAL KATILMA	74
3.1. Siyasetin Tanımı	74
3.2. Siyasal Katılmanın Tanımı.....	80
3.2.1. Siyasal Katılmanın Görgül Yapısı	83
3.2.2. Siyasal Katılmanın Yolları	85
3.2.2.1. Oy Kullanma Yoluyla Katılma	85
3.2.2.2. Kampanya Etkinlikleri Yoluyla Katılma	86
3.2.2.3. Bireysel Temas Yoluyla Katılma	87
3.2.2.4. İşbirliği İçeren Etkinliklerle, Topluluk Düzeyinde Katılma	87

	Sayfa
3.2.3. Siyasal Katılmanın Boyutları	88
3.2.4. Siyasal Katılmayı Etkileyen Unsurlar	91
3.2.4.1. Psikolojik Etmenler	91
3.2.4.2. Sosyo-Ekonomik Etmenler	93
3.2.4.2.1. Yaş ve Siyasal Katılma	93
3.2.4.2.2. Cinsiyet ve Siyasal Katılma	94
3.2.4.2.3. Eğitim ve Siyasal Katılma.....	96
3.2.4.2.4. Gelir ve Siyasal Katılma	97
3.2.4.2.5. Meslek ve Siyasal Katılma.....	98
3.2.4.2.6. Yerleşim Yeri ve Siyasal Katılma.....	100

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BİR SİYASAL KATILMA ARACI OLARAK MEMUR SENDİKALARI ISPARTA İLİ ÖRNEK ARAŞTIRMASI VE ALAN VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	102
4.1. Araştırmanın Amacı	102
4.2. Araştırmanın Varsayımları	103
4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklem Seçimi.....	104
4.4. Araştırmanın Yöntemi.....	109
4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	110
4.6. Araştırma Bulguları.....	112
4.6.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri Ve Demografik Özelliklere Göre Sendika Üyeliğinin Tanımlaması	112
4.6.1.1. Araştırmaya Katılanların Sendika ve Konfederasyonlara Göre Dağılımı	113
4.6.1.2. Araştırmaya Katılanların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	114
4.6.1.3. Araştırmaya Katılan Kamu görevlilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	115
4.6.1.4. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Kamudaki Çalışma Statüsüne Göre Dağılımı	115
4.6.1.5. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Eğitim Düzeyleri ...	116
4.6.1.5. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Gelir Düzeyleri.....	116
4.6.1.6. Araştırmaya Katılanların Kamudaki Hizmet Süresi	118
4.6.1.7. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Kamudaki Hizmet Süresin Önemli Kısımının Geçtiği Yerleşim Birimi	118

	Sayfa
4.6.1.8. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Mesleklere Göre Dağılımı.....	114
4.6.1.9. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Sendika Üyelik Süreleri	119
4.6.2. Araştırmaya Katılanların Mevcut Kamu Görevlileri Sendikacılığını Tanımlaması ve Araştırmaya Katılanların Sendikacılık Sorunlarına Bakış Açılarının Değerlendirmesi.....	120
4.6.2.1. Kamu Görevlilerinin Grev ve Toplu Sözleşme Hakkındaki Görüşleri.....	120
4.6.2.2. Kamu Görevlilerinin İşçilerden Ayrı bir Sendikacılık Sistemi Hakkındaki Görüşleri	121
4.6.2.3. Kamu Görevlilerinin Toplu Görüşmeler Hakkındaki Görüşleri.....	123
4.6.3. Siyasal Katılma Aracı Olarak Kamu Görevlileri Sendikaları	125
4.6.3.1. Sendika Siyaset İlişkisine Bakış.....	125
4.6.3.2. Sendikaların Siyasal İşlevleri.....	130
4.6.4. Kamu Görevlilerin Siyasi Yönelişleri ve Oy Verme Davranışının İncelenmesi	134
4.6.4.1. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Kendilerini Yakın Bulduğu Görüşler	134
4.6.4.2. Sendika Üyeliği ile Siyasi Görüş İlişkisi	135
4.6.4.3. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Oy Verme Davranışı ve Siyasal Parti Eğilimi	136
SONUÇ	139
DEĞERLENDİRME.....	142
KAYNAKÇA.....	143
EKLER.....	148
Ek – 1: Anket Formu.....	148
Ek – 2: Anket Çalışması İzin Belgesi	153
ÖZGEÇMİŞ	154

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Türkiye’de Kamu Görevlileri	9
Tablo 2.1. 2009 Yılı Kamu Görevlileri ve Sendika Üyesi Kamu Görevlileri Sayısı	67
Tablo 2.2. Yıllara Göre Türkiye’de Kamu Görevlileri ve Sendikalaşma Oranları	68
Tablo 2.3. Kamu Görevlileri Sendikaları Üye Sayıları ve Sendikalaşma Oranları ...	69
Tablo 2.3. Kamu Görevlileri Sendikaları Üye Sayıları ve Sendikalaşma Oranları (devamı)	70
Tablo 2.3. Kamu Görevlileri Sendikaları Üye Sayıları ve Sendikalaşma Oranları (devamı)	71
Tablo 2.3. Kamu Görevlileri Sendikaları Üye Sayıları ve Sendikalaşma Oranları (devamı)	72
Tablo 2.3. Kamu Görevlileri Sendikaları Üye Sayıları ve Sendikalaşma Oranları (devamı)	73
Tablo 4.1. Isparta İli Kamu Görevlileri Sendikalarının Üye Sayısı	105
Tablo 4.2. Araştırmanın Örneklem Kümesi Dağılımı	108
Tablo 4.3. Görüşülenlerin Sendika ve Konfederasyonlara Göre Dağılımı	113
Tablo 4.4. Araştırmaya Katılanların Cinsiyeti	114
Tablo 4.5. Cinsiyet ve Sendika Üyeliği İlişkisi	114
Tablo 4.6. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	115
Tablo 4.7. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Kamudaki Statüsü	115
Tablo 4.8. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Eğitim Düzeyleri	116
Tablo 4.9. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Gelir Düzeyi	116
Tablo 4.10. Aylık Gelir Düzeyin Göre Sendika Üyeliği İlişkisi	117
Tablo 4.11. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Hizmet Süresi	118
Tablo 4.12. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Görev Yeri Geçmişi	118
Tablo 4.13. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Mesleği	119
Tablo 4.14. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Sendika Üyelik Süresi	119
Tablo 4.15. Araştırmaya Katılan kamu Görevlilerinin Grev ve Toplu Sözleşme Hakkındaki Görüşleri	120
Tablo 4.16. Araştırmaya Katılanların İşçilerden Ayrı bir Sendikacılık Hakkındaki Görüşleri	121
Tablo 4.17. Hizmet Kollarına Göre Kamu Görevlilerinin İşçilerden Ayrı bir Sendikacılık Hakkındaki Görüşleri	122

Sayfa

Tablo 4.18. Araştırmaya Katılanların Toplu Görüşmelerde Memurların Talepleri Ne Ölçüde Karşılandığı Hakkındaki Görüşleri.....	123
Tablo 4.19. Araştırmaya Katılanların Toplu Görüşmelerde Tarafların Mutabakat Sağlaması Hakkındaki Görüşleri.....	123
Tablo 4.20. Araştırmaya katılanların Toplu Görüşmelerde Kamu İşveren Kurulunun Tutumu Hakkındaki Görüşleri	124
Tablo 4.21. Kamu Görevlilerinin Siyaset ile İlgili Konularda Etkinliği Hakkındaki Görüşleri.....	125
Tablo 4.22. Sendika Üyeliği ile Kamu Görevlilerinin Siyaset İle İlgili Konulardaki Etkinliği İlişkisi.....	126
Tablo 4.23. Sendika Üyelik Süresi ile Kamu Görevlilerinin Siyaset ile İlgili Konularda Etkinliği İlişkisi	127
Tablo 4.24. Sendika Üyeliği Sonrası Siyasal Konulara Olan İlgi Düzeyi İlişkisi ...	128
Tablo 4.25. Sendikaya Uğrama Sıklığı	128
Tablo 4.26. Sendikaya Uğrama Sıklığı ile Sendika Üyeliği Sonrasında Siyasal Konulara Olan İlgi Düzeyindeki Değişim.....	129
Tablo 4.27. Kamu Görevlilerinin Sendikalara Üye Olma Nedenleri.....	130
Tablo 4.28. Kamu Görevlileri Sendikalarının Üyelerine Sağladığı Siyasal Fayda ve Kazanımlar	131
Tablo 4.29. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerine Göre Sendikaların Siyasal İşlevleri.....	132
Tablo 4.30. Kamu Görevlilerinin Siyasal Katılma Yolları	133
Tablo 4.31. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Kendilerini Yakın Bulduğu Siyasal Görüşler	134
Tablo 4.32. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Sendika Üyelik Durumuna Göre Kendini Yakın Hissettiği Siyasal görüşler	135
Tablo 4.33. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin 22 Temmuz 2007 Genel Seçimlerinde Oy Verdiği Siyasi Partiler	136
Tablo 4.34. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Önümüzdeki En Yakın Genel Seçimlerde Oy Verme Eğilimleri.....	137

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
s.	Sayfa
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
vs.	Vesaire
TL	Türk Lirası
DMK	Devlet Memurları Kanunu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
ILO	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
BASK	Bağımsız Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat Parti
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
SHP	Sosyal Demokrat Halkçı Parti

GİRİŞ

Sendika siyaset ilişkisi dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de hep tartışla gelmiştir. Konuyla ilgili pratikte yaşanan her yeni olay, bu tartışmanın yinelenmesine neden olmaktadır ki bu konu içeriği itibariyle de tartışmaya uygun bir konudur. Bugün artık sendika siyaset ilişkisine bakış, sendikal anlayıştaki farklılıkların en temel nedenlerinden biridir.

Bilindiği gibi sendikalar birer meslek örgütü ve aynı zamanda birer baskı grubudur. Sendikaların uğraşması gereken ekonomik ve sosyal hakların elde edilmesi, kullanılması, bir biçimiyle siyasetle yakından ilgilidir. Diğer taraftan bir sivil toplum örgütü de olan sendikalar hem ülkenin eğitim, sağlık, tarım ve benzeri politikaları hem de ülkenin genel sorunlarıyla ilgili konularda söz sahibi olmaktadır. Sendikaların, hem kendi sosyal ve ekonomik haklarını savunması, hem de kamu politikaları belirlenmesinde söz sahibi olması, bir anlamda siyasal davranışlarda bulunması anlamına gelmektedir.

Ne var ki Türkiye’de memur sendikacılığı oldukça geç başlamış ve de çok çetrefilli aşamalar ve zorlu dönemler geçirmiştir. Türkiye’de memurlara örgütlenme hakkı, işçilerden on beş yıl sonra 1961 Anayasası’yla verilmiş; ancak Memur Sendikalarının kurulması 08.06.1965 tarihinde kabul edilen 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanununun yürürlüğe girmesine kadar gecikmiştir. Bu kanunla kurulan sendikaların ömrü kısa sürmüş, 12 Mart 1971 tarihindeki askeri müdahale sonucunda yapılan anayasa değişikliği ile kurulan memur sendikaları kapatılmış ve kamu görevlilerine, sendika kurma yasağı getirilmiştir.

12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi sonrası hazırlanan 1982 Anayasası’nın “Sendika kurma hakkı”nı düzenleyen 51. maddesi, sadece “işçiler ve işverenler”e sendikal örgütlenme hakkı tanıyarak memurların sendikalaşmasını engellemiştir. Memurlar 1980 öncesinin her şeyi devletten bekleyen bir yaklaşımla “rıza yönelerek” 12 Eylül sonrasında üç yıl gibi uzun süren ara dönem suskunluğunun

tesiriyle de bir süre kendilerine örgütlenme hakkının verilmesi için yüksek sesle talepte bulunmamışlardır.¹

Kamu görevlilerinin örgütlenme talepleriyle ilgili suskunluk dönemi çok da uzun sürmemiş; memurların örgütlenme hakkı, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) tarafından kamuoyu oluşturulmak üzere 1985 sonlarında düzenlenen “Kamu Çalışanları Sorunları Sempozyumu”yla tartışmaya açılmıştır.² Netice itibarıyla, Kamu Çalışanları Sorunları Sempozyumu, Türkiye’de 1980 sonrası memurların sendikal haklarının elde edilmesinde önemli bir mücadele süreci sağlanmıştır. Bu sempozyum bir anlamda mücadele sürecinin ilk kilometre taşı oluşturmuştur.

Memurların örgütlenmesiyle ilgili 1985 sonlarında başlayan arayış süreci, 28 Mayıs 1990’da ilk kamu görevlisi sendikası olan Eğitim-İş’in, 13 Kasım 1990’da ise Eğitim-Sen’in kurulmasıyla somut bir neticeye varmıştır.³ Başka bir ifadeyle, 1985 sonrası kamu görevlilerince kurulan dernekler, bir süre sonra sendikaya dönüşmüştür. Sendikal örgütlenme hakkının kullanılmasında bu hakla ilgili özel yasanın hazırlanması beklenilmeden fiili bir durum yaratılmıştır.

1990 yılında memurların sendikal örgütlenme hakkını yeniden kullanması, bu defa yasa koyucu tarafından değil, bizzat memurların kendi çabalarıyla, mücadele süreci başlatılarak fiili olarak sağlanmıştır.⁴ Diğer taraftan Danıştay 1. Dairesi’nin 22.04.1992’de verdiği karar, Anayasa’da memurların sendikal örgütlenmesini engelleyen herhangi bir hükmün bulunmadığını bildirmiştir. TBMM, bu dönemde kamu görevlilerinin örgütlenmesiyle doğrudan ilgili 87 ve 151 sayılı ILO sözleşmelerinin kabulü için hazırlıklara başlamıştır. 21.05.1992’de söz konusu iki sözleşmenin onaylanmasından sonra, bu konuyla ilgili tasarılar TBMM’ye sunulmuştur. 87 ve 151 sayılı ILO sözleşmeleri, 1992 sonlarında Parlamento’da

¹ Toker DERELİ, **Aydınlar, Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975, s. 277.

² Alpaslan IŞIKLI, “Kamu Kesiminde Çalışanların Sendikal Hakları”, **Kamu Çalışanlarının Sorunları Sempozyumu, 28-29 Aralık**, Ankara, 1985, s. 7.

³ Mesut GÜLMEZ, **Türkiye’de Memurlar ve Sendikal Haklar 1926-1994**, TODAİE Yayını, Ankara, 1994, s. 177.

⁴ Adnan MAHİROĞULLARI, “Gelişim Süreci Ve Yasal Çerçevesiyle Türkiye’de Memur Sendikacılığı”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 19 Yıl: 2005/2 (s.157-174)

kabul edilip Cumhurbaşkanınca onaylanmasından sonra iç hukukun bir parçasını oluşturmuştur.

1990'lara gelindiğinde kamu görevlilerinin örgütlenmesiyle ilgili özel bir yasa çıkması beklemeden memur sendikaları hukuken kurulabilme imkanına kavuşmuştur.⁵

Tarihsel süreç içerisinde memur sendikaları, işçi sendikalarına göre çok çeşitli dirençler ve engellerle karşılaşmışlardır ve de bunun sonucunda daha geç kurulmuşlardır. Bu durumun en temel nedenlerinden biri, memur ile devlet arasındaki bağdan ve statüden ve bu bağın niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı memur sendikaları ve bu sendikaların üyesi olan kamu görevlilerinin siyasal katılımadaki rolü ve önemini incelemektir. Bu amaçla Isparta İlindeki memurlar örnek kitle olarak seçilmiştir. Memurların siyasal katılma davranışı, siyasal tutum ve tercihleri, siyasal etkinlikleri de çözümlenmeye çalışılmıştır. Türkiye'de bir milyonun üzerinde memur olduğu düşünüldüğünde bu çalışma sınırlı bir alanda elde edilmiş bulgulardan oluşmaktadır. Bu kapsamda Isparta İlinde elde edilen bulgularla, daha genel ve daha teorik nitelikteki araştırmalara veri sağlanması amaçlanmaktadır.

Dört ana bölümden oluşan bu çalışmada, memur sendikalarının ile siyasal katılma ilişkisi ve memur sendikalarının siyasal katılımadaki rolü ve önemi incelenecektir. Çalışmanın ilk bölümü araştırmanın konusu ile yakından ilgili olan kamu görevlileri, memur, sendika ve konfederasyon gibi kavramların, kanunlardaki tanımlarından da yararlanılarak açıklanmasına ayrılmıştır. Ayrıca sendikacılık olgusu, tarihsel akışıyla birlikte ele alınarak, sendikacılığa çeşitli doktrinlerle birlikte açıklık getirilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Osmanlı İmparatorluğun son yıllarından başlayarak günümüze kadar uzanan süreçte, sendikacılığın tarihsel gelişimi, dünü bugünü ve ülkemizdeki deneyimleri, memurların çalışma hayatı içindeki konumu ile toplumsal konumu, uluslararası mevzuat çerçevesinde sahip oldukları örgütlenme hakları tarihsel süreçlerle birlikte ele alınacaktır.

⁵ Yavuz DEMİRKOL, Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu, **Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi**, Yıl: 2, Sayı:7-8, Aralık 2001, s. 3-4

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise araştırmanın konusuyla yakından ilgili olan siyaset ve siyasal katılma kavramları ele alınıp ve siyasal katılma davranışının içeriği, yapısı, boyutları açıklanacaktır. Özellikle bireylerin genel örgütsel faaliyetlerinin siyasal davranışlarla ilişkisine açıklık getirmek amacıyla, siyasal katılma, siyasal yönelişlerle birlikte incelenecektir. Kişinin bireysel hayatı bakımından siyasal anlam taşıyan tavır ve davranışlar çözümleyici siyasal yönelişlerle birlikte incelenecektir.

Dördüncü ve son bölümde de araştırmanın bulguları analiz edilip yorumlanacak. Elde edilen bulgular, yorumlanarak memur sendikaların siyasal katılmadaki rolü ve önemi üzerinde durulacaktır. Araştırmanın bulgularıyla, kamu görevlilerinin sendikalaşması ve siyasal katılma rol ve işlevleri ile birlikte incelenecek bunun yanı sıra ülkemizde çokça tartışılan sendika siyaset ilişkisine yönelik açıklık getirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırma konusu ile yakından ilgili olan kamu görevlileri, memur, sendika ve konfederasyon gibi kavramlar, kanunlardaki tanımlarından yararlanılarak açıklığa kavuşturulacaktır. Ayrıca sendikacılık olgusu, tarihsel akışıyla birlikte ele alınarak, sendikacılığa değişik bakış açılarıyla birlikte açıklık getirilecektir.

1.1. Kamu Görevlisi ve Memur Kavramı

Memurun tanımını vermek gerçekten kolay değildir. Çeşitli memur tanımları yapılabilir. Fakat tanımların ortak noktasını bulmak çok zordur. Çünkü her ülke, kendi hukuksal yapısına, ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarına göre memur tanımını yapmaktadır.

1982 T.C.Anayasası'nın 128'inci maddesi bu konuda bir düzenleme yapmış; ancak 1961 Anayasası'nın 117'inci maddesindeki gibi, dolaylı da olsa, bir memur tanımını vermekten kaçınmıştır. Bunun iki nedeni vardır: Birinci nedeni, genellikle anayasaların, genel ilkeleri belirten, ayrıntıya girmeyen ve bu işi kanunlara bırakan bir yol izlemesidir. İkinci nedeni ise, memur kavramının, değişen kamu hizmetlerine bağlı olarak zaman içinde değişiklikler göstermektedir. Böylece, memur ve kamu görevlisi tanımları; çalıştırılma biçimleri, buna göre kendi içindeki ayrımları, anayasa dışındaki hukuksal metinlere, ilke olarak da kanun koyucunun iradesine ve takdirine bırakılmıştır.⁶

Türk hukuk mevzuatında çeşitli memur tanımları vardır ancak Anayasa ve kanunlar memuru ayrı ayrı tanımlamaktadır. Bütün bu değişik tanımlamalara ve yaklaşımlara karşın memur tanımında kimi ortak özellikler bulunmaktadır. Bu ortak özelliklerden birincisi, memurun bir kamu hizmeti görmesidir. İkincisi memurun idare kadrolarında yer alması, kamu hizmetinin sürekliliğini sağlayacak biçimde kendisine bir idare kadrosu içinde yer verilmesi, üçüncüsü de hiyerarşik açıdan

⁶ Tayfun AKGÜNER, **Kamu Personel Yönetimi**, Der yayınları, 2001, İstanbul, s. 45.

üstüne bağlı bulunmasıdır. Devlet, temel görevi olan kamu hizmetlerini yerine getirirken, bu hizmetlerin kaç kişi ile görüleceği önceden saptar.

Bu saptamaya “kadro verme” denir. Kural olarak anılan kadrolar, yasama organı tarafından kanunlarla belirlenir. Memur da, kamu hizmeti görürken bu kadrolar içinde yer alır ve bu kadroların içine girer.⁷

Gözler’e göre, Anayasamızda ve kanunlarımızda bir “kamu görevlisi” tanımı yoktur. Bu nedenle kamu görevlisinin tanımı ve kamu görevlisinin, kamu görevlisi olmayanlardan nasıl ayrıldığını anlamak için bu konudaki doktrine bakmak gerekir. Bu doktrinde kamu görevlisi şu şekilde tanımlanmaktadır: Kamu görevlisi, bir kamu tüzel kişisi tarafından bir kamu hukuku bağıyla istihdam edilen görevlidir. Bu tanıma göre bir görevlinin kamu görevlisi sayılabilmesi için üç şartı birlikte taşıması gerekir. Bunlar: Kamu tüzel kişisine bağlı olma şartı, istihdam edilme şartı ve bir kamu tüzel kişisine “kamu hukuku” bağı ile bağlı olma şartıdır. Bu şartlardan sadece birinin veya ikisinin gerçekleşmesi kişiyi kamu görevlisi haline getirmez. Bir kimsenin kamu görevlisi sayılması için bu şartların hepsini birlikte taşıması gerekir.⁸

1.1.1. T.C. Anayasası’na Göre Memur Tanımı

1982 Anayasası, 1961 Anayasasından farklı olarak, memur kavramını, “diğer kamu görevlileri” kavramı ile birlikte ele almıştır. Anayasa’nın 128. maddesi “Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür...” diyerek bu konuda bir düzenleme yapmıştır.⁹ 1982 Anayasası, memur kavramına ek olarak “diğer kamu görevlileri” kavramına yer vermiştir. Başka bir deyişle anayasa, kamu hizmeti görevlilerini, sadece memurlar olarak görmemektedir. Örneğin, memur statüsünde olmamakla birlikte, sözleşmeli personel ve geçici personeller de kamu hizmeti görevinde çalışabilmektedir. Bunlar idare ile sözleşme yapmaktadırlar. Bu

⁷ AKGÜNER, a.g.e., s.44.

⁸ Kemal GÖZLER, *İdare Hukukuna Giriş*, Ekin Kitapevi Yayınları, Ekim 2005, Bursa, s.234.

⁹ *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, Madde 128.

yolla idare ile kamu hukuku ilişkisi bulunan ve hizmetin asli-sürekli elamanı sayılabilecek bir görevde çalışanlar da kamu görevlisi sayılmaktadır.¹⁰

1961 Anayasa'sında yalnızca memurlar için öngörülen nitelikler, 1982 Anayasası'nda "diğer kamu görevlileri" için söz konusu edilmiştir. Buna göre, memurların çalıştıkları işlerde, diğer kamu görevlileri de istihdam edilebilmektedir. Kendi özel personel yasaları olan, kısmen de 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi olan üniversite öğretim üyeleri, hâkim ve savcılar ile askeri personel, diğer kamu görevlileri içerisinde değerlendirilmektedir.¹¹

İşçiler; memur, sözleşmeli personel ve geçici personel dışında kalan görevlilerdir. İşçiler hakkında DMK hükümleri uygulanamaz. Bunlar iş mevzuatı hükümlerine tabidirler. Anayasa; çeşitli maddelerle, "memur" adını verdiği asli ve sürekli kamu görevlilerini ayrı bir kategori saymış, memurların temel yaklaşım itibarıyla Anayasa'da "işçi" statüsündeki kamu görevlilerinden farklı ve ayrı kurallara tabi tutulmasını öngörmüştür.¹²

1.1.2. İdare Hukukuna Göre Memur Tanımı

Türk hukuk mevzuatında "kamu personeli" deyiminin yer aldığını görüyoruz. Bu deyim genel nitelikte kullanılmaktadır. Yani kamu personeli deyimini memurları, sözleşmeli personeli ve diğer kamu görevlilerini de içine almaktadır.¹³ Her çalışan kişi, "kamu görevlisi" değildir. Serbest çalışanlar, özel hukuka bağlı olarak çalışanlar da bir kamu tüzel kişisinde çalışmaktadır fakat kamu görevlisi değildir. Dolayısıyla "kamu görevlileri" ile "kamu görevlisi olmayanları birbirinden ayırmak gerekir. Bu ayırım fevkalâde önemlidir. Çünkü: Birincisi, Kamu görevlileri idare hukukuna tâbidir. Oysa kamu görevlisi olmayanlar özel hukuka tabidir. İkinci olarak, Kamu görevlilerine ilişkin uyumsuzluklar (atanma, terfi, ücret, yer değiştirme, göreve son verme, vs.) idari yargıda karara bağlanır. Buna karşılık, kamu görevlisi olmayan personelle ilgili uyumsuzluklar adli yargıda karara bağlanır.¹⁴

¹⁰ AKGÜNER, a.g.e., s.45.

¹¹ Bilal ERYILMAZ, **Kamu Yönetimi**, Erkam Matbaası, İstanbul 2002, s. 260.

¹² Sait GÜRAN, **Anayasa Mahkemesinin 1982 Anayasası Döneminde Personel Hukukuna Bakışı**, AYM Yayını Ankara 1984, s.14.

¹³ AKGÜNER, a.g.e., s. 48.

¹⁴ GÖZLER, a.g.e., s. 234.

İdare hukukunda “kamu görevlisi” kavramı dar anlamda kullanılır. Dar anlamda kamu görevlisi, kamu tüzel kişilerinde mesleki bir sıfatla ücretli bir iş yapan ve kamu hukuku rejimine tâbi olan personeli kapsar. Bu tanımda geçen “mesleki sıfatla iş yapma” kavramı önemlidir. Çünkü bu tanıma göre, yaptıkları işi bir mesleki sıfatla yapmayan kişiler, dar anlamda kamu görevlisi kavramına dahil değildir. Örneğin Cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanlar, milletvekilleri, belediye başkanları, belediye meclisi üyeleri, il genel meclis üyeleri, muhtarlar, köy ihtiyar meclis dar anlamdaki kamu görevlisi kavramına dahil değildirler; çünkü bunlar yürüttükleri görevi, mesleki bir sıfatla değil, seçilmiş veya atanmış vatandaş sıfatıyla yaparlar. Dar anlamda kamu görevlisi kavramının içine “memurlar” ve idari hizmet sözleşmesiyle çalışan “sözleşmeli personeller” girmektedir.¹⁵

Geniş anlamdaki kamu görevlileri, kamu kesiminde görev yapan ve farklı hukuki statülere sahip tüm personeli içine alır. Buna göre, Cumhurbaşkanından işçisine kadar herkes, bu anlamda birer kamu görevlisidir. Geniş anlamdaki kamu görevlisi, devletin yasama, yargı ve yürütme organındaki çalışanları da kapsar.¹⁶

1.1.3. Devlet Memurları Kanunu’na Göre Memur Tanımı

14 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu (DMK), bir memur tanımı yapmıştır. Bu kanunun 4’üncü maddesinin A bendinde, memurlar şu şekilde tanımlanmıştır:

“Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler, bu Kanunun uygulanmasında memur sayılır. Yukarıdaki tanımlananlar dışındaki kurumlarda genel politika tespiti, araştırma, planlama, programlama, yönetim ve denetim gibi işlerde görevli ve yetkili olanlar da memur sayılır.”¹⁷

DMK’ daki memur kavramı, Anayasa’nın 128. maddesinde belirtilen “kamu hizmeti görevlileri” ile paralellik göstermektedir. DMC’ da memurların çalıştırılabileceği “kamu iktisadi teşebbüsleri” zikredilmemiştir.¹⁸

¹⁵ Kemal GÖZLER, a.g.e., s. 233.

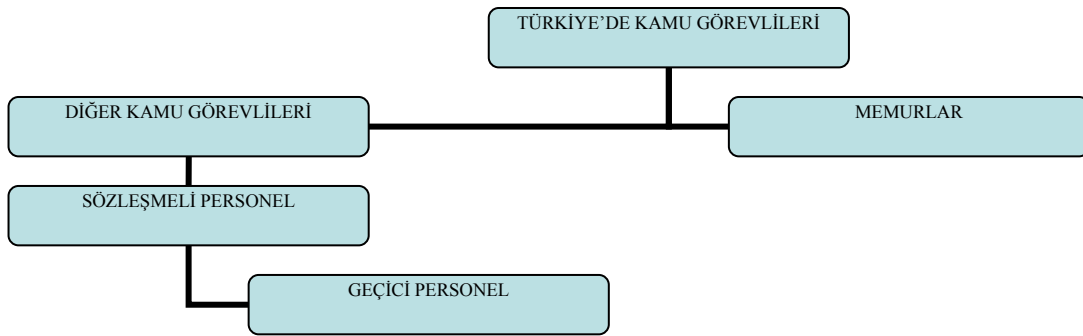
¹⁶ ERYILMAZ, a.g.e., s. 260.

¹⁷ 14 Temmuz 1965 tarih ve 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, Madde 128.

¹⁸ ERYILMAZ, a.g.e., s. 262.

Bir görevlinin “memur” sayılabilmesi için; söz konusu görevlinin, devlet veya diğer kamu tüzel kişiliklerinde çalışması, gördüğü hizmetin asli ve sürekli bir kamu hizmeti olması, yine söz konusu kişinin, genel idare esaslarına bağlı olarak yürütülen kamu hizmetini yerine getirmekle görevli olması gerekmektedir.¹⁹

14 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4’üncü maddesi kamu görevlilerini, “memurlar”, “sözleşmeli personel”, “geçici personel” ve “işçiler” olmak üzere dört gruba ayırmıştır. Bu dört gruptan sonuncusu olan işçilere, Devlet Memurları Kanununu uygulanamaz ve bunlar özel hukuka tabidirler. Dolayısıyla bunlar kamu görevlileri değildirler.²⁰ Kendi özel personel yasaları olan, kısmen de 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’na tabi olan üniversite öğretim üyeleri, hâkim ve savcılar ile askeri personel, diğer kamu görevlileri içerisinde değerlendirilmektedir.²¹

Tablo 1.1. Türkiye’de kamu görevlileri

Kaynak: Kemal GÖZLER, İdare Hukukuna Giriş, Ekin Kitapevi Yayınları, Ekim 2005, Bursa.

1.1.3.1. Sözleşmeli Personel

Devlet Memurları Kanununun 4’üncü maddesinin B bendi uyarınca çalıştırılan sözleşmeli personeller, 14 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet memurları kanununun B bendine göre şu şekilde ifade edilmiştir.

“Kalkınma planı, yıllık program ve iş programlarında yer alan önemli projelerin hazırlanması, gerçekleştirilmesi, işletilmesi ve işlerliği için şart olan, zarurî ve istisnaî hallere münhasır olmak üzere özel bir meslek bilgisine ve ihtisasına ihtiyaç gösteren geçici işlerde,

¹⁹ GÖZLER, a.g.e., s.236.

²⁰ GÖZLER, a.g.e., s.235.

²¹ Bilal ERYILMAZ, **Kamu Yönetimi**, Erkam Matbaası, İstanbul, 2002, s. 260.

kurumun teklifi üzerine Devlet Personel Dairesi ve Maliye Bakanlığının görüşleri alınarak Bakanlar Kurulunca geçici olarak sözleşme ile çalıştırılmasına karar verilen ve işçi sayılmayan kamu görevlileridir.”²²

Devlet Memurları Kanununun 4’üncü maddesine bakıldığında, sözleşmeli personel ile memur arasında ayırım yapmak kolaydır. Memurlar asli ve sürekli kamu hizmetlerini, sözleşmeli personel ise, zarurî ve istisnâ hallerde geçici işleri yapan kamu görevlileridir. Ancak Devlet Memurları kanununun 4’üncü maddesinin B bendi, geçici nitelikte olmayan bir çok iş için de sözleşmeli personel çalıştırılabilmesine de imkân tanımaktadır.²³

1.1.3.2. Geçici Personel

Bir yıldan az süreli ya da mevsimlik hizmet olduğuna Devlet Personel Başkanlığı’nın ve Maliye Bakanlığı’nın görüşlerine dayanılarak, bakanlar kurulunca karar verilen görevlerde ve belirtilen ücret ve sayı sınırları içinde, sözleşme ile çalışan ve işçi sayılmayan kişilere, geçici personel denir. Bedensel çalışmaların ön plana çıktığı kısa süreli işlerde çalışan geçici personel, DMK ‘nın ilk biçiminde yer almamış ve 1974 yılında çıkan bir KHK ile bu konu Türk Hukuk Düzenine girmiştir.²⁴

Devlet Memurları kanununun 4’üncü maddesinin C bendi uyarınca çalıştırılan sözleşmeli personel 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun C bendine göre, şu şekilde ifade edilmiştir:

“Bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Devlet Personel Dairesinin ve Maliye Bakanlığının görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulunca karar verilen görevlerde ve belirtilen ücret ve adet sınırları içinde sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kimselerdir.”²⁵

²² Temmuz 1965 tarih ve 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, Madde 4.

²³ GÖZLER, a.g.e., s.237.

²⁴ AKGÜNER, a.g.e., s.42.

²⁵ Temmuz 1965 tarih ve 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, Madde 4.

1.1.3.3. Memurluk Mesleği

Gözler, memurluk mesleğini, bilgi ve yeteneğe göre girilebilen ve girdikten sonra yükselme imkânı olan, bir meslek olarak tanımlamıştır. Ülkemizde, iktidarda hangi parti olursa olsun memurların görevde kaldığını belirterek, Devlet Memurları Kanunu’nun 3’üncü maddesine göre memurluk mesleğinde , “sınıflandırma”, “kariyer” ve “liyakat” olmak üzere üç temel ilke geçerlidir. Gözler bu ilkeleri şu şekilde açıklık getirmektedir:

“Sınıflandırma İlkesi.- Devlet Memurları Kanunu’nun 3’üncü maddesinin A bendi devlete, “kamu hizmetleri görevlerini ve bu görevde çalışan devlet memurlarını görevlerinin gerektirdiği niteliklere ve mesleklere göre sınıflara ayırma” görevini vermektedir. Sınıflandırma, kamu hizmeti görevlerini mesleklere göre ayırma işlevi görmekte aynı zamanda bu görevlerde çalışan devlet memurlarını da görevin gerektirdiği niteliklere göre ayırma işlevi görmektedir.

Kariyer İlkesi.- Devlet Memurları Kanunu’nun 3’üncü maddesinin B bendi, kariyeri, devlet memurlarına, yaptıkları hizmetler için lüzumlu bilgilere ve yetiştirme şartlarına uygun şekilde, sınıfları içinde en yüksek derecelere kadar ilerleme imkanını sağlamak olarak tanımlamaktadır. Memurluk kendi içinde kademeleri olan ve alt basamaklardan girilip üst basamaklara doğru ilerlenen bir meslektir. Bu süreçte olumlu sicil alan memurlar kademe ve derece yönünden ilerler.

Liyakat İlkesi.- Devlet Memurları Kanunu’nun 3’üncü maddesinin B bendi devlete, “kamu hizmetlerine girmeyi, sınıflar içinde ilerleme ve yükselmeyi, görevin sona erdirilmesini liyakat sistemine dayandırma” yı ve “ bu sistemin eşit imkânlarla uygulanmasında devlet memurlarını güvenliğe sahip kılmayı “ emretmektedir. Liyakat sistemi, kişilerin siyasal partilere yakınlığına göre değil, bilgi ve yeteneklerine göre memurluk mesleğine girmeleri ve bu meslekte ilerlemeleri ve yükselmeleri anlamına gelir.”²⁶

²⁶ GÖZLER, a.g.e. s. 241.

1.1.3.4. Memurluğa Giriş

Memurluğa ilk girişte sınav esastır. Memuriyet sınavları, “yeterlilik” özelliği taşıyacağı gibi “hem yeterlilik hem de yarışma” özelliği de taşıyabilir. Memuriyet için başvuranların sayısı ilan edilen boş kadro sayısı kadar ya da kadro sayısından az ise yapılacak sınav “yeterlilik sınavı” özelliği taşır ve bu durumda adayların hepsini alma zorunluluğu yoktur bu sınavla adayların liyakatları ölçülmeye çalışılır. Eğer memuriyete başvuranların sayısı, boş kadro sayısından fazla ise de yapılacak sınav “yeterlilik ve yarışma” özelliklerini birlikte taşır.²⁷

Memurluğa girişte “serbestlik”, “eşitlik” ve “hizmetin gereklerinden başka bir nitelik aranmaması” olmak üzere üç ilke geçerlidir. Gözler, bu ilkeleri şu şekilde açıklık getirmektedir :

“Serbestlik İlkesi: Serbestlik ilkesi, memurluğa girişin kişinin isteğine bağlı olması anlamına gelir. Kimse kendi isteği olmadan memur olarak atanamaz,

Eşitlik İlkesi: Memurluğa girişte temel ilkelerden birisi de “eşitlik ilkesi”dir. İdare, memur alımında eşitlik ilkesine uymalıdır. Koşulları taşıyan herkes memur olabilir. İdare, memur adayları arasında, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yapamaz,

Görevin Gerektirdiği Niteliklerden Başka Nitelik Aranmaması İlkesi: Anayasamızın hizmetlerine girme hakkını düzenlediği 70’inci maddesi, “her Türk kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez” demektedir.”²⁸

Bazı kadrolar için özel koşullar aranmasının bu ilkelerin özüne ters düşüp düşmediği ile ilgili olarak yapılan tartışmalara Akgüner, şu açıklamayı getirmiştir:

“Devlet Memurları Kanunu’nun (48)’inci maddesi, devlet memurluğuna alınacaklarda aranacak, genel ve özel koşulları saptamış bulunmaktadır. Genel ve özel koşullar memurluğa alınacak herkeste aranmaktadır. Özel koşullar ise, kimi memurluklar için, o memurluğun yapılacağı kuruluşun ilgili mevzuatına bakılarak aranır. Kanunların aradığı ve belirttiği genel ve özel koşullar dışında, örneğin idare tarafından başka koşullar konamaz ya da aranamaz.”²⁹

²⁷ ERYILMAZ, a.g.e., s.271.

²⁸ GÖZLER, a.g.e., s.242.

²⁹ AKGÜNER, a.g.e., s.64.

Devlet memurluğuna aday olarak girilir. Adaylık statüsü ve süresi içinde aday memur hem denenir, hem de yetiştirilir. Her devlet memuru, memurluğa girişte bu dönemi geçirmek zorundadır.

1.1.3.5. Memurların Sınıflandırılması

Devlet Memurları Kanununa göre sınıflandırma, devletin gördüğü kamu hizmetlerinde çalışan memurların, görevlerinin gerektirdiği niteliklere ve mesleklere göre kümelenilmesidir. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun (36)'ncı maddesinde “on tane hizmet sınıfı” kabul edilmiştir.³⁰

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi kurumlarda çalıştırılan memurların sınıflandırılması şu şekildedir:³¹

1. *Genel İdare Hizmetleri Sınıfı:* DMK kapsamına dahil kurumlarda yönetim, icra, büro ve benzeri hizmetleri gören ve bu Kanunla tespit edilen diğer sınıflara girmeyen memurlar Genel idare Hizmetleri sınıfını teşkil eder.
2. *Teknik Hizmetler Sınıfı:* DMK kapsamına giren kurumlarda meslekleriyle ilgili görevleri fiilen ifa eden ve meri hükümlere göre yüksek mühendis, mühendis, yüksek mimar, mimar, jeolog, hidrojeolog, hidrolog, jeofizikçi, fizikçi, kimyager, matematikçi, istatistikçi, yöneylemci (Hareket araştırmacısı), matematiksel iktisatçı, ekonomici ve benzeri ile teknik öğretmen okullarından mezun olup da, öğretmenlik mesleği dışında teknik hizmetlerde çalışanlar, mimarlık ve mühendislik fakültesi veya bölümlerinden mezun şehir plancısı, yüksek şehir plancısı, yüksek bölge plancısı, 3437 ve 09/05/1969 tarih 1177 Sayılı Kanunlara göre bütün eksperleri yetiştirilenler ile müskirat ve çay eksperleri, fen memuru, yüksek tekniker, tekniker teknisyen ve emsali teknik unvanlara sahip olup, en az orta derecede mesleki tahsil görmüş bulunanlar, Teknik Hizmetler sınıfını teşkil eder.
3. *Sağlık Hizmetleri Ve Yardımcı Sağlık Hizmetleri Sınıfı:* Bu sınıf, sağlık hizmetlerinde (Hayvan sağlığı dahil) mesleki eğitim görerek yetişmiş olan tabip, diş tabibi, eczacı, veteriner hekim gibi memurlar ile bu hizmet sahasında çalışan yüksek öğrenim görmüş fizikoterapist, tıp teknoloğu, ebe, hemşire, sağlık memuru, sosyal hizmetler mütehassısı, biyolog, psikolog, diyetçi, sağlık mühendisi, sağlık fizikçisi, sağlık idarecisi ile ebe ve hemşire, hemşire yardımcısı, (Fizik tedavi, laboratuvar, eczacı, diş anestezi, röntgen teknisyenleri ve yardımcıları, çevre sağlığı ve toplum

³⁰ AKGÜNER, a.g.e., s.50,51.

³¹ Temmuz 1965 tarih ve 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, Madde 36.

sağlığı teknisyeni dahil) sağlık savaş memuru, hayvan sağlık memuru ve benzeri sağlık personelini kapsar.

4. *Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Sınıfı:* Bu sınıf, DMK kapsamına giren kurumlarda eğitim ve öğretim vazifesiyle görevlendirilen öğretmenleri ilköğretim müfettişlerini ve yardımcılarını kapsar.
5. *Avukatlık Hizmetleri Sınıfı:* Avukatlık hizmetleri sınıfı, Özel kanunlarına göre avukatlık ruhsatına sahip, baroya kayıtlı ve kurumlarını yargı mercilerinde temsil yetkisini haiz olan memurları kapsar.
6. *Din Hizmetleri Sınıfı:* Din hizmetleri sınıfı, özel kanunlarına göre çeşitli derecelerde dini eğitim görmüş olan ve dini görev yapan memurları kapsar.
7. *Emniyet Hizmetleri Sınıfı:* Bu sınıf, özel kanunlarına göre (Ek ibare: 08/05/ 2007-5757 S.K/md.3) çarşı ve mahalle bekçisi, polis, komiser muavini, komiser, baş komiser emniyet müfettişi, polis müfettişi, emniyet amiri ve emniyet müdürü ve emniyet müdürü sıfatını kazanmış emniyet mensubu memurları kapsar.
8. *Yardımcı Hizmetler Sınıfı:* Yardımcı hizmetler sınıfı, kurumlarda her türlü yazı ve dosya dağıtmak ve toplamak, müracaat sahiplerini karşılamak ve yol göstermek; hizmet yerlerini temizleme, aydınlatma ve ısıtma işlerinde çalışmak veya basit iklim rasatlarını yapmak; ilaçlama yapmak veya yaptırmak veya tedavi kurumlarında hastaların ve hastanelerin temizliği ve basit bakımı ile ilgili hizmetleri yapmak veya kurumlarda koruma ve muhafaza hizmetleri gibi ana hizmetlere yardımcı mahiyetteki görevlerde her kurumun özel bünyesine göre ve yine bu mahiyette olmak üzere ihdasına lüzum gördüğü yardımcı hizmetleri ifa ile görevli bulunanlardan 4'üncü maddenin (D) bendinde tanımlananların dışında kalanları kapsar.
9. *Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfı:* Bu sınıf, valiler ve kaymakamlar ile bu sıfatları kazanmış olup İçişleri Bakanlığı merkez ve iller kuruluşunda çalışanları ve maiyet memurlarını kapsar.
10. *Milli İstihbarat Hizmetleri Sınıfı:* Bu sınıf, Milli İstihbarat Teşkilatı kadrolarında veya bu teşkilat emrinde çalıştırılanlardan özel kanunlarında gösterilen veya Başbakanlıkça tespit edilen görevleri ifa edenleri kapsar.

1.2. Sendika ve Sendikacılık Kavramı

Sendikacılık ücretlilik düzeninin doğuşuyla birlikte ortaya çıkmıştır. Ücretlilik düzeninin temelinde yatan sanayi devrimi, ilk defa İngiltere’de ortaya çıktığı için sendikacılığın beşiği de bu ülke olmuştur.³²

İngiltere’de bugünkü sendikalara benzer özellikte bilinen ilk sendikal örgütlenmeler, 1700’lü yılların başında ortaya çıktı. Bunların çoğunluğu meslek sendikalarıydı. İşçi sınıfı yasal anlamda sendikalarına kavuşmak için uzun yıllar mücadele etti. Sendikal birlikler şeklinde kurulan ilk örgütlenme çalışmalarının üzerinden 100 yılı aşkın bir süre geçtikten sonra 1820 yılında İngiltere’de ilk yasal sendika kuruldu. Bunu 19.Yüzyılda diğer Avrupa ülkeleri ile ABD’deki örgütlenmeler izledi. Sendikacılık özellikle Sanayi Devriminden sonra,19 Yüzyılda işçi hareketi olarak güçlendi. Bu güçlenme ile birlikte, siyasal ve ekonomik konulara yönelme başlamış oldu. Bu durum zamanla, işverenlerin ve devletin sendikalar üzerinde sistemli baskısını ve kontrolünü ortaya çıkarmıştır. Çalışanların iş güçlerini daha elverişli koşullarda satmak ve daha iyi çalışma ve yaşam koşulları elde etmek için işverenlere karşı yürüttükleri ekonomik mücadele kolektif bir mücadele biçimi halini alarak günümüze kadar ulaşmıştır. Nihayetinde sendikalar, diğer örgütler gibi, örgütlenme ve dayanışma gereksiniminden doğmuştur.

1.2.1. Sendika

Sendikanın çok çeşitli tanımı yapılabilir. Genel bir tanımlama yapacak olursak, Sendikalar, çalışanların ekonomik, hukuksal ve sosyal haklarını aramak, kazanmak, bunları korumak ve geliştirmek amacı ile yine çalışanların, kendileri tarafından oluşturulan bir örgütlenme modelidir.

Sendika; ekonomik mücadele ile birlikte, çalışanların daha iyi çalışma ve yaşam koşulları elde etmek için veya iş güçlerini daha elverişli koşullarda satmak için yürüttükleri kolektif bir mücadele biçimi olarak da tanımlanabilir. Tek tek hak arayarak haksızlıkların ortadan kaldırılması ve hak aranması çok zor hatta olanaksızdır. Bu somut gerçek, çalışanları ve işverenleri birlikte ve örgütlü olarak hak aramaya ve kendilerine yönelen baskılara birlikte karşı koymaya zorlamıştır.

³²Alpaslan IŞIKLI, **Gerçek Örgütlenme: Sendikacılık**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003, s.17.

Gökçe'ye göre sendika, çalışanların ekonomik, yasal ve anayasal değişikliği gerektirecek kısmi politik haklarını kazanmak amacı ile çalışanlar tarafından ve kendiliğinden oluşturulan bir örgütlenme modelidir.³³

Sendikal kuruluşlar, çalışanların ve işverenlerin çalışma ilişkilerinden doğan müşterek ekonomik, sosyal ve kültürel hak menfaatlerini korumak ve geliştirmek için, tüzel kişiliğe haiz mesleki teşekküller altında ve konfederasyonlar halinde teşkilatlanırlar.³⁴

Sendikaların iki amacı vardır. Bunların birincisi mesleki amaç; ikincisi ise toplumsal amaçtır. Sendika her şeyden önce bir hak arama ve mesleki sorunları çözme aracıdır. Kitle örgütü olarak sendikalar, üyelerinin ortak çıkarlarını savunurlar. Sendikalaşmanın amacı, iş güvenliğini sağlamak, sağlık, eğitim, ulaşım, konut gibi sosyal hakları güvence altına almaktır. Sendikaların toplumsal içerikli amacı, çalışanlarla ilgili alınacak kararları etkilemekten, demokratik rejimin yerleşip sağlıklı işlemesine kadar birçok siyasal hedeflere kadar uzanabilmektedir. Sendikaların, baskı gruplarıinkine benzer, siyasal etkileri de vardır ve bu etkiler oldukça önemli etkilerdir. Sendikaların bu bağlamdaki işlevsel amacı, adil bir ekonomik, siyasal ve sosyal düzen yaratılmasını sağlamak için mücadele yürütmektir. Çünkü sendikalaşma temel bir bilinç üzerine şekillenir. Bu temel bilinç, dayanışma bilincidir.³⁵

Sendikalar; günümüzde siyasi sistem ve kalkınma seviyeleri farklı olan ülkelerde dahi sosyal hayatın vazgeçilmez unsurları olarak faaliyet göstermektedir. Varlık sebebi, dünyanın siyasi ve sosyo-ekonomik seyri içerisinde, çalışanların, insanca yaşama arzusudur.³⁶

Sendikalar, çoğulcu katılımcı demokrasilerde, vazgeçilmez unsurlardır. Kaderleri bir yerde bu sisteme bağlı olan sendikalar ancak demokrasiler içerisinde var olabilmektedir.³⁷

³³ Y.Kemal GÖKÇE, **Sendikal Bürokrasi ve Çözüm Önerileri Araştırma-Röportaj**, Ankara, Başak Yayınları, Basım Tarihi [t.y.], s. 68.

³⁴ Kamil TURAN, **Milletlerarası Sendikal Hareketler**, Kalite Matbaası, Ankara 1979, s. 7.

³⁵ Y.Kemal GÖKÇE, **a.g.e.**, s. 69-70.

³⁶ TURAN, K. **a.g.e.**, s. 7.

³⁷ Metin KUTAL, **Sendikaların Mali Gücü ve Denetimlerinin Doğuracağı Meseleler**, Endüstriyel İlişkiler Semineri, İstanbul, 1985, s. 154.

Çalışma hayatında ücretli çalışanlar, her zaman çeşitli risklerle ve sefalet tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Sosyal güvenliklerinin sağlanması ve çalışma hayatında barışın ve huzurun tesisi şarttır. Çalışanların sorunlarını tespit etmek, ekonomik durumlarını iyileştirmek ve çıkabilecek uyuşmazlıkların barışçı yollardan halledilmesi için, mücadele verecek kuruluş olarak sendikaları kabul etmek gerekir.³⁸

1.2.2. Konfederasyon

Fransızca kökenli bu deyim, egemenliklerini kaybetmeden birden fazla parçaların oluşturduğu bütünü anlatmaktadır. Yani sendikaların bir araya gelerek oluşturdukları bütünü tanımlamaktadır.

2821 Sayılı Sendikalar Kanunun 2.maddesi, konfederasyonu: Değişik iş kollarında en az beş sendikanın bir araya gelmesi suretiyle meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip üst kuruluşlar olarak tanımlamaktadır. Yani, konfederasyonlar sendikaların üst örgütleridir.³⁹

4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu, konfederasyonları Değişik hizmet kollarında bu kanuna tabi olarak kurulmuş en az beş sendikanın bir araya gelerek oluşturdukları tüzel kişiliği olan üst kuruluşlar şeklinde tanımlamıştır. Sendikalar, ancak bir konfederasyona üye olabilirler. Birden çok konfederasyona üye olunması halinde sonraki üyelikler geçersizdir. Sendika ve konfederasyonlar, amaçlarına uyan uluslararası kuruluşlara serbestçe üye olabilirler ve üyelikten çekilebilirler ancak, üye olduğu veya üyelikten ayrıldıkları uluslararası kuruluşları, üye olduğu veya üyelikten ayrıldığı tarihi izleyen on beş gün içinde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bildirir. Üyelik bildirimine, üye olunan kuruluş tüzüğünün bir örneği de eklenir.⁴⁰

Sendikalar ve konfederasyonlar önceden izin almaksızın, serbestçe, yabancı ülkelerdeki amaçlarına uyan, uluslararası kuruluşların üye veya temsilcilerini Türkiye'ye davet edebilir veya yabancı ülkelerdeki toplantılarına kendi üye veya temsilcilerini gönderebilirler.

³⁸ Ali ÇUBUK, **Sosyal Politika**, Kalite Matbaası, Ankara 1979, s. 9.

³⁹ **Şubat 1947 tarihli ve 5018 sayılı 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu**, Madde 2.

⁴⁰ **4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikası Kanunu**, Madde 3.- Madde 17.

Türkiye Kamu Sendikaları Konfederasyonu (TÜRKİYE KAMU-SEN), Kamu Emekçileri Konfederasyonu (KESK) ve Memur Sendikaları Konfederasyonu (MEMUR-SEN) ülkemizdeki sayıca en büyük üç, memur sendikaları konfederasyonudur. Birleşik Kamu İş-Görenleri Sendikaları Konfederasyonu (BİRLEŞİK KAMU İŞ), Bağımsız Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonu (BASK) ve Kamu Çalışanları Hak Sendikaları Konfederasyonu (HAK-SEN) var olan diğer memur sendikaları konfederasyonlarıdır.⁴¹

1.2.3. Sendikacılık

Sanayi devriminin ortaya çıkışı sonucunda sendikacılığın doğuran koşullar, başlıca iki noktada toplanabilir. Birincisi, emek-sermaye ayrılığı ve emeğin özgürleşmesi, ikincisi de emeğiyle geçinenlerin (bağımlı çalışanların) sayıca artmasıdır.⁴² İşçi üretmek ve tüketmek zorundadır. Başka bir ifadeyle yaşamak için gerekli araçlardan yoksun olduğu için, emeğini satamadığı zaman açtır. Zira, yaşamı için gerekli şeyleri kendi başına üretemez durumdadır. Üretim araçlarından yoksunluk, onu, üretim ve yaşam araçlarına sahip sınıf olan kapitalist sınıfa bağımlı hale getirir. Bu durum, kapitalist üretim tarzının yapısı, işleyişi ve temel eğilimleriyle ilgilidir.

Kapitalizmin temel eğilimleri, kimi zaman emek talebini artırıcı, kimi zaman da azaltıcı bir işleyişe sahiptir. Kaldı ki, belirli bir işsizlik oranını muhafaza etmek, ücretleri aşağı çekmenin bir aracı olduğu için, kapitalist sınıfın tercih ettiği bir şeydir. Bu şekilde “işsizler ordusu” veya “yedek işgücü” çalışanlar üzerinde baskı yaratır ve ücretlerin bastırılmasını sağlar.⁴³

Sanayi Devrimi büyük ölçekli üretimi getirmiştir. Sanayi devrimi öncesinde, bir emekçi, tek başına üretim araçlarının sahibi, yani aynı zamanda hem işçi hem de işveren, olabilmekteydi. Sanayi devrimi sonrasında, bir emekçinin, tek başına üretim araçlarının sahibi, yani aynı zamanda hem işçi hem de işveren olabildiği dönemler geride kalmıştır. Çünkü sanayi devrimini tamamlamış toplumlarda, basit el tezgahları

⁴¹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2009 Temmuz İstatistikleri, Resmî Gazete, 7 Temmuz 2009, Sayı: 27281.

⁴² İŞIKLI, a.g.e., 2003, s.19.

⁴³ Fikret BAŞKAYA, “Burjuva Egemenliğinin Bir Aracı Olarak Sendikalar”, <http://www.ozguruniversite.org/derslik_emektacirleri.php>, 03.04.2010.

ile yapılan zanaatkarlık veya mütevazı bir dükkanda yürütülen esnafılık türü işler hızla tarih olmaya başlamıştır.⁴⁴ Bu yeni dönemde üretim gelişmektedir, ufak el tezgâhlarının yanında büyük tezgâhlar kurulmuş, ticaret gelişmiş, özellikle hammadde kaynakları ve yeni olanaklar sağlanmıştır. Böylece feodal sistem içinde yeni bir üretim biçimi olan kapitalizm doğmaya ve eski üretim biçimleri ile çelişkiler yaşamaya başlamıştır.⁴⁵

Başlangıçta işçi örgütleri, hak savunma ve yardımlaşma grupları olarak ortaya çıktı. Her kapitalist işletmede kurulan örgütler, zamanla o iş kolunun tamamını kapsar hale geldi. Giderek da büyük birlikler kuruldu, profesyonel sendikalar ortaya çıktı. Büyük işçi konfederasyonları kurulmasıyla da işçiler, sendika ve toplu sözleşme hakkını elde ettiler. Ücretlerin belirlenmesinde etkili duruma geldiler. İşçi sınıfının, kapitalist sınıfın karşısına örgütlü bir güç olarak çıkması, bugünden yarına gerçekleşmedi. Bir bocalama döneminin sonunda işçiler, asıl mücadele hedeflerinin, sermaye ve onun gerisindeki sınıf olduğunun bilincine vardılar.⁴⁶ Kapitalist düzenin üretim ilişkileri üretim araçlarının özel mülkiyetine dayandığı için hem toplumsal alanda hem de tarihsel sendikacılık pratiğinde, kapitalist sistemde, işçi sınıfı ile kapitalist sınıfın çelişkisine sahne olmuş, çetin mücadeleler yaşanmıştır.⁴⁷

1.2.3.1. Farklı Doktrinlere Göre Sendikacılık

İnsanoğlu, Mısır'daki Firavunlar döneminin çok öncesinden bugüne ekonomik sorunlarla uğraşmıştır. Bu süreçte onlarca felsefeci, iktisat düşünürü, tarihçi ve siyasi düşünür yetişmiştir. Son üç yüzyıl adeta bir iktisatçılar çağıdır. Son üç yüz yılda yaşamış bir avuç insan modern çağa yön vermiş ve çağdaş siyasal düşüncelerin temelini atmıştır. Büyük bir iktisatçı olan Keynes'e göre iktisatçıların ve siyaset felsefecilerinin düşünceleri, doğru da olsalar yanlış da olsalar, sanıldığından daha

⁴⁴ İŞIKLI, **a.g.e.**, 2003 s. 18-19.

⁴⁵ Ayferi GÖZE, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Temmuz 2000, İstanbul, Beta Basım A.Ş., s. 285.

⁴⁶ BAŞKAYA, **a.g.m.** s.2.

⁴⁷ İŞIKLI, **a.g.e.**, 2003,s. 18-19.

güçlüdür. Aslında dünya büyük ölçüde bu düşüncelerin etkisinde yönetilir, demiştir.⁴⁸

Üretim araçlarının sahibi konumunda olanlar daha büyük bir sermaye sahibi tarafından yutulmamak ve konumlarını yitirmemek için sürekli kar ederek rekabet ilişkilerinde altta kalmama çabası içinde olurlar. Kar etmek için işçi çalıştırmak zorundadırlar. Bu süreçte, emeği ve sermayeyi katanlar aynı insanlar değildir. Böylece, emek sermaye ayrılığı ortaya çıkmış olur. Sonuçta, tarihte benzeri görülmemiş, bir üretim ilişkileri düzeni doğmuş bulunmaktadır. Geride tek bir sorun kalmaktadır. “Serbest rekabet temelinde biçimlenen bu ilişkiler sonucunda doğacak sorunlar nasıl çözülecektir?”, “Toplumsal yaşamda herhangi bir sorun var mıdır?”, “Varsa ne tür bir sorun vardır ve nasıl çözüme kavuşturulabilir?”, şeklindeki sorulara verilen değişik yanıtlar, değişik ekonomik ve sosyal doktrinlerin ana içeriğini oluşturmuştur. Her biri değişik bir sınıfsal çıkarı temsil eden doktrinler, bu sorulara yanıt aramıştır. Bu sorunlara yanıt ararken toplumsal ve ekonomik yaşamdaki sorunlarla ilgili olarak hem bu sorunların çözümüne hem de toplumsal ve ekonomik yaşamda, sendikacılığın yeri ve önemi gibi konulara çok değişik bakış açıları getirmişlerdir.⁴⁹ Bu doktrinleri ve bunların sendikacılığa bakış açısını incelemek, bu çalışmanın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

1.2.3.1.1. Ütopik Sosyalistler ve Sendikacılık

Ütopya inşacıları Platondan bu yana var olmuştur. Ancak Fransız Devrimi öncesindeki ütopyacılar siyasal adaletsizliğe gösterdikleri tepkiyi ekonomik adaletsizliğe göstermemişlerdir. 18. ve 19 yüzyıldaki Ütopyacı sosyalistlerin ütopyacı olarak adlandırılmalarının nedenlerinden biri, sadece idealist amaçlar sorunu (ütopya) sorunu değil, aynı zamanda işverenlerin servetini artırma arayışında da olmalarıdır. Ütopyacı sosyalistler, amaçlarına ulaştıklarında oluşacak toplumsal değişiminle yine üst sınıfların kazançlı olacağını ve onların yararına olacağını uman ve buna inanan reformculardır.

⁴⁸ Robert L. HEILBRONER, *İktisat Düşünürleri*, Dost Kitabevi, Ankara, 2003, s. 14,17.

⁴⁹ IŞIKLI, a.g.e.,2003, s. 19.

Ütopyacı sosyalistler projelerine yandaş olarak, ya kendi gibilerine ya da küçük burjuvalara ve özgür düşünceli orta sınıf yurttaşlara ve yahut da entelektüel olarak özgürleştirilmiş aristokratlara başvurmuşlardır.⁵⁰

Fransız Devrimi, liberal-bireyci düşünce üzerinde belirleyici olmuştur. Ortaya çıkan bu yeni düşüncede, anayasalcılık düşüncesi önem kazanmıştır. Bu düşünceye göre, bütün bireyler yasa önünde eşittir. Yasa önünde eşitlik ilkesinin, tüm toplumun sorunlarını çözümleyeceği düşüncesi önem kazanarak yaygınlaşmıştır. Fransız Devrimi'ni gerçekleştiren burjuvazi, siyasal iktidara ağırlığını koyarak yeni bir siyasal düzenin temelini atmıştır. Bu yeni siyasal düzende ulusal egemenlik, iktidarın meşruiyet kriteri sayılmıştır. Bunu göre, Tüm insanlar özgürdür ve mülkiyet kutsal dokunulmaz bir haktır. Ekonomik liberalizmin temeli olan sanayi ve ticaret özgürlüğü de bu düşünce sayesinde gerçekleşmiştir. Yeni bir ekonomik düzen hızla gelişerek ekonomik liberalizmin gelişmesi sağlanmış toprak mülkiyeti eski önemini ve değerini yitirmiştir. Sanayi mülkiyeti ve ticari sermaye hızla önem kazanmıştır.⁵¹

18.Yüzyılın sonuna doğru, kapitalizm doğmuş bulunuyordu. Kapitalizmin doğuşuyla birlikte ortaya çıkan sorunlar giderek genişleyen bir biçimde zihinlerde ve yüreklerde yankılar uyandırmaya başlamış ve ütopyacı sosyalistler, kapitalizmin doğurduğu yoksulluk, sömürü ve sosyal adaletsizlik karşısında uyanan tepkilerin ilk sözcüleri olmuşlardır.⁵²

İsminden de anlaşılacağı gibi soylu bir aileden gelen Saint Simon,(1760-1825) Fransız Devrimi hareketine katılmış, bağlı bulunduğu Komünün meclisine başkan seçilmiş, bu arada kontluk unvanından vazgeçerek Cloude - Henri Bonhome adını almıştır. Sosyal hiyerarşiye, monarşiye karşı çıkan Saint-Simon genel irade, yasa önünde eşitlik ve ulusal meclis ilkelerinin savunuculuğunu yapmıştır. Saint-Simon iş ve çalışma esasına dayalı bir toplum düzeni öngörmekteydi. Onu bu düşünceye iten neden 18.yüzyıl Fransız toplumunun durumudur. Bu toplumda geniş arazi sahipleri, soylular, din adamları, tüccarlar hakim durumdadır. Bu düzen aylakların, yaban arılarının, tüm kudreti ellerinde tuttıkları bir düzendir. Bu düzene

⁵⁰ HEILBRONER, a.g.e. , s.112.

⁵¹ GÖZE, a.g.e., 2000, s 257.

⁵² IŞIKLI, a.g.e,2003, s. 19.

karşı çıkan Saint-Simon, iş ve çalışma esasına dayalı ve üreticilerin, bal arılarının, hakim olacağı, bir sistem öngörmüştür.⁵³

Ütopyacı sosyalistlerin en ünlülerinden bir olan Fransız Düşünür Saint-Simon'a göre toplumda iki sınıf vardı. Bunlar Çalışanlar yani üreticiler, diğeri çalışmayan aylaklar sınıfıdır. Saint-Simon Çalışan üretici sınıfı bal arılarına, Çalışmayan sınıfı da yaban arılarına benzetmiştir. Saint-Simon hâkim düzenin; çalışmadan yaşayan kişilerin mutluluğu sağladığını ifade etmiştir. Bu düzene karşı çıkan Saint-Simon iş ve çalışma esasına dayalı üreticilerin(bal arılarının) hakim olacağı bir düzen öngörmüştür. Saint-Simon'un ünlü alaycı üslupla ele aldığı parabolünü ele alacak olursak:

Saint Simon, Fransa'nın bir gecede en iyi elli fizikçisini, kimyacısını, mimarını, bankacısını, tüccarını kaybetmesi durumunda, bu kaybın neye mal olacağı sorusunu sorar. Cevap olarak da, Fransa'nın ruhsuz bir vücut halini alacağını ifade eder. Parabolün, ikinci kısımda kral hariç, tüm saray halkının, sarayın ileri gelen askerlerinin, yöneticilerinin bir gece de hayatını yitirmesi durumunda böyle bir felaketin sadece üzüntü yaratacağını böyle bir durumun siyasal ve ekonomik sonuçlarının olmayacağını, bunların yaptığı işleri onlar kadar iyi yapacak yüzlerce insanın var olduğunu ifade etmiştir.

Simon' a göre üreticilerin başa geçeceği bir devlet kurmak gerekir. Simon'un düşündüğü bu devlet Platonun, filozof krallar tarafından yönetilen devlet modelini anımsatan 3 meclisten oluşan teknik devlettir. Birinci meclis mühendis ve sanatçılardan oluşan Yeni Buluşlar Meclisidir. İkinci meclis, fizik ve matematikçilerden oluşmakta, üçüncü meclis de tüm üretim kollarını temsil edecek ve diğer iki meclisin onayladığı kararları yürütecek Yürütme ve Komün Meclisidir.

Saint-Simon'un öngördüğü toplumsal yapılanmaya giden yolda, sınıf mücadelesine ve dolayısıyla sendikalara yer yoktur. Simon'a göre topluma, sanayinin ve bilimin gereklerine uygun şekilde, yön verildiği takdirde, savaşlar son bulacak, yoksulluğa ve sosyal adaletsizliğe, yer tanımayan bir düzen ve yapılanma sağlanmış olacaktır. St. Simon sorunların, üretimin ve devletin yapısını değiştirilmesiyle,

⁵³ GÖZE, a.g.e., 2000, s. 268.

çözüme kavuşabileceğini düşünmektedir. Simon’a göre toplumun yönetimi, üreticilere bırakılmalı, eskimiş siyasal kadroların, yerini teknik kadrolar almalıdır.⁵⁴

Işıklı, ütöpik sosyalizmin iki önemli temsilcisini kıyaslayarak şu tespiti yapmıştır:

“Fransız düşünür Charles Fourier (1772-1825) sanayi karşısında Saint-Simon’un tamamen tersi görüşlere sahipti. Ona göre Sanayicilik, bilimsel canavarlarımızın en sonucusudur. Sınai sistemde her şey kötüdür. Fourier, Saint-Simon’un aksine güçlü bir merkezi hükümet yerine “falanj” adını verdiği 1600 kişilik eşitlikçi komünal topluluklara bölünmüş bir toplumsal yapı öngörmekteydi.”⁵⁵

Fourier, çalışma tutkusu üzerinde durur. Fourier, çalışma hayatında can sıkıntısı ve bıkkınlığı önlemek için çalışanların, bir işten diğerine geçebilecekleri bir çalışma ortamı öngörmüştür. Bu yeni düzen “falanj” sistemi olacaktır. Falanj bir üretim sistemi, günümüzün bir nevi tüketim kooperatifi, görünümünde olacaktır. Falanjların kurulmasında devletin rolü olmayacaktır. Fourier’e göre, geleceğin toplum yapısı, falanj federasyonlarından kurulu olacaktır. Falanj sistemi komünist bir sistem değildir. Miras kurumuna saygı duyan, zenginlik kadar yoksulluğunda doğal olduğunu kabul etmektedir. Fourier, “falanj” adını verdiği bu sistemde, değerlerin dağılımında, 5/12’nin emeğe, 4/12’nin sermayeye, 3/12’nin de yeteneğe pay verilmesini öngörmektedir.⁵⁶

Fourier’in bu yeni toplum düzeni içinde, insan yeniden ele alınıp değiştirilmelidir. Bu sistem, küçük topluluklar içerisinde insanın, ele alınıp eğitilmesini, insana, yeni nitelikler ve özellikler kazandırılmasını öngörmektedir. Toplumun yeni baştan düzenlenmesi ve bu yeni düzen içinde eğitilip yeni özellikler kazanmasını sağlayacak falanj sistemi küçük topluluklarla giderek yayılacak, tüm insanlar ve toplum düzeni giderek değişecektir. Fourier, yaşamının son yıllarını, ideal toplum modeli olarak gördüğü falanjların kurulmasına destek olacak bir zengini, bulma yolunda başarısız arayışlarla tüketmiştir.

Dünyası bir fanteziden ibaret olan Fourier’ in reçetesi son derece kesindir: Toplum, Antik Yunan’daki sık saflar halinde yürüyen mızraklı kalkanlı asker

⁵⁴ GÖZE, a.g.e.,2000, s 270.

⁵⁵ IŞIKLI, a.g.e., 2003, s. 24.

⁵⁶ GÖZE, a.g.e.,2000, s.261.

alaylarının modern batı dillerinde karşılığı olan, elbirliği ve azimle çalışan örgüt anlamındaki falanjlar (Fransızcası Phalansteres) şeklinde örgütlenmeliydi.⁵⁷

Bir diğer ütöpik sosyalit olan Robert Owen(1771-1858), Fourier'in düşüncelerine benzer şekilde, günümüzün çağdaş kooperatifçilik akımına öncülük etmiştir. Fourier ile aşağı yukarı aynı yıllarda yaşamış olan Owen, insan kişiliğinin, içinde yer aldığı ortam tarafından, belirlendiğini savunmuştur. İnsanı değiştirmek için kendisini çevreleyen koşulları değiştirmekle işe başlamak gerektiğini savunmuştur. (bu düşünceleri daha sonra Karl Marx'a esin kaynağı olmuştur.) Owen, Sermayedarlar arasındaki rekabetin işçilerin gayri insani koşullarda çalıştırılmaları sonucunu verdiğini düşündüğü için, klasik liberallerin en başta gelen değeri saydıkları rekabete, karşıt düşüncelere sahiptir.⁵⁸

Owen, genç yaşta oldukça zengin bir kişi olarak başında bulunduğu fabrikasının bazı önemli sosyal politika önlemlerini hayata geçirmeye büyük önem vermiştir. Owen iyi bir patron olarak işçileriyle de ilgilenmiştir. Çocuk işçiliğine son verdi, işçiler için elverişli konut ve çalışma koşulları ve eğitim olanakları sağlamıştır. Onun attığı bu adımlar, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün kurulması dahil pek çok önemli gelişmenin kaynağını oluşturmıştır. Sanayileşmeye karşın bir doğal düzenin kurulması için çaba göstermek gerektiğine inanmış olan Owen'a göre kötülüğün kaynağına inmek gerekir, düzensiz sanayileşmenin beraberinde getirdiği frensiz rekabete ve girişimcilerin sınırsız kazanç tutkularına karşı önlem almak zorunludur.⁵⁹

Owen, 1819-1827 yıllarında "harmoni köyü" (eşgüdüm köyü) adını verdiği eşitlikçi komünal toplulukların kurulması mücadelesine kendini adanmıştır. Bu yöndeki çalışmalarını gerçekleştirmek için Amerika'da kendisine yardımcı olacak bir vali bulmuş, 1824 yılında Amerika'da İndiana eyaletinde bir "harmoni köyü" kurmuştu.1824'te, hayal ettiği geleceğin toplumunu, kendisi kurmaya girişmiştir. Ancak etrafının, bireysel çıkar dünyasında kişilerden oluşması nedeniyle, bu girişimin yürütülmesinin olanaksızlığı kısa zamanda anlaşılmıştır. Owen'ın

⁵⁷ HEILBRONER, a.g.e., s. 109.

⁵⁸ IŞIKLI, a.g.e.,2003, s. 25.

⁵⁹ Rona AYBAY, *Sosyalizmin Öncülerinden Robert Owen: Yaşamı Eylemi Öğretisi*, Yapı Kredi Yay. İst. 1970, s. 12.

dolandırıcılığa karşı bir planlaması veya ihtiyati bir önlemi bile olmamış ve kurduğu köye birkaç hafta içinde yüzlerce kişi akın etmiş, Harmoni Köyü'nde eğlence hariç, hiçbir şeyde başarı sağlayamamıştır. Kurduğu fabrika zarar edip daha sonra iflas edince de daha sonra ona hakaretler eden ortağı tarafından da dolandırılmış, ütopyası başarılı olamamıştır. 1928'e gelindiğinde kurumunun çöktüğü açıkça görülmektedir. Owen, dünyaya yumruk gibi inen bir ütopya tasavvur etmişti ve insanları toplumun bozuk düzeninden koparıp almaya hazır olmadığından ve de bu macerada servetinin yüzde seksenini kaybeden Owen, toprağını satıp ve tasarılarını anlatmak üzere ABD Başkanı Jackson'a, sonra da Meksika'ya, Santa Anna'ya gitmiştir. Bu baylardan hiçbiri, kendisine nazik bir ilgiden başka bir şey lütfetmemiştir.⁶⁰

Owen, biraz incinmiş olsa de 1827'de İngiltere'ye döndüğünde hala hayırsever Bay Owen olarak kalmaya devam etmiştir. Bu süreçte, 1824'te İngiltere'de sendika hakkı yasal kazanmıştı. Owen, hızla umudunu sendikalara bağlayıp ama ütöpik yaklaşımını terk etmemiştir. Böylelikle tüm işçileri çatısı altında toplayacak tek bir sendikanın ilan edileceği genel bir grev sayesinde, barışçıl bir sosyal devrimin bir anda gerçekleşeceğini inanmaya başlamıştır. Owen'ın öğretisi ülkenin birçok kesimine nüfuz etmiş, Owen, sendika liderlerinin saygısını kazanmış, bu liderlerin çıkarları konusunda konuşup görüş aldığı kişi olmuştur. Amerika'dan dönüşünde adeta büyük bir ahlaki haçlı seferi tasarlamış, tanıdık inanmış bir yadsımayla işe girişmiştir. Bir zamanların yoksul çocuğu, bir zamanların kapitalisti, bir zamanların toplumsal mimarı şimdi de işçi liderlerini toplamaya başlayıp, bu projesine bir de isim vermiştir: Üretken ve Yararlı Sınıfların Büyük Ulusal Birliği. Bu isim kısa süre sonra Büyük Ulusal Birleşik Sendikaya dönüşmüş, Sonraları söylenişi çok zor olduğu için Büyük Ulusal Birleşik Sendika (Grand Nation) olarak kısaltılmıştır. Sendika liderleri bu birliğin bayrağı altında toplanmış ve 1933'te İngiliz işçi sınıfı hareketi resmen yola koyulmuştur.⁶¹

1858'de Owen, ölüm döşeğindeyken, gelen rahibeye, zamanına göre ilerde olmaktan dolayı çıkarılacak günahı bulunmadığını söyleyerek hayata veda etmiştir.

⁶⁰ HEILBRONER, a.g.e. s. 101.

⁶¹ HEILBRONER, a.g.e., s. 102.

1.2.3.1.2. Klasik Liberalizm ve Sendikacılık

18.yüzyılın en önemli olayı, ekonomik gelişmelere paralel olarak, sosyal ve ekonomik gücünün bilincine varan burjuvazinin gelişmesidir. Teknik ve ekonomik alandaki gelişmeler, ilk önce Avrupa'nın görünümünü daha sonra sosyal yapısını ve giderek de siyasal düzenini değiştirmiştir. Ticaret ve zenginliğinin artması sonucunda, zenginlik, özgürlüğü sağlamış, özgürlük de ticareti geliştirmiştir. Böylece Avrupa burjuvazisi için dörtlü gelişme denkleminin oluştuğu söylenir. Zenginliği geliştiren ticaret, özgürlüğü gerektiren zenginlik, ticareti kolaylaştıran özgürlük ve devletin gücünü artıran ticaret.⁶²

Klasik liberaller sermaye birikiminde büyük bir sosyal fayda olarak görürler. Klasik liberallere göre, eğer biriken sermaye, makineler için kullanılırsa insanın üretken enerjisini artıran işbölümü sağlanmış olacaktır. 'Biriktirin dünya bundan yararlanacak ve zenginleşecektir' düşüncesi gittikçe güçlenecektir. Böylelikle yeni zenginlik dağılımının, yeni bir iktidar dağılımını gerektirdiği düşünülecektir. Burjuvazi, sosyal gücünün farkına vardığı zaman evrensel bir doktrin gelişecek ve ekonomik sosyal değişimler sonucunda ortaya çıkan bu doktrin klasik iktisat doktrinini oluşturacaktır.

Klasik iktisat doktrini, birlikte saç ayağı oluşturan üç ünlü İngiliz filozof ve iktisatçının düşünceleri üzerinde biçimlenmiştir. Bunlar sırasıyla Adam Smith (1723-1790), David Ricardo (1772-1823) ve John Stuart Mill'dir. (1806-1873).

18. yüzyıl'da İngiltere'de iş gücünün çok fazla bölünmesi ve uzmanlaşma ile sağlanan muazzam verimlilik artışı Adam Smith'in dikkatini çekmişti. Adam Smith'in ünlü eseri olan "Ulusların Zenginliği" kitabının ilk sayfalarında, bir toplu iğne fabrikasını anlatır:

"Bir adam teli çekip uzatıyor, öteki düzeltiyor, üçüncüsü kesiyor, dördüncüsü ucunu dövüyor; iğne başının yapılması iki veya üç farklı işlem gerektiriyor: açmak başlı başına özel bir işlem, beyazlaştırmak bir başka iş, hatta kutusuna koymak bile bir ustalık bir zanaat....sadece on kişinin çalıştığı ve dolayısıyla bazılarının iki, hatta üç farklı iş yaptığı böyle küçük bir imalathane görmüştüm. Çok yoksul olmalarına ve zorunlu mekanizmaya bu nedenle ve umursamadan uyum göstermelerine rağmen çabalayınca hep birlikte bir günde on iki libre(pound) iğne üretilabiliyorlardı. Bir pound (453gr)⁶³, dört

⁶² GÖZE, a.g.e.,2000, s.173.

⁶³ Parantez içindeki sözcükler tarafımdan konmuştur, Üsame ÖZ.

binden fazla orta boy iğne demek. Dolayısıyla bu on adam, birlikte günde kırk sekiz binden fazla iğne yapabiliyorlardı. Ama hepsi de bağlantısız ve bağımsız yapıda oldukları için, tek tek, değil günde yirmi iğne, belki bir tane bile yapamıyordu.”⁶⁴

Aslında bu metodun, günümüzün üretim metotlarından son derece farklı olduğunu belirtmeye gerek yok. Smith on kişilik fabrikadan bile, kitabında ona yer verecek kadar etkilenmişti. Ama işbölümünün büyük nimeti, karmaşık olması değildir, hatta zor olan işi kolaylaştırmasıdır. Smith’e göre işbölümünün asıl avantajı, “zenginliği toplumun en aşağı kesimlerine kadar yayan genel zenginliği arttıran kapasitesidir.”⁶⁵

Klasikler, rekabete dayalı piyasa mekanizmasının, her şeyi en uygun çözüme kavuşturabileceğine inanırlar. Piyasanın ideal ve dokunulmaz bir işleyişe sahip bulunduğu dair çok yaygın bir inancın doğuşuna, zemin oluşturan teoriler geliştirmişlerdir. Her türlü dış etkiden, devlet müdahalesinden azami derecede soyutlanmış bir “serbest rekabet” düzeninde, bireysel çıkar için ortaya konulan çabaları toplumsal yarara kanalize eden bir mekanizmanın(Adam Smith’in deyiimiyle bir “görünmeyen el”), varlığını savunmuşlardır. Dolayısıyla yapılması gereken, her şeye uygun çözüm getirebileceğine inandıkları görünmez ele inanmak ve onun işini zorlaştıracak ve de onun hükmünde işleyen düzeni bozabilecek müdahalelerden kaçınmaktır.⁶⁶

Klasiklere göre, bir meta gibi düşünülen emek de diğer mallar gibi en uygun karşılığını serbest piyasa koşullarında bulabilecektir ve bu yolla belirlenen ücret, işgücünün üretimi ve yeniden üretimi için gerekli düzeyde gerçekleşecektir. Çünkü kişisel çıkar, insanları toplumun para ödemek istediği alana yönlendirecektir. Örneğin akşam yemeğinde sofrada yediklerimizi, kasabın veya fırıncının lütfundan veya iyilikseverliğinden değil, kendi kişisel çıkarlarına olan saygıları sayesinde ediniriz. İşte bu kişisel çıkar insanları harekete geçirir. Toplum sadece kişisel çıkarla hareket etmez, eğer durum böyle olsa o zaman da acımasız vurguncular toplumu söz konusu olurdu. Burada, düzenleyici unsur rekabettir. Yani kişisel çıkarıyla hareket edenlerin piyasa zemininde çatışmasıdır.

⁶⁴ A.Smith, **Ulusların Zenginliği**, Çeviren :M.Tanji Akad, Alan Yayıncılık,2002, s. 62.

⁶⁵ HEILBRONER, **a.g.e.**, s.55.

⁶⁶ IŞIKLI, **a.g.e.**,2003 s.20.

Smith, iyiyi yapmaya ve yaratmaya çalışmanın demektir. Bırakın iyi, bireyciliğin bir yan ürünü olarak kendiliğinden ortaya çıkar demektir. Smith, köleliğin kaldırılması gibi en büyük insani hareketleri bile, kendine özgü şekilde savunmuştur: “Köleliğin kaldırılması en iyisidir; çünkü böylesi nihai olarak daha ucuza mal olacaktır.”⁶⁷ Klasik liberalizm’in en bariz özelliği bireye ve bireyciliğe yaptığı aşırı vurgudur. Birey ve bireyin sahip olduğu özgürlükler her türlü devlet müdahalesinin dışında tutulur. Bu bireycilik insanın toplum içinde yalnızlaşmasıdır, bu yalnızlaşmanın bencillikle hiçbir ilgisi yoktur, ve de bundan daha başka bir şeydir. Çevresindekilere ve sorunlara hakim olamayacağını anlayan kişi, kendi kendini yalnızlığa itecek, kendi çevresinde ailesi ve çok yakın dostlarından oluşan bir toplum kuracaktır. Böylece toplumun ve devletin sorunlarından uzaklaşacak, bunlara ilgisiz kalacak ve bunların çözümünü tümüyle iktidarın eline bırakacaktır.⁶⁸

Oysa sendikalaşma, düzenin esasını oluşturan bireycilikle bağdaşması mümkün olmayan bir bilinç üzerine temellenmiştir. Sendikalaşma bilincinin temeli dayanışma bilinci üzerine kurulmuştur. Aralarında dayanışma yoluyla sendikal faaliyete girişen işçi toplulukları, klasik kuramın uzantısı olan liberal anlayışa göre, bireysel özgürlüklere ters düşen bir iş yapmış olurlar. Bu yolla, ortak bir karar oluşturarak belli bir ücret talebiyle yola çıktıklarında, daha düşük bir ücretle çalışmaya hazır yığınların özgürlüklerini kısıtladıkları savunulmuştur. Sendika hakkını yasaklamak üzere, 19. yüzyılın başlarında İngiltere’de yürürlüğe sokulan “Combination Act” ve Fransa’da yürürlüğe sokulan Chapelier Yasaları bu görüşlere dayanılarak gerekçelendirilmişlerdir.⁶⁹ Ayrıca Klasiklerden Stuart Mill, geliştirdiği “ücret fonu” kuramıyla, sendikaların daha yüksek ücret arayışlarının işsizliğe neden olmaktan başka bir sonuca hizmet etmeyeceğine dair düşünceler ortaya koymuştur. Mill’e göre sermayedarların işgücüne ödemek için ayırdıkları sabit bir fon vardır. Dolayısıyla, daha yüksek ücret, daha az işçi çalıştırma zorunluluğunu doğurur.⁷⁰

⁶⁷ HEILBRONER, a.g.e., s.66.

⁶⁸ GÖZE, a.g.e., 2000, s.252.

⁶⁹ IŞIKLI, a.g.e., 2003, s.21.

⁷⁰ IŞIKLI, a.g.e., 2003, s.22.

1.2.3.1.3. Marksizm, İşçi Sınıfı ve Sendikacılık

Marksizm modern çağın, ağır sanayi devriyle birlikte bir dünya görüşü olarak ortaya çıkmıştır. Marks'ın yaşadığı devir, teknik alanda büyük ilerlemelerin kaydedildiği, insanın birçok alanda doğa güçlerine hâkim olmayı başardığı toplumların zenginleştiği bir devirdir. Ne var ki, bu olumlu gelişmelerin kısa bir süre sonra kişi açısından olumsuz bir takım sonuçları olduğu, çalışan kitlelerin her geçen gün biraz daha yoksullaşarak özgürlüklerini yitirdikleri görülmüştür. İşte Marks bu durumu inceleyerek ve buna eleştirisini yaparak bir çözüm getirmeye çalışmıştır. Liberal devlet düzenini içerisinde ağır sanayi proletaryasının doğması ile ortaya çıkan Marksizm, bu çağın sorunlarını ve çelişkilerini dile getiren ve bunlara bir çözüm yolu bulan bir dünya görüşü olarak varlık kazanmıştır.⁷¹

“Görünmeyen elin, Adam Smith’in kuramı içinde, adeta bir yeryüzü tanrısı gibi işlev gördüğü düşünölmüştü. Marx, onun yerine işçi sınıfını koydu. Yeni bir dünyanın kurulmasına işçi sınıfı öncülük edecekti. Marx’ın çağdaşlarından ve kendinden önceki düşünürlerden farklı olarak, işçi sınıfına böylesine önemli bir sorumluluk ve üstünlük tanınmasında başlıca iki nedenin varlığı akla gelebilir. Öncelikle, işçi sınıfının böylesine önemli bir rolün yerine getirilmesi bakımından umut bağlanabilecek bir güç olarak ilk defa Marx’ın döneminde ortaya çıkmaya başladığı unutulmamalıdır. Ayrıca, Marx’ın, diğer düşünürlerden farklı olarak, işçi sınıfına kuramında yer verirken, mevcut durumunu değil, gelecekte kazanacağını düşündüğü konumunu esas aldığını görmekteyiz.”⁷²

Öte yandan, Marx’ın ele aldığı işçi sınıfının devrimci yönünü, 11.tezde ortaya koyduğu “filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa sorun onu değiştirmektir.” şeklindeki sözlerine yansımıştır. Marx’ın bir filozof olarak kendi kendisine tanımış olduğu bu misyonun odağında, işçi sınıfı yer alır. Marx’ın İşçi sınıfına tanıdığı böylesine geniş boyutlu tarihsel rol, bu çerçevede sendikalara tanıdığı önemle birlikte önem kazanır. Marx’ın sendikalara tanıdığı önem açısından, işçilerin kapitalist düzende ücret mücadelesinde sağlayacakları kazanımlar açısından önemli bir yeri vardır. Marx’a göre, işçi emeğinin bir bölümünü, kendisini çalıştıran sermayedar yararına bir artı-değer üretmek için sarf eder. Ücret mücadelesinin kaçınılmaz ilk adım olduğu görüşündedir. Sınırlı savaşları

⁷¹George LEFRANC, *Histoire Des Doctrines Socialesdans l’Europe Contemporain*, Paris, 1990, s. 80’den aktaran, Ayferi GÖZE, a.g.e.56

⁷² IŞIKLI, a.g.e.,2003, s.37.

kazanmadan, genel savaşı zaferle sonuçlandırmanın mümkün olamayacağı görüşünü ortaya koymuştur.⁷³

Marx, sendikal ve siyasal mücadeleyi birbirinden ayrılması mümkün olmayan ve birbirini bütünleyen unsurlar olarak görür. Sosyalist toplumun kurulmasına giden yolun bu vasıtalarla olacağı görüşündedir. Kapitalizmin temel eğilimleri, kimi zaman emek talebini artırıcı, kimi zaman da azaltıcı bir işleyişe sahiptir. Kaldı ki, belirli bir işsizlik oranını muhafaza etmek, ücretleri aşağı çekmenin bir aracı olduğu için, kapitalist sınıfın tercih ettiği bir durum olduğu için, çalışanlar üzerinde baskı yaratır ve ücretlerin bastırılmasını sağlar. Marx'a göre, böylesi bir ücretli kölelik düzeni koşullarında, işçi sınıfının kapitalist sınıfın karşısına örgütlü bir güç olarak çıkıp, taleplerini dayatmaktan başka bir seçeneği yoktur.⁷⁴

Marksizm'e göre demokrasi ve diktatörlüğün bağdaşmaz olduğunu ve birbirini yok ettiklerini sanmak yanlıştır. Aynı devlet düzeni toplumdaki bir sınıf için diktatörlük, diğer bir sınıf için demokrasi olabilir. Önemli olan ne tür bir diktatörlük ve ne tür bir demokrasi olduğunu belirlemektir. Marksizm'e göre, bir rejimin bir diktatörlük veya bir demokrasi olduğunu anlamak için, birden fazla partinin bulunup bulunmadığına, parlamento içi ve dışı bir muhalefetin olup olmadığına, hükümetlerin parlamento karşısında sorumlu olup olmadıklarına bakmak yeterli değildir. Tüm bu koşullar bulunabilir fakat devlet, ufak bir azınlığın çıkarlarına hizmet ediyorsa, demokrasi yoktur. Çünkü Marksizm'e göre önemli olan devlet iktidarının hangi sınıfların çıkarlarına hizmet ettiği değil, hangi sınıfın çıkarlarının savunucusu olduğu ve izlediği politikanın ne olduğudur.⁷⁵

Marx'ın koşullara göre değişecek olan vasıta ve yollarla gerçekleşeceğini düşündüğü devrimin amacı, sosyalist düzenin kurulmasıdır. Sosyalist düzen, Marx'ın ünlü eseri Momunist Manifesto'da ifade edildiğine göre, ilk defa olarak çoğunluğun iradesinin egemenliğini gerçekleştireceği için gerçek demokrasi olarak "proleterya diktatörlüğü"ne dayalı olacaktır. Üretim araçlarından yoksunluk, işçileri, üretim ve yaşam araçlarına sahip sınıf olan kapitalist sınıfa bağımlı hale getirir. Bu bakımdan burjuva toplumunda işçi sınıfının durumunu tam ifade eden kavram proleter

⁷³ IŞIKLI, a.g.e., 2003, s. 37.

⁷⁴ BAŞKAYA, a.g.m., s.3.

⁷⁵ GÖZE, a.g.e.,2000,s.298-299.

kavramıdır. Proleter, hiçbir şeyi olmayan, ‘çıplak birey’ anlamındadır. Kapitalist sistemde proleterler, emeğini satmadan yaşayamaz ama, emeğini satması hiçbir zaman güvence altına alınmış değildir. Bu durum, kapitalist üretim tarzının yapısı, işleyişi ve temel eğilimleriyle ilgilidir.⁷⁶

Proleterya diktatörlüğü düzeninde üretim ve bölüşüm araçları kamunun ortak malı olacak, “herkes gücü oranında, herkese çalışması oranında” ilkesine göre işliyen bir planlama esas olacaktır. Zamanla çalışmanın bir mutluluk kaynağı haline gelmesi sağlandığı ölçüde “herkesin isteğine göre, herkese ihtiyacına göre” ilkesi egemen olacaktır. Marksist kuramın söylediği özetle budur. Böylesine geniş tarihsel boyutlu bir dönüşümün gerçekleştirilmesinde büyük bir sorumluluk yüklenen işçi sınıfının, bu sorumluluğunu yerine getirmesi için olağanüstü bir bilinçle donanması esastır. Marx’a göre işçi sınıfı ya devrimcidir ya da hiçtir.⁷⁷

“Marx’a göre toplumların gelişmesini sağlayan en önemli unsur, sınıflar arasındaki egemenlik savaşlarıdır.”⁷⁸ Marksist teoriye göre, gerek nihai amaçların gerçekleşmesinde, gerekse kapitalist sistemin devamı süresince, işçi sınıfının çıkarlarını korumakta proletaryanın değişmeyen en önemli silahı, sınıf bilincine dayanan birlik ve dayanışmadır. Marksizm’in ünlü sloganı olan “Dünya işçileri birleşiniz!” cümlesi ile bu görüş, dile getirilmiştir.⁷⁹

Marx hem işçi sınıfının bilincinin sağlanması yoluyla hem de sendikalaşma yoluyla bazı tavizler sayılabileceklerini savunmuştur. Bu amaçla işçilerin ortaya koyacakları mücadele içinde kazanacakları bilince, büyük bir önem vermiştir. İşçilerin, Sermayeye gireceği günlük çatışmalardan kaçması durumunda daha geniş hareketlere girme konusunda yeteneksizleşeceğini savunmuştur. Marx’a göre sendika, işçiler için aynı zamanda bir okuldur. İşçiler, bu okulda sağladıkları başarılarla dayanarak ve uğradıkları başarısızlıklardan dersler çıkararak nihai başarıları için gerekli olan bilince ulaşacaklardır.

Sosyalist toplumlarda sendikacılık konusuna değinecek olursak Bolşevik devriminden sonrasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’ndeki

⁷⁶ BAŞKAYA, a.g.m., s.4.

⁷⁷ IŞIKLI, a.g.e., 2003, s.36.

⁷⁸ Emile BURNS, **Marksizm’in El Kitabı**, Çeviren: Mehmet Dikmen, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 76.

⁷⁹ Alpaslan IŞIKLI, **Sendikacılık ve Siyaset**, İmge Kitabevi, Ankara 2005, s. 393.

duruma bakmak doğru olacaktır. SSCB’de ihtilalden hemen sonra sendikaların yeri ve görevlerinin ne olacağı bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.

Sendikaların gerekliliği ve rolü konusundaki görüşler, Mart 1912’de toplanan Komünist Parti’nin 10. Kongresinde tartışılmıştır. Bu tartışmalar sonucunda üç görüş ortaya çıkmıştır. Işıklı’ya göre, bu görüşler, 3 başlık altında toplanabilir. Birinci görüş: Sendikalar yeni toplumun temelini oluşturan ve işçilerin direkt ve tek temsil organları olduklarını savunur ve herhangi bir siyasal otoriteye bağlanmalarını imkansız gören görüştür. İkinci görüş: Sosyalist toplumda sendikaların eski fonksiyonlarını terk edip üretim birlikleri haline gelmesi ve devlet organları haline dönüşmesi gerektiği yönündeki görüşlerdir. Üçüncü görüş: her iki görüşe de karşı çıkmaktaydı. Sendikaların işçilerin iktisadi mücadelelerinde bir destek olarak devlet yönetimi ve işletme yönetimi öğrenmeleri için bir okul olarak görevleri üzerinde durulmaktaydı. Tartışmaların sonucunda 3. görüş kabul edilmiştir. Bu görüşe göre: Devlet ve parti arasında ayrı bir yere sahip olduğu belirtilen sendikalar, komünizmin okullarıdır ve yeni sosyalist düzenin sağlamlaştırılmasında partiye ve Sovyet devletine yardımcı olmak görevini yüklenmişlerdir.⁸⁰

1.2.3.1.4. Anarko-Sendikalist Hareket

Anarşizm, günümüz yaşamının göze çarpan entelektüel akımlarımdan biridir. Bu akımın yandaşları ekonomik tekellerin ve tüm politik ve toplumsal baskı kurumlarının ortadan kaldırılmasından yanadır. Hiçbir partiye bağlı olmayan ve hiçbir iktidar biçimini hedeflemeyen anarşizm için söz konusu olan, mekanizmanın ele geçirilip daha iyi yönetilmesi değil, parçalanıp ortadan kaldırılmasıdır. Anarşistlere göre fabrikalar, üretim üniteleri olarak, toplumsal ilişkilerden bağımsız birimler değildir. Fabrikalar, toplumsal kontrol sistemini oluşturan ilişkiler ağının temel parçalarıdır. Anarşizme göre endüstri, kapitalist sistemin işlemlerini sağlayan mekanizmanın özüdür. Bu nedenle anarko-sendikalizm için temel hedef bu mekanizmaların ele geçirilmesi değil, parçalanıp ortadan kaldırılmasıdır.

Var olan ekonomik kapitalist düzen yerine Anarşistler, tek amacı toplumun her üyesinin ihtiyaçlarını karşılamak olan ve toplumsal birlik içinde ayrıcalıklı

⁸⁰ IŞIKLI, a.g.e.,2005, s. 463.

azınlıkların çıkarlarını gözetmeyen, tüm üretici güçlerin, işbirliği içinde, emeğe dayalı özgür işbirliğini tercih ederler. Anarşistlere göre, politik ve bürokratik kurumların ruhsuz mekanizmalarına sahip günümüz devlet kuruluşları yerine, birbirine ortak ekonomik ve toplumsal çıkarlarla bağlı olan ve işlerini karşılıklı anlaşma ve serbest bağlantı yoluyla halleden özgür toplulukların federasyonunu isterler.⁸¹

İhtilalci Sendikalizm olarak da anılan bu akım 19.yüzyılın sonlarında ve 20.yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. İhtilalci sendikalizm, sosyal birim olarak bireyi değil, işçi sendikalarını kabul eder. Çünkü bu görüşe göre, toplum aralarında hiçbir ilişki bulunmayan insanların meydana getirdikleri bir yığın değildir, toplum iş ve çalışma esası üzerine kurulmuştur ve bir toplumda insanlar arasındaki en önemli ilişkiler de iş ve çalışma ilişkileridir. Üreticilerden ve emekçilerden oluşan sosyal kuruluşlar, yani sendikalar da toplumun temel yapı taşı sayılacaktır. Bu durumda, amacı toplumun sosyal ve ekonomik sorunlarını çözmek, üretim ve tüketimi düzenlemek olan bir toplum düzeninin kurulması gereklidir. Bu yeni düzende siyasal kurumların yeri olmayacak, tümüyle ekonomik bir yapı oluşturulacaktır. Bu ekonomik düzen içinde işçi sendikaları da toplum hayatına yön veren kuruluşlar niteliğini taşıyacaktır.⁸²

Anarşist teorinin gelişmesinde Pierre Joseph Proudhon' un (1809 - 1864) etkisi çok büyüktür. Proudhon çok yönlü entelektüel birikime sahip, yetenekli biriydi. O, tüm sistemlerin açık sözlü muhalifiydi. Ayrıca toplumsal evrimin, kesin herhangi bir soyut formüle bağlanamayacağından emindi. Proudhon, mülkiyeti sömürünün bir aracı olarak lanetliyordu. Ona göre, üretim araçları ancak herkese sunulduğunda, bir sömürü aracı olmaktan çıkacaktır. Anarşizmi ve Proudhon'un öğretilerini ekonomik alana doğru genişleten Mihail Bakunin(1814–1876), anarşizme, muhteşem devrimci enerjiye sahip bir güç ve birçok yandaş kazandı. Bakunin, Bern'deki Barış ve Özgürlük Birliği (1868) Kongresi'nde yaptığı bir konuşmada şöyle diyordu:

“Ben bir komünist değilim, çünkü komünizm toplumun tüm kuvvetlerini bir devlette birleştirir ve devlet onu emer; çünkü kaçınılmaz olarak tüm

⁸¹ Rudof ROCKER, **Anarko-Sendikalizm**, Çeviren H.Deniz Güneri, Şubat 2000, İstanbul, Kaos Yayınları, s. 13.

⁸² GÖZE, **a.g.e.**, 2000, s. 319.

mülkiyetin devletin elinde toplanmasına yol açar, bense devletin yıkılmasını istiyorum; insanları ahlaklı yapmak ve onları medenileştirmek bahanesiyle şimdiye dek onları hep köleleştiren, baskı altına alan, sömüren ve mahveden otorite ilkesinin ve devletin koruyuculuğunun yıkılmasını istiyorum.”⁸³

Anarko-sendikalistlerin anlayışı, serbest düşünce ve eylemin gelişmesine yönelik olduğundan, Anarko-sendikalistler, politik işçi partilerinin en karakteristik özelliği olan merkeziyetçiliğin de en açık muhalifleri olmuşlardır. Anarko-sendikalistler merkeziyetçiliği özü itibarıyla, işlerin küçük bir azınlığa devredildiği, yukarıdan aşağıya yapay örgütlenme türü ve daima verimsiz resmi bir rutini gözetten bir örgütlenme türü olarak kabul ederler. Bu da, bireysel düşünceyi ezer, ve ölü bir bürokratik disiplin ve kemikleşme yaratır. Bu süreçte, bireysel inisiyatif ölmüş olur ve de herhangi bağımsız bir eyleme izin vermez. Örneğin her yerel grev, önce yüzlerce mil uzakta bulunan ve yerel koşullar hakkında doğru bir karar vermesi zor olan Merkez tarafından onaylanmak zorunda olursa, bu hantal mekanizmanın ani bir saldırıyı, nasıl bertaraf edeceğini bilmek için kahin olmak gerekmez. Örgütün amaç için bir araç olduğu düşünülürse, bu durumdu örgütün kendisi bir amaç haline getirilirse, üyelerinin ruhunu ve hayati inisiyatifini öldürmüş olur. Böylece, tüm bürokrasilerin ortak özelliği olan, vasatlığın egemenliği toplumu yerleşmiş olur. Anarko-sendikalizm; işçilerin hayat standartlarını ve çalışma koşullarını reforme etmeyi programlaştıran parti güdümlü sendikacılıktan farklı olarak, kapitalist sanayinin kontrolünü ele geçirmeyi değil, sistemi topyekûn ortadan kaldırmayı amaçlar.⁸⁴

1.2.3.1.5.Faşizm, Korparatif Ekonomik Yapı ve Sendikacılık

Faşizm, iki dünya savaşı arasında İtalya’da doğup gelişen bir hareket olarak başlamış, iktidarı ele geçirdikten sonra da korporatif yapıda otoriter ve totaliter bir sistem kurmuştur. Daha sonra İspanya, Portekiz ve Latin Amerika ülkeleri tarafından aynı doğrultuda otoriter ve korporatif karakterde devlet sistemlerine örnek oluşturmıştır.

⁸³ ROCKER, a.g.e., s.19.

⁸⁴ ROCKER, a.g.e., s. 77.

Devlet-sermaye-emek ilişkisi pek çok farklı şekle bürünmüştür. Makro ekonomi yönetimi ve yeni model kapitalizmin bir diğer saç ayağı koorparatizm olmuş hatta bu dönemde Batı'daki sendikalar için, devlet yapıları içinde emeğin siyasi temsilinin bir yolunu bulmak çok önemli hale gelmiştir.⁸⁵

Muhafazacı rejimler, ortacı olanların tersine, devrimci ve totaliter olamazlar. Muhafazacı bir diktatörlükte, herkesin rejime toptan bir sadakat göstermesi beklenir. Başka bir partiye yada başka bir kuruma girmesi beklenmez, kişinin yalnızca siyasetin dışında kalması istenir. Farklı görüşlerin ve partilerin kendilerine boyun eğmesinden öte teşkilatlı muhalefet göstermekten geri durmaları istenir.⁸⁶

Faşist devlette, bireyin devlete karşı ileri sürebileceği hakları yoktur, birey için önemli olan haklar değil, yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerdir. Hak anlayışının yerini görevin aldığı korporatif devlette, eşitlik, özgürlük, adalet anlayışı da farklı olacaktır. Faşist devlette, özgürlükten söz etmek olanaksızdır. Önemli olan insanların özgür olmaları değildir, sosyal kuruluşlar içinde örgütlenmeleri ve bu kuruluşların disiplinine ve otoritesine uymalarıdır. Böylece özgürlüğün yerini disiplin ve otorite almaktadır. Böyle bir durumda da devletin, bireyin tüm faaliyetlerine müdahale hakkı vardır.⁸⁷

Faşist devletin ekonomik yapısı korporasyonlara dayanır. Korporasyonlar bir meslek kuruluşudur. Sendikalar da bir meslek kuruluşudur ancak korporasyonlar sendikalardan ayrı özelliğe ve niteliğe sahiptirler. Korporasyonlar ilk olarak, bir meslek kolunda çalışanların tümünü kapsar yani işverenleri, çalışanları ve teknik elemanları, zorunlu olarak bünyesinde toplar. Korporasyona dahil olmada ilgililerin, istek ve iradelerinin hiçbir önemi yoktur. Korporasyonların aldığı kararların yasa gücünde olması ve korporasyona katılma isteği olsun olmasın herkese uygulanabilmesi durumu, özgürlüklerin ve kişilerin irade ve isteklerinin sınırlanabileceğini göstermektedir.⁸⁸

⁸⁵ Ronaldo MUNCK, **Emeğin Yeni Dünyası**, Çeviren: Mahmut Tekçe, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 44.

⁸⁶ Seymour M.LIPSET, **Siyasi İnsan**, Çev: Mete Tuncay, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ank, 1964, s. 157.

⁸⁷ GÖZE, **a.g.e.**, 2000, s.327.

⁸⁸ GÖZE, **a.g.e.**, 2000, s 329.

İtalya’da korporatif ekonomi düzeni iki aşamada uygulama alanına konulmuştur. Birinci aşama, faşist sendikalizm aşamasıdır. Faşist sendikalizmin hedefi sol eğilimli sendikaları ortadan kaldırmak, faşist anlayışa uygun sendikanın yaşamasını gelişmesini sağlamaktır. Faşizmde, devletin sendikalar üzerindeki yetkisi çok geniştir. Sendikaların tüm işlemlerini denetleyebilir, işlemlerini iptal edebilir ve yöneticileri seçimlerinin hükümet tarafından onaylanması gerekir ve göreve başlamaları bir kararnameyle olur, hükümet dilediği zaman yöneticileri azledebilir, yönetim kurullarını feshedebilir ve hükümetin sendikayı kapatma yetkisi vardır.⁸⁹

İtalyan korporatif ekonomi sistemi yepyeni bir sistemdir. Merkantilizmin ve fizyokratların savundukları ekonomik sistemin hatalarını liberalizm ortaya koymuştur. Sosyalizm ise liberalizmin hatalarını meydana çıkarmıştır. Korporatif ekonomi sistemi ise, liberalizmin ve sosyalizmin eskimiş birer sitem olduklarını varsayarak bu sistemin canlı ve yaşayan taraflarını birleştirerek yepyeni bir sistem yaratmıştır.⁹⁰

“1930’lardaki açık faşist hareketler demokratik kurumlara saldırarak, çekilen sosyal ekonomik güçlükler yüzünden milletler arası para borsacılarını ve Yahudileri suçlayarak, doğrudan doğruya çiftçilerle küçük tüccarların ekonomik menfaatlerine hitap ederek güçlenmeye çalıştılar.”⁹¹

İtalya’daki faşist rejim endüstriyi devletleştirerek, işçi kurulları kurarak, genellikle de radikal sosyalist bir tavır takınarak kuzey İtalya’daki işçi sınıfının desteğini kazanmaya çalışmış, İtalyan Sosyal Cumhuriyeti adında neo-faşizm hareketini yaratmıştır.⁹²

Diğer bir önemli nokta da korparatizmin uluslararası bir yönünün olmasıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) emek-sermaye ilişkilerini yönetimden ayrılmaz bir parça haline getirmek amacıyla 1919’da kurulmuştur. Bu kurum, Batılı güçlerin Rus Devrimi’nin yarattığı tehdide verdiği bir karşılıktı. ABD Başkanı Roosevelt’in 1944’te bir ILO konferansını yönetmesi, örgütün uluslararası sosyal politika çerçevesindeki rolünün ABD tarafından desteklendiğine işaret

⁸⁹ GÖZE, a.g.e.,2000, s 331.

⁹⁰ Ayferi GÖZE, **Korporatif Devlet 19.ve 20.Yüzyıllarda Avrupa’da Korporatif Devlet Teorileri ve Korporatif Devlet Sistemleri**, Fakülteler Matbaası İstanbul, 1968, s.119.

⁹¹ Victor C. FERKISS “**Populist Influence in American Fascism**”, 1957, s. 350’den aktaran LİPSET, a.g.e., s.148.

⁹² LİPSET, a.g.e., s.149.

ediyordu. Başlangıcından itibaren ILO, işverenleri, hükümet temsilcilerini ve sendikalardan oluşan üçlü temsil ilkesini benimsiyordu. Kapitalizmin altın çağı süresince ILO'nun sendikal özgürlüklere ve toplu pazarlığa olan bağlılığı, ABD'nin "Özgür Dünya" üzerindeki hegemonyasının vazgeçilmez bir parçası olmuştur.⁹³

1.2.3.1.6. Revizyonist Sosyalistler, Sosyal Demokrasi ve Sendikacılık

19. Yüzyılın sonlarına doğru, Marksizm'e yönelik şiddetli eleştiriler, ilk olarak, Almanya'da ortaya çıktı. Almanya'da sosyalist hareket içinde yer almış bir isim olan, Edouard Bernstein (1850-1932), bunun öncüsü oldu. Bernstein ile eş zamanlı olarak Avrupa'nın başka ülkelerinde de benzer oluşumlar ortaya çıktı. 1883'te kurulmuş olan Fabien Society bünyesinden ortaya çıkmış olan, ve İngiliz İşçi Partisi'ne de damgasını vurmuş bir hareket olan, Fabiencilik aynı yönde bir akım niteliğiyle doğup, gelişmiştir. Doğrudan doğruya Bernstein'in etkileriyle, aynı tarihlerde ortaya çıkmış bir hareket olan Rusya'daki "ekonomistler" de bu kategoriye sokulabilir.⁹⁴ Yine Fransa'da demokrasi fikriyatının öncülerinden J. Jaures, Marx'ın düşüncesini sosyalizm açısından da zararlı bularak, Marx'ın belirttiği gibi işçilerin gitgide fakirleştiği iddiasını kabul etmez ve sefalet ortamının başarılı bir ihtilal için gerekli insan unsurunu yaratmayacağını savunur.⁹⁵

Bernstein, işçilerin durumunda düzelmeler olduğunu ortaya koyarak Marksizmi eleştirir. Ona göre, Marksizmin sınıf mücadelesine dayanan tarihsel materyalizm anlayışı yanlış değildir ama yeni gelişmeler karşısında gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.⁹⁶ Bernstein, Avrupa'da sosyal demokrasinin öncü fikir adamı olmuştur.

Sosyal demokrasi düşüncesinde bir başka yeri olan isim Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin ilk yıllarında liderliğini yapmış olan Karl Kausky'dir. Kautsky, sosyalizmin hayata aktarılması yolundaki umutlarını, barışçıl ve demokratik bir

⁹³ Ronaldo MUNCK, a.g.e., s.45.

⁹⁴ IŞIKLI, a.g.e., 2003, s. 36.

⁹⁵ Atilla YAYLA, *Siyaset Teorisine Giriş*, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004, s. 67.

⁹⁶ GÖZE, a.g.e., 2000, s. 309.

değişime bağlamış, toplumsal devrim ne denli barışçıl tarzda gerçekleşirse, o denli başarılı olacağını savunmuştur.⁹⁷

Tüm bu akımların ortak yanı, sanayileşmiş ülkelerdeki işçi sınıfının durumunda gözlemledikleri iyileşmeye bakarak, Marx'ın öngörülerinin yanlış çıktığı yargısına varmış olmalarıdır. Bir bakıma, batıda geniş ölçüde Marksizm'in muhalefeti sayesinde gerçekleşmiş olan düzelmeler, Marksizm'in yanlışlığını kanıtlama yolunda kullanılmıştır.

Revizyonistlerin sıkça kullanmış olduğu bir ifadeyle, sosyalist olmadan sosyalleşmek mümkündür. Bunun için Marksizm'in öngördüğü anlamda bir devrime gerek yoktur. Revizyonitler, piyasa, özel mülkiyet gibi kurumlarının ortadan kalkmasına gerek olmaksızın, kapitalizmin doğurduğu olumsuzlukların üstesinden gelmek için kooperatifçiliğe, Siyasal alanda ise sömürü ve sosyal adaletsizlik gibi sorunların üstesinden gelmek için de parlamenter demokratik mücadeleye bel bağlamışlardır.⁹⁸

Kapitalizmin 1914'de başlayan 'yapısal krizi' İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etti. Yaklaşık otuz yıl devam eden bu süreç, iki dünya savaşının yanı sıra, kapitalizmin büyük bunalımı olarak adlandırılan, 1929 Bunalımı'na da tanıklık etmiştir. 1929 krizi sermaye çevrelerinde derin bir korku yaratmıştı. 'Kendi kendini düzenleyen pazar' yaklaşımında ısrar'ın, kapitalizmin sonunu getirebileceği, talep yönünden bir müdahale olmazsa da "kutsal mülkiyet"in geri dönülmez tarzda elden gideceği kuşkusu büyük sermayenin baronlarının beynine kazınmıştı.⁹⁹

Keynes, göre, kapitalizmin başıboş işleyişi sonucunda, sermaye belli kişilerin ellerinde toplanırken, giderek genişleyen kitleleri de satın alma gücünden yoksun bıraktığını göstermiştir. Böylece kapitalizmin başıboş bırakılması halinde kendi kuyusunu kendisinin kazmakta olduğunu ortaya çıktı.¹⁰⁰ Bu süreçte, Liberalizme karşı çok değişik eleştiriler yapıldı. Ancak batıdakilerin hiçbiri, Keynes'inki kadar etkili olmadı. John Maynard Keynes (1883-1946) sağdan ve soldan eleştiriler aldı. Onu kapitalizmin kurnaz akıl hocası olarak nitelendirenler olduğu gibi, onun

⁹⁷ YAYLA, a.g.e., s. 66.

⁹⁸ İŞIKLI, a.g.e., 2003, s. 37.

⁹⁹ Fikret BAŞKAYA, *Az gelişmişliğin Sürekliliği*, İmge Yayınları, Ankara, 1995, s. 83.

¹⁰⁰ İŞIKLI, a.g.e. 2003, s. 40.

düşüncelerini örtülü komünizm olarak görüp eleştirenler de oldu. Keynes'in düşünceleri, böyle bir dönemde, liberalizmin alternatif arayışlarına yanıt oluşturdu. Yapılması gereken geniş kitlelere satın alma gücünü kazandıracak mekanizmalara işlerlik kazandırmaktı. Bu dönemde sendikalar, korkulacak kurumlar olarak değil, tam tersine kitlelere satın alma gücünü kazandıracak ve de bunalımdan çıkışın en önemli vasıtaları olarak görülmüştür. Sendikacılık özellikle bu dönemde, toplu sözleşme ve grev gibi mücadele vasıtaları sayesinde, kapitalizmin sivriliklerini törpülemeye yararlı bir araç olarak düşünülmüştür.

1929'daki büyük çöküş ve 1930'lar boyunca süren bunalım, kapitalizmin iktisadi ve siyasi liderleri için olumlu bir şok olmuştu, kapitalizm gelecekte de bu ve benzeri şoklara dayanıklı bir yapı elde etmek istiyorsa serbest piyasanın güçlerini devlet müdahalesiyle engellemeliydi, İşçilerin maddi kazanım elde etmesi de bu açıdan aynı derecede önem kazanmıştır. Merkezdeki kapitalist ülkelerde işçiler yeni işler elde ettiler, ücretleri arttı, sosyal haklara sahip oldular ve sendikalara katılma imkanı buldular. Batılı kapitalist ekonomiler bunalımdayken 1930'lu yıllarda Sovyetler Birliği'nin güçlü bir şekilde sanayileştiğine tanık olmuşlardı.¹⁰¹

1.2.3.1.7. Neoliberalizm, Yeni Sağ ve Sendikacılık

1970'li yılların ortasından itibaren, önce üretimin sonra da üretimdeki artışın yavaşlaması, daha sonra da sermayenin kar oranlarının düşmeye başlamasıyla ortaya çıkan işsizlik, enflasyon ve durgunluk gibi sorunlar, yeniden yapılanmayı gündeme getirdi. Krize giren dünya kapitalizmi, içine girdiği bu bunalımı aşabilmek için üretim yapısında ve sermaye birikim sürecinde bir değişme süreci başlatmıştır.¹⁰² Keynesçi yaklaşım ve politikalar yerini Neo-Liberal görüşlere bırakmaya piyasa ekonomisi ve iktisadi hayatta devletin küçültülme çabaları ön plana çıkmaya başladı.

Kapitalizm güçlü bir üretim şekli olarak varlığını İkinci Dünya Savaşı sonrasında kazandı. İnsanlık tarihinin en korkunç ve en yıkıcı dönemi olan bu savaşın ardından, düzenli sermaye birikiminin ve uyumlu işçi ilişkilerinin yaşandığı

¹⁰¹ Ronaldo MUNCK, **a.g.e.**, s. 41.

¹⁰² Feride DOĞANER GÖNEL, "Türkiye'de Neo-liberal Politikaların Üniversite Eğitimine Yansımaları", **Eğitim Bilim Toplum, Eğitimsen Yayınları**, Cilt 5, Sayı 20, Güz/2007, s.6.

bir süreç başlamıştır. 1950 ile 1973 yılları arasında sanayileşmiş ülkelerde kişi başına düşen gelir önceki 130 yılın ortalamasına göre, 3 kat daha fazla artmıştır.¹⁰³

Sosyal devlet bunalımının ardından gelmişti. Ancak bir başka bunalım sosyal devleti tahtından indirerek ve neoliberalizmin tırmanışına bahane oluşturmuştur. 70’li yılların ilk yarısından itibaren kendisini gösteren ekonomik ve sosyal bunalımı önceleri “petrol bunalımı” olarak görmek yaygın kabul görmüştür. Zamanla anlaşıldı ki sorunun kökleri çok daha derinlerdeydi. Keynesçi kuramın sınırları içinde kalarak kavramlaştırılması bile mümkün olmadı. 1970’li yılların son yarısı “görünmeyen el”in geri dönmeye başladığının bir işareti olmuştur. Neo Liberalizmin kuramsal alandaki yükselişinin öncülüğünü Von Hayek yaptı. Hayek devletin ekonomik ve sosyal yaşamdaki ağırlığının artmasının, demokrasi ve özgürlüklerin sonu olacağı görüşünü savundu. Böylece sosyal devlete karşı bir savaş başlatılmış oluyordu.¹⁰⁴

Neoliberalizmi alternatifsiz tek yol olarak dayatmak için, IMF ve Dünya bankası gibi Uluslararası mali güç merkezleri tüm olanaklarını seferber ettiler. Bu çerçevede, devasa bir güç haline gelmiş bulunan medya, belirleyici bir rol oynadı. Bu sayededir ki Batı’da 1980’li yılların başlarında Thatcher ve Reagan’ın iktidarı ile yeni bir dönem başladı. Daha sonraki süreçte pek çok ülkede sosyal demokratlar, iktidarı kaybettiler. Doğaner Gönel’e bu değişimi şöyle ifade etmektedir:

“Keynesyen ekonomi politikalarının yerini, devleti sadece dar kapsamlı güvenlik-adalet-savunma ile hizmetleri ile sınırlayan neoliberal ekonomi politikaları almıştır. Bu dönüşüm içerisinde, korumacılığa ve devlet müdahaleciliğine hızlı ve kesin biçimde son verilirken, kamu iktisadi girişimleri özelleştirilmekte, sosyal harcamalar kısıtlanarak, sosyal refah devletin tasfiyesine gidilmektedir.”¹⁰⁵

Neoliberalizmin tırmanışı, birçok ülkede sendikal hak ve özgürlükler üzerinde gerçekleştirilen derin bir tahribatla eşlendi. Sendika karşıtı politikaların başarıya ulaşmasında, demokratik hakların rafa kaldırılması ve baskıcı rejimlerin yürürlüğe konması, başvuru yollarının yalnızca biri olmuştur. Asıl önemli tahribat kapitalizmin, işsizlik üreten niteliği sayesinde sağlanmıştır. Liberalizm, 19. yüzyılda, emeğinden başka satacak şeyi olmayan Marx’ın deyimiyle Proletaryayı doğurmuştu. Neoliberalizm ise 90’lı ve 2000’li yıllarda ise emeğini dahi satamayan yığınlar

¹⁰³ Ronaldo MUNCK, **a.g.e.**, s.40.

¹⁰⁴ IŞIKLI, **a.g.e.** 2003, s.43.

¹⁰⁵ DOĞANER GÖNEL, **a.g.e.** s.7.

üretmektedir. Bu durumda kronikleşen işsizlik, sendikaları baskı altında tutmakta yararlanılan en etkili unsur haline gelmiştir. Çalışanlar, işsizlik veya sefalet ücreti arasındaki bir ikileme mahkum edilerek sendikasızlaştırılmıştır.¹⁰⁶

¹⁰⁶ IŞIKLI, **a.g.e.** ,2003 s.44.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE MEMUR SENDİKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE MEMURLARIN SENDİKA KURMA HAKKI

Memur sendikacılığı Türkiye’de oldukça geç başlamış; ilk memur sendikal örgütleri ancak 1965’te yasal olarak kurulabilmiştir. Siyasi irade, Cumhuriyetin ilk yıllarında işçi sendikacılığına gösterdiği olumsuz yaklaşımını, memur sendikacılığı için daha kesin bir tavırla sürdürmüş; devlet’in himayesinde ve onun adına hareket eden, adeta devletin bir parçası sayılan, iktisadi ve sosyal durumları devlet tarafından garanti altına alınan memurların sendikalaşmasını uzun bir süre gereksiz görmüştür. 1961 Anayasası’nı hazırlayan elitlerin Türk insanına temel hak ve özgürlükleri kısıtsız bir şekilde kullanırmak istemesinin somut bir sonucu olarak Anayasa’nın 46. maddesindeki düzenlemeyle memurların sendikalaşması mümkün kılınmıştır. Ne var ki, memurlara verilen örgütlenme hakkının kullanımı uzun sürmemiş; bu hakkın kullanılmaya başlandığı 1965’ten altı yıl sonra 1971’de geri alınmıştır. Memurların sendikal örgütlenme hakkını yeniden kullanımı, bu defa yasa koyucu tarafından değil, bizzat memurların kendi çabalarıyla, mücadele süreci başlatılarak fiili olarak 1990 yılında sağlanmıştır.¹⁰⁷

2.1. Osmanlı İmparatorluğu’nda Memurlar ve İşçiler

Osmanlı’da devlet işleri ilmiye, mülkiye, kalemiye, seyfiye olarak dört sınıf personel tarafından görülmüştür. İdari yapı bu sınıflar arasında dengelenmiştir. Devlet işlerinin bilgili, tecrübeli memurlarla yerine getirilebileceği öngörülmüş, bunun için memur yetiştirilmesi, seçimi ve tayinine önem verilmiştir. 15. yy’a kadar birkaç bürodan oluşan Osmanlı bürokrasisi devletin büyümesiyle ve de Fatih zamanındaki merkezileşme çabalarıyla, bürokratik işler daha da artmıştır. Kanuni döneminde Osmanlı bürokrasisi, üç ana daireye bağlı 50-60 alt bürodan oluşan büyük bir organizasyon haline gelmiştir.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Adnan MAHİROĞULLARI, “Gelişim Süreci ve Yasal Çerçevesi ile Memur Sendikacılığı” Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, <<http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/armaganlar/tokerdereli/12.pdf>>, s.3-5

¹⁰⁸ Popüler Tarih Dergisi, Haziran 2001, Sayı 13, s. 28

İmparatorluğun büyümesine paralel olarak merkezi bürokrasi de büyüyüp gelişmiş, belli sahalarda uzmanlaşmış memur sayısı da artmıştır.16. yüzyılın başlarında az sayıda olan memur sayısı, 18.yüzyılın sonlarında bin kişiyi aşmıştır. Tanzimat öncesi dönemin Osmanlı memurları, katibinden reis-ül küttabına, bugünün çağdaş bürokratik alışkanlıklarından oldukça uzak bir iklimde yetişip çalışıyorlardı. Memuriyet hayatına yeni başlayanlara; mesleğin incelikleri öğretilene kadar yazı yazdırılmaz, evrakı getir götür işi yaptırılırdı. Memur ve bürokratların bir kısmına tımar, diğer bir kısmına da maaş verilirdi. Ancak memurların çoğu devletten maaş veya tımar almazlardı. Bürokrat ve memurların asıl gelirleri, çalıştıkları devlet dairelerinde yaptıkları işler karşılığında iş sahiplerinden aldıkları harçlardan oluşurdu. Bürolarda yapılan işlerden alınacak miktarlar, devlet tarafından kanunla belirlenmişti. Bürokratlara ve kıdemli memurlara elbise, et, ekmek, buz, odun, atları için ot, arpa gibi birçok ihtiyaç devlet tarafından verilirdi.¹⁰⁹

1747-1762 yıllarında İstanbul’da görev yapan İngiliz elçisi James Porter, Osmanlı bürokrasisi hakkında şunları söylemektedir: “Babialı’de birkaç büroda doğru ve dikkatli olarak yapılan işlerle rekabet edebilecek hiçbir Hristiyan güç yoktur. İşler çok büyük titizlikle yapılır. Her önemli belgede kelimeler dikkatle ve anlam daima göz önünde bulundurularak, kendi menfaatlerini zedelemeyecek şekilde seçilir. Yılı bilinmek kaydıyla en eski tarihi belgeler dahi Babialı’de bulunabilir. Çıkmış her irade ve kanun hemen elde edilebilir.”¹¹⁰

Turhan, Tanzimat Dönemi’nde değişen Osmanlı devlet teşkilatı şu şekilde ifade edilmiştir:

“Tanzimat’ın hemen öncesinde başlayan ve Tanzimat dönemindeki süreçte, devam eden idari reformlarla köklü bir biçimde yenileşme sürecine gidildi. gerek Bab-ı Ali (Osmanlı Hükümeti) ve gerek Bab-ı Defteri (Maliye) yapısal değişikliklere uğradı. Tanzimat sonrası salnamelerde (yıllık bünyesinde Dahiliye (İçişleri), Hariciye (Dışişleri) ve Devai Nezaretleri (Sağlık Bakanlığı) ile Şura-ı Devlet (Meclis) kuruldu. Bab-ı Defteri’de (Maliye Teşkilatı) olarak gelişme gösterdi. Taşra teşkilatında valiler birer devlet memuru haline getirildi. Her bakımdan adım adım modern merkezi devlet teşkilatı oluşturulmaya çalışıldı. Yeni yönetim sistemin en belirgin özelliği rasyonel sistematizasyon çabaları içine girilmesi ve profesyonel sivil bürokrasinin oluşturulmasıdır. Bu yenileşme uygulamalarının en önemli

¹⁰⁹ **Popüler Tarih Dergisi**, NTV, Haziran 2001, Sayı 13, s. 30.

¹¹⁰ **Popüler Tarih Dergisi**, Haziran 2001, Sayı 13, s. 29.

özelliği, Orta Çağa ait bir devlet sisteminden hukukî manada yeni, muasır bir devlet teşkilatına geçilmiş olmasıdır.”¹¹¹

Osmanlı’ya Sanayi ve işçiler açısından bakıldığında, Osmanlı sanayisinin büyük bir kısmı loncalarda örgütlenmişti ve sanayi daha çok geleneksel zanaat üretimine dayanmaktaydı.

Kapitalizm-öncesi üretim ilişkilerine ait bir kategori olarak zanaat üretimi, sadece kentlerde değil, kırsal alanda da belirli bir yaygınlığa sahipti. Lonca örgütlenmesi esas olarak kentlerde mevcuttu. Üretim, hemen hemen tümüyle iç pazara yönelikti. Üretimin lonca yapısı içinde örgütlenmesinde, Osmanlı devletinin doğrudan müdahalesi söz konusuydu. Kadılar, ihtisap ağaları ve kethüdalar tarafından üretimin miktarı, kalitesi ve usulleri düzenleniyordu. Loncaların ömrü Osmanlı Devletinin ömründen daha uzun olmamıştır. Loncalar için idam sehpasını “sanayi devrimi” hazırlamıştır. Lonca örgütleri 1826’dan sonra iyice güçten düşmekle birlikte, kağıt üstünde de olsa 1912’e kadar yaşamıştır ancak 1912’de çıkarılan bir kanunla lağvedilmişlerdir.¹¹²

Quateart ve Zürcher, Osmanlı Devleti’nin kapitalizme geçişini şu cümlelerle açıklamaktadır:

“1838’de imzalanan ekonomik anlaşmalarla 1839 Tanzimat reformları Osmanlı İmparatorluğu’nda daha liberal bir ekonomiye geçişin yasal zeminini oluşturmuştur. Tanzimat tüm Osmanlı tebasına eşit haklar tanımış, ticareti şer’i mahkemeleri yetki alanından çıkarmış, padişahın müsadere hakkını kaldırmış ve Osmanlı uyruklarına ilk defa özel mülk edinme hakkı tanımıştır. Tanzimat reformları, Osmanlı ekonomisinin kendi içine kapalı, geleneksel yapısının Pazar ekonomisine dönüşmesine devletin resmen cevaz verdiği yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.”¹¹³

1830’lar ve 1840’larla birlikte ordunun ve sarayın ihtiyaçlarını karşılamak için devlet tarafından kurulan fabrikalar pek varlık gösterememiş, bir kısmı da kısa süre içinde üretimi durdurmak zorunda kalmıştır. Teknoloji ve kalifiyeli emek ithali ile büyük ölçekli kapitalist sanayi yatırımcılarının ikinci dalgası, ağırlıklı olarak yabancı sermaye tarafından 1880’lerde gerçekleşti. Yabancı sermaye için

¹¹¹ Mümtaz TURHAN, **Kültür Değişimleri**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları (Genişletilmiş 3.Basım), İstanbul, 1997, s. 165.

¹¹² Alpaslan IŞIKLI, **Türkiye’de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi**, T.C.Kültür Bakanlığı, Demokrasi Klasikleri, Ankara 1994, s. 47-48.

¹¹³ Donald QUATEART -Erik Jan ZÜRCHER, **Osmanlıdan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler 1839-1950**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 27.

imparatorluk, kapitülasyonların getirdiği kolaylıklar, düşük gümrük kapıları, ucuz işçilik ve zengin hammadde kaynakları ile cazip bir yatırım ülkesiydi.¹¹⁴

Bu dönemde, modern anlamda ilk işçi hareketleri, Osmanlı toplumunun ülkeye yeni yeni giren Batı teknolojisi ve makinelerine bir tepki olarak ortaya çıkan, makineleri tahrip hareketleridir. 1839'da Slevne'de, Dobrijokeslov'un fabrikasında kadın işçilerin kendilerini işlerinden edeceklerine inandıkları makinelere isyan ettikleri harekettir. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk grev olayı, 1863'te Zonguldak kömür madenlerindeki işçileri grevidir. Daha sonraki dönemde, Mart 1872'de Yarımburgaz-Ömerli demiryolu yapımında çalışan ustabaşılar ve kalifiyeli işçiler tarafından bir grev daha vardır. Bu grev, 1872 Nisan'ının ilk haftasında İzmit Demiryolu yapımında çalışan işçiler ustabaşıyla anlaşmazlığa düşmesi sonucunda ortaya çıkmış ve çalışan işçiler greve gitmişlerdir.¹¹⁵

1871'de İstanbul'da herhangi bir sendika örgütü olmamasına karşın ilk işçi örgütü olan Amelepervet Cemiyeti'nin kurulması ve bundan bir yıl sonra, 1872'de tersane işçilerinin grevinin patlak vermesi, Türkiye'de sendikacılık hareketinin doğuş döneminin başlangıçları olarak kabul edilir.¹¹⁶

Çavdar'a göre 19. yüzyılın son çeyreğine girmeden önce Osmanlı'da yapılan rejim tartışmaları entelektüel bir azınlığı kapsamaktadır:

“1875 yılına gelirken Osmanlı aydınları çeşitli düzenleri tartışmaya başlamışlardı. Yalnız bu tartışmaların ne ölçüde bilinçli yapıldığı bilinemez. Bir yandan burjuva-liberal hakların sağlanmasına yönelik meşrutiyet ve anayasa sorunu gündemdeyken, diğer yandan “Paris Komünü” nedeniyle Birinci Enternasyonal ve Komün tartışılıyordu.”¹¹⁷

Sendikacılık hareketinin doğuşuyla birlikte, Batı'dan özellikle Paris'ten gelen etkilerle işçi sınıfına, siyasal bilinç vermeye ve işçi sınıfının gücünün siyasal alanda değerlendirilmesini sağlamaya yönelik çalışmalar belirmeye başlamıştır. 1889'da kurulan İttihadi Osmani Cemiyeti'nin faaliyetleri, geniş ölçüde bu amaca yönelmiş ancak istibdat rejimiyle birlikte ülke içinde yeterli mücadele yürütülemedi. 1895'te Tophane işçileri tarafından kurulan Osmanlı Amele Cemiyeti de bir yandan bir yandan sendikacılık faaliyetini yürütürken diğer yandan da gizlilik içinde, işçilere

¹¹⁴ İŞIKLI, a.g.e., 1994, s. 58.

¹¹⁵ QUATEART - ZÜRCHER, a.g.e., s. 30.

¹¹⁶ İŞIKLI, a.g.e. 2005, s. 473.

¹¹⁷ Tevfik ÇAVDAR, *Türkiyenin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İmge Kitabevi, Ankara 2004, s. 41.

siyasal bilinç vermekte ve bu yönde faaliyetler yürütmeye çalışmıştır ancak bu örgüt de kurucularına ve yöneticilerine uygulanan ağır baskılar nedeniyle varlığını devam ettirememiştir.¹¹⁸

1908 yılına gelindiğinde “hürriyet, adalet ve müsavat” sloganlarıyla istibdat rejimine son veren Jön Türkler, iktidara geldikleri ilk günden itibaren patlamalı bir şekilde ortaya çıkan ve yaygınlaşan işçi hareketleri ile karşı karşıya kaldılar. 1908’in ilk birkaç ayında 50’yi aşkın grev olayı yaşanmıştır. 1908 grevleri daha çok İstanbul, İzmir, Selanik, Varna, Samsun, Ereğli gibi yabancı sermaye ve devlet işletmeciliğinin yoğunlaştığı iller ile demiryolu şirketinin Rumeli-Anadolu-Şark demiryolları hatlarında meydana gelmiştir.¹¹⁹

Tatil-i Eşgal Kanunu (Grev Kanunu) çıkmasıyla grev dalgası dinmiştir. 1909-1912 yılları arasında, grevlerin hızı kesilmiştir. 1913-1918 yılları arasında görülen grevlerin sayısı sadece beştir. Özellikle 13 Ocak 1913 teki Babiali baskınından sonra, yerleşen ve kökleşen İttihat ve Terakki baskısı, işçi eylem ve grevlerine son noktayı koymuştur.¹²⁰

Diğer taraftan Türkiye boyutunda öğretmenlerin örgütlü mücadelesi, Encümen-i Muallimin ile başlar. Dar-ül Fünun ve Dar-ül Muallimin mezunlarının kurduğu bu örgütün dışında “Öğretmenlerin Haklarını Savunmak” anlamına gelen Muhafaza-i Huuk-u Muallimin Cemiyeti adında ikinci bir örgüt de varlık göstermiş, 1908 yılında bu iki örgüt birleşerek Cemiyet-i Muallimin adını almıştır. Başkanlığına da Fransızca öğretmeni olan Zeki Bey getirilmiştir. Bu örgütün üye tabanını, büyük ölçüde ilkokul öğretmenlerinin oluşturması nedeniyle ilkokul öğretmenlerine yönelik “Mirat-ı Maarif” adında 15 günde bir yayınlanan bir dergi de çıkartılmıştır. Cemiyet çok geçmeden İttihatçıların baskıları ile karşılaşmış ve. Harekat Ordusunun İstanbul’a girmesiyle (1909) Cemiyet başkanı Zeki Bey tutuklanmış ve Cemiyeti Muallimin kapatılmıştır.¹²¹

¹¹⁸ Tarık Zafer TUNAYA, *Türkiye’de Siyasi Partiler: 1859-1952*, IŞIKLI, a.g.e., s. 473.

¹¹⁹ IŞIKLI, a.g.e. 1994, s. 88-89.

¹²⁰ QUATEART -ZURCHER, a.g.e., s. 37.

¹²¹ Sami EVREN, *Eğitim Emekçileri Tarihi*, Bireşim Yayınları, İstanbul 1995, s. 13.

2.1.1. Osmanlı İmparatorluğunun Son Yıllarında Sendikal Hareketler

1908 öncesinde sendikacılık yok denecek kadar azdı. İlk işçi kuruluşları sendika veya işçi örgütü olmaktan çok bir nevi hayır cemiyetleriydi. Bu cemiyetlerin başında, Emek Dostları (1866), Ameleperver Cemiyeti (1871) gibi örgütler sayılabilir. Bu cemiyetler İstanbul'da yaşayan yabancılar ile gayrimüslim Osmanlı burjuvaları tarafından, muhtaç işçilere yardım etmek amacıyla kurulmuştu.¹²² Sınıf bilinci taşıdığı söylenebilecek gerçek anlamdaki ilk işçi örgütü, İstanbul Tophane Fabrikalarında çalışan işçiler tarafından kurulan, Osmanlı Amele Cemiyetidir.¹²³ Harbiye nezaretine bağlı olan Tophane Fabrikalarında 4.000'den fazla işçi çalışmaktaydı ve 1908 Devrimi, Osmanlı toplumunu işçi dernekleri ve siyasi kuruluşlarla tanıştırmıştı. Osmanlı Amele Cemiyeti (Amele-i Osmani Cemiyeti) 1894-1895 yılları arasında, İstanbul Tophane fabrikalarında gizli olarak kurulmuş; Bu cemiyet, 1909 yılında çıkartılan Cemiyetler Kanunu'na uymadığı ve de içerisinde askerleri barındırdığı gerekçesiyle kapatılmıştır. Daha sonra bu örgütün yerine, 1910 yılında Osmanlı Sanatkâran Cemiyeti kurulmuştur.¹²⁴

Dünyadaki işçi örgütleriyle ilişki kuran ilk örgüt olan Osmanlı Mürettepler Derneği (Mürretibin-i Osmaniye Cemiyeti) 1908'de kurulmuştur. Anadolu Osmanlı Demiryolu Memurin ve Mustahdemini Cemiyet-i Uhuvvetkaranesi adlı işçi derneği gerek lideri olan Dr.Arangelos Gabriel'le gerekse talepleriyle Osmanlı hükümetinde huzursuzluk yaratmaktaydı. Öte yandan Şark Demiryolu işçileri bir Dayanışma Cemiyeti çatısı altında örgütlenmiş, Selanik'teki 3.200 den fazla tütün işçisi de bir sendikada örgütlenmişlerdi.¹²⁵

1910 yılına gelindiğinde bir çok vilayette işçiler kendi örgütlerini kurmuş ve faaliyet göstermekteydi. Bunlar: Marangozlar, terziler, Anadolu Demiryolları memur ve müstahdemleri, Reji işçileri, İzmir'de liman ve demiryolu işçileri, Zonguldak maden işçileri, Drama, Kavala, İskeçe, Gümölcine ve Gevgeli tütün işçilerinin kurduğu örgütlerdir.¹²⁶

¹²² QUATEART -ZURCHER, a.g.e., s. 39.

¹²³ Oya SENCER, *Türkiye'de İşçi Sınıfı*, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1969, s.158.

¹²⁴ SENCER, a.g.e., s. 227.

¹²⁵ QUATEART - ZURCHER, a.g.e., s. 40.

¹²⁶ Oya SENCER, a.g.e.,s.228.

1912'ye gelindiğinde sol hareketlerde ve işçi hareketlerinde bir canlanma görülür. Ard arda patlak veren savaşlar: 1911 Trablusgarp Savaşı, 1912-13 Balkan Savaşı, 1914-18 Birinci Dünya Savaşı ve de 1913 Babıali Baskınından sonra İttihat ve Terakki istibdadı Osmanlı'da yeni yeni serpiyen işçi örgütü hareketlerinin sonunu getirmiştir ancak Rusya'da patlak veren Bolşevik Devrimi'nin etkisiyle İstanbul'da sol hareket tekrar boy göstermiş ve bu dönemde işçi hareketleri ve örgütleri sosyalist harekete iyice yakınlaşmıştır.¹²⁷

2.1.1.1. Osmanlı'da Memurların Toplumsal Konumu

Osmanlı toplumu, bilindiği gibi merkeziyetçi bir yönetim aygıtına sahipti ve bu merkeziyetçi yapı, farklı güç adacıklarının ortaya çıkmasını ve toplumsal muhalefetin kök salmasını önlemiştir. Devlet merkeziyetçi bir şekilde örgütlenmiş, sınıfsal farklılaşmayı önleyici bir iktisadi rejim takip edilmiştir. Böylelikle sınıfsal farklılaşma keskinleşmemiştir. Böylece devlet eksenli meslekler ve mesleki kategoriler ortaya çıkmış bu çerçevede, askerlik, kalem memurluğu, dini memurluklar daha çok güçlenmiş ve önem kazanmıştır. Üretime yönelik ticari endüstriyel faaliyetlerle uğraşmak, küçültücü basit uğraş sayılmıştır. Halk devlet dairesine kapılanmak sevdasına kapılmıştır.¹²⁸

Osmanlı'da memurluk mesleği, geniş halk kesimlerinin baş tacı ettiği, yüksek itibar ve saygınlık atfettiği bir meslek haline gelmişti. Memur olmak, devleti temsil etmek demektir. Dolayısıyla şerefli ve onurlu bir iş anlamına geliyordu. Osmanlı'da halk nazarında devletin kutsal/aşkın bir yerinin olması, onu temsil eden memurların da itibarını arttırmıştı. Memurlar, toplumsal hiyerarşinin tepesinde yer alıyor, yaşam koşulları ve standartları itibarıyla de genel sınıfsal ayıraç içerisinde, üst mevkileri işgal ediyorlardı. Rüştüye'yi bitiren her gencin hayalini, bir kalem'e "kapılanmak" süslüyordu. Bu açıdan Osmanlı'da eğitime, bu hedefe götürülecek araç gözüyle bakılıyordu. Toplumsal trendin memurluktan yana işlemesinden dolayı, devlet daireleri adeta işgale uğruyor, bir kadroya atanmak için kıyasıya bir rekabet ve mücadele toplumda boy gösteriyordu. Bu durum çoğu kez ahlaki sınırları ihlal edici

¹²⁷ QUATEART -ZURCHER, a.g.e., s.37.

¹²⁸ Muzaffer SENCER, *Osmanlı Toplum Yapısı*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 45.

tarzda olabiliyor, devlete kapılanmakta çoğu zaman objektif kıstaslar gözetilmiyordu.¹²⁹

2.2. Cumhuriyetin Kuruluşundan Tek Partili Dönemin Sonuna Kadar Sendikacılık Hareketleri ve Memurlar

İşçi sınıfı ve sendikal hareketler açısından bakıldığında, Cumhuriyet dönemi Osmanlı dönemindeki örgütlülükten fazla bir miras almamıştır. Bir nevi hayır cemiyeti özelliği taşıyan ve 1871’de kurulan Amele Cemiyetinden kalan mirasla, 1924’te çeşitli işçi örgütlerinin birleşmesi ile kurulan Amele Teali Cemiyeti, 1925’te Takrir-i Sükun Kanunun çıkarılmasıyla kapatılmıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası sonraki 20 yıllık dönemde işçi sınıfını ya kendi denetimi altında örgütlemiş ya da tümüyle örgütsüz bırakmıştır.¹³⁰ Cumhuriyetin ilan edildiği 1923’ün ilk aylarında Aydınlık isimli yayın organı etrafında kümelenmiş olan aydınlar yurdun değişik bölgelerindeki işçi örgütlerini Türkiye Dernek Birliği İttihadı altında bütün sendikaları temsil eden bir örgüt meydana getirmek için uğraşmışlardır.¹³¹

Memur Hukuku açısından bu dönem incelendiğinde, Cumhuriyetin ilk yıllarında çıkarılan 788 sayılı Memurin Kanunu ile ilk kez memurlar genel ve toplu nitelikte bir düzenlemeye kavuşmuştur. Memurin Yasası, sendika hakkına ilişkin açık bir kurala yer vermemiş, hakkı tanıyan ya da yasaklayan bir düzenleme yapmamıştır. Bunun yanında memurların dernek kurması ya da derneklere üye olması ile ilgili bir kural da içermemektedir. Ancak, 2. Meşrutiyetten devralınan 1909 tarihli Cemiyetler Yasası ile 1926 tarihli Medeni Yasanın “Cemiyetler” e ilişkin kuralları çerçevesinde, memurların dernek kurması ve derneklere üye olması olanaklıdır.¹³²

Doğuda patlak veren ayaklanmaların bastırılması sırasında 12 Mart 1925’te çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu ile her türlü muhalefetle beraber sendikacılık da uzun bir süre fiilen ortadan kaldırılmıştır. Bu dönemde Soma-Bandırma Demiryolu

¹²⁹ Ömer AYTAÇ, “Memurluk Zihniyeti ve Memuriyen Toplum: Prens Sabahattin’in Görüşleri Işığında Bir Çözümleme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, Sayı: 1, 2006, s.23-24

¹³⁰ İŞIKLI, a.g.e., 1994, s. 64.

¹³¹ Mete TUNCAY, *Türkiye’de Sol Akımlar*, SBF Yayınları, Ankara, 1967, s. 159.

¹³² Mesut GÜLMEZ, *Kamu Görevlileri Sendika ve Toplu Görüşme Hukuku 1926-2001*, TODAİE Yayınları, Ankara 2002, s. 4-6.

grevi, İstanbul Liman İşçileri grevi, Adana Demiryolu İşçileri grevi, tütün işçileri grevi ve bunların peşinden 1928 Haziran ayında patlak veren İstanbul Tramvay işçilerinin grevi hariç tutulursa, sendikacılık hareketi olarak önem taşıyan herhangi bir olaydan söz etmek mümkün değildir.¹³³

1909 Cemiyetler Yasası'nı yürürlükten kaldıran 1938 Cemiyetler Yasası ile birlikte, sınıf adına ve temeline dayalı dernek kurma yasağı ile, hem işçiler hem de memurlar için genel bir sendika kurma yasağı başlamıştır.¹³⁴

1938'te çıkarılan Cemiyetler Kanunu, "sınıf esasına veya adına dayalı" cemiyetler kurulmasını açık şekilde yasaklamış hem sendikaların hem de bu sınıfa dayalı siyasal partilerin kurulması engellenmiştir. Sendika ve siyasal partilerin kurulması o dönemde Cemiyetler Kanunu'na tabi bulunmaktaydı. Cemiyetler Kanunu derneklerin kurulmasında ise bir ön sicil ve tescil sistemi getirmiştir.¹³⁵

2.3. Çok Partili Dönemde Sendikacılık Hareketleri ve Memurlar

İkinci Dünya Savaşı'nın faşizmin yenilgiyle sonuçlanmasından sonra ülkemizde çok partili rejim dönemine girildi. 5 Haziran 1946'da Cemiyetler Kanunu değiştirilerek sınıf temeli üzerine kurulu cemiyet kurma yasağı kaldırılınca sendika hakkı da kanunen tanınmış oldu. 1945'lerden sonra özellikle, sosyal devlet politikalarının Avrupa'da yaygınlaşması, Türkiye'yi de yakından etkiledi. 1946 yılında yapılan değişikliklerle parti, dernek, sendika vb. örgütlerin kurulmasına olanak tanındı. İşçiler hızla sendikalar kurmaya başladılar.¹³⁶

Ancak, kısa bir süre sonra iktidarın sendika hakkını tanımaya hazır olmadığı anlaşıldı. 17 Aralık 1946'da sıkıyönetim kararıyla yeni kurulmuş olan sendikalar, aynı yıllarda kurulmuş olan sınıf temeline dayalı sosyalist partiler ile birlikte kapatıldılar.¹³⁷

¹³³ IŞIKLI, a.g.e., 2005, s. 479.

¹³⁴ Mesut GÜLMEZ, a.g.e., 2002, s. 8.

¹³⁵ Ahmet MAKAL, "Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963", **Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi**, 2008, s. 4, <http://www.obarsiv.com/cagdas_turkiye_seminerleri_0809.html>

¹³⁶ EVREN, a.g.e., s.25.

¹³⁷ IŞIKLI, a.g.e., 2005, s.484.

2. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmelerin, Türkiye üzerinde, hem içsel hem de dışsal dinamikler açısından büyük bir rolü olmuştur. Yeni kurulan dünya düzeni artık tek partili bir Türkiye'yi içine kabul etmeyeceği düşüncesi, Türkiye'yi çok partili rejime geçmeye zorlamıştır. Bu durumun çok partili yaşama geçişte Türkiye üzerinde dışsal koşulları oluşturduğu, kabul edilen yaygın bir kanıdır.

2. Dünya Savaşı boyunca tüm Dünya'da ve Türkiye'de geniş toplumsal kesimleri etkisi altına alan yoksulluk yaşanmaktadır. Türkiye'de Milli Koruma Yasası ile temel ihtiyaçların karneye bağlandığı, kıtlık ve karaborsacığın hüküm sürdüğü bilinmektedir. Bu süreçte toplumun büyük bir kesimi yoksulluk yaşarken belli kesimlerde bu süreçte zenginleşmiş, belli ellerde sermaye birikimi oluşmuştur. Zenginleşen bu kesim kendi çıkarları doğrultusunda taleplerde bulunmaları sonucunu ortaya çıkarmıştır. Demokrat Parti büyük ölçüde bu kesimlerin temsilcisi, yoksullaşan geniş kesimlerin içinde bulunduğu kötü koşulların iyileşmesi vizyonu ile siyasal yaşama atılmıştır. Yine 2. Dünya Savaşının etkisiyle Batı toplumlarında yaşanan sosyal huzursuzlukları engellemek milyonlarca insandan oluşan yoksul kitlelerin durumu iyileştirilmesi gerekli görülmüştür. Böyle bir rehabilitasyon savaş sonrasında sosyal düşünceler, akımlar aracılığıyla İngiltere başta olmak üzere Batı toplumlarında, yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin de bu içsel dinamikler açısından bakıldığı zaman belli bir değişim sürecine zorlandığını söyleyebilir.¹³⁸

2.3.1. 1946-1961 Dönemi Memur Sendikacılığı

1946-1950 dönemi, CHP'nin tek parti yönetimine karşı toplumsal muhalefetin yaygınlaştığı ve yükseldiği zaman dilimidir. Yeni kurulan Demokrat Parti (DP), söyleminde fazla değişik öneriler bulunmamasına karşın, bu toplumsal hoşnutsuzluğu kendi lehine kullanmayı başarmıştır. Özellikle tek parti yönetimi, insanların düşün, inanç ve yaşam biçimleri üzerinde büyük bir baskı yaratmıştır. İşçilerin tüm hakları elinden alınmış, sendika kurma, toplu pazarlık, toplu sözleşme, grev hakkı yoktu. 1936'da kabul edilen İş Yasası bazı güvenceler getirmişti fakat iş ve yaşam koşullarını düzeltmekten çok uzak kalmıştır. İş güvenliği ve çalışma

¹³⁸ MAKAL, a.g.m., s.5.

saatlerinde belirli bir düzen yoktu. Sekiz saatlik iş günü yasada yer alsa da uygulanmıyordu. Özellikle savaş yıllarında, Milli Korunma Yasası'nın çıkmasından sonra işçilerin durumu daha da kötüleşti. Enflasyon, hayat pahalılığı, mal kıtlığı, ürünlerin kıtlığı veya karneye bağlanması emekçi ailelerin yaşamlarını dayanılmaz hale getirmekteydi. Memurların, özellikle orta ve alt dereceli kamu görevlilerinin durumu işçilerden farklı değildi.¹³⁹

DP, 1945'te işçilerin mutluluğunun ancak sendikalar yoluyla sağlanabileceğini ifade etmekteydi. 25 Haziran 1949'da, DP programında grev hakkına hedefler arasında yer verilmiştir. 1947'de Sendikalar Kanunu tasarısı Meclis'te görüşülürken DP'nin bütün sözcüleri grev hakkının da yer aldığı bir sendikacılığı savunmuşlardır. Bu nedenle de hükümetin hazırladığı tasarıyı bu açıdan eleştirmişlerdir.¹⁴⁰

1947 yılında ilk Sendikalar Kanunu çıkartıldı ve ilk kez yasal zeminde sendikalar kuruldu böylece Türkiye'de sendika hakkı ilk olarak 1947'de 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun ile tanınmış oldu. Ancak 1947 Tarihli Sendikalar Kanunu, sendika hakkını tanımasına karşılık, grev hakkını tanımamıştır.

1952 yılında Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) kurulmuştur. Türk İş'in kurulması sonrasında sendikacılık hareketi kısmen de olsa etkinlik kazanmıştır.

Makal'a göre 1950'de iktidar değişimi gerçekleştiğinde, DP'nin çalışma hayatına ilişkin bakışı Cumhuriyet Halk Partisi'nin çalışma hayatına ilişkin bakışından çok farklı değildir. Demokrat Parti döneminde elbette ki işçiler lehinde düzenlemeler yapmıştır ancak dönemin değişen koşulları itibarıyla, çok partili hayata geçilmesiyle Demokrat Parti de aynen Cumhuriyet Halk Partisinin son yıllarında yapmış olduğu gibi koruyucu önlemler almakla yetinmiştir. 1950'li yıllardaki bu koruyucu önlemler 1930'lu, 1940'lı yıllarla karşılaştırılamayacak kadar yoğundur. Ögle Dinlenmesi Kanunu, Yıllık Ücretli İzin Kanunu çıkartılmış, kamu kesiminde çalışanlara yılda bir maaş tutarında ilave ödeme yapılmasına ilişkin birçok konuda

¹³⁹ ÇAVDAR, a.g.e., s.15,16.

¹⁴⁰ İŞIKLI, a.g.e., 2005, s.487.

düzenlemeler yapılmış yine sosyal güvenlik alanında çok önemli yasalastırma çabaları vardır. 1945 yılında kurulan İşçi Sigortaları Kurumu ve o kurum çerçevesinde yürütülen değişik sigorta kolları 1950’li yıllarda hızlanarak devam ettirilmiştir. Gerek kamu kesiminde gerekse özel kesimde işçi olarak çalışanların satın alma güçlerinde ve yaşam düzeylerinde önemli artışlar olmuştur. 1950’li yıllar tekil düzeyde bir işçi ya da bir işçi ailesi açısından çok da olumsuz yıllar değildir. Sosyal güvenlik önlemleri geliştirilmiş, reel ücretlerde, satın alma gücünde artışlar olmuştur. Dolayısıyla işçi kesiminin en azından gelir düzeyi açısından, 1950’li yılları kazançlarla kapattığından söz etmek mümkündür. Ancak aynı şey memurlar açısından geçerli değildir; memurlar bu yıllarda reel gelir kaybına uğramış, maaşları ve satın alma güçleri azalmıştır. Bu durum, Demokrat Parti’nin tek parti döneminin yönetim aygıtı olarak gördüğü memurlara karşı takındığı olumsuz tavırdan kaynaklanmaktadır. Çünkü Demokrat Parti kurulduktan sonra bütün toplumsal kesimleri kucaklamaya çalışırken, hepsine yönelik sıcak mesajlar verirken; tek parti yönetiminin aygıtı olarak nitelendirdiği kamu bürokrasisi ve özellikle de üst düzey bürokratları muhalif hedef saymıştır. Demokrat Parti zaman içerisinde değişik toplumsal kesimlerin muhalefetini bastırma girişimleri gösterirken; üniversiteler, basın, yargı organları, kendisine muhalif olan bütün toplumsal örgütlerin ve katmanların bir anlamda sesini kısımaya çalışmıştır. Zaman içinde DP, işçi hareketinin, işçi sendikalarının seslerini kısma yolunu seçmiş, yasanın devlete vermiş olduğu olanakları ve özellikle idari denetim mekanizmaları kullanılarak bunu yerine getirilmiştir.¹⁴¹

Bu dönemde memurlar 788 sayılı yasanın yaptığı ayrımın temelinde, memuru “özel yurttaş” sayma düşüncesinin bulunmaktadır. Ayrıca yasanın memuru hususi bir vatandaş sayması, memurun işçilerden ayrı bir takım haklara ve imtiyazlara sahip olması, devletle memur arasında herhangi akdi bir vaziyetin mevcut olmaması, sendika ve grev hakkının, süreklilik gerektiren kamu hizmetlerini kesintiye uğratacağı ve memurların muntazam ve sürekli vazifelerine devamı mecbur olarak görülmesi gibi sebepler, hem memurun tabi olduğu statünün özellikleriyle hem de memurların sendika kurması ile bağdaştırılmamıştır. Benzer düşünce anlayışlar

¹⁴¹ MAKAL, a.g.m., s. 7-8.

geçmişten günümüze 60 yıllık sürede kimi zaman ileri sürülmektedir.¹⁴²

2.3.2. 1961 -1971 Dönemi Memur Sendikacılığı (1. Dönem)

Türkiye’de 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesiyle yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde temel hak ve özgürlükleri güvence altına almak için yeni bir Anayasa ile demokratikleşme sürecine girilmiştir. Bu bağlamda sendikacılığın gelişimini tıkayan engeller kaldırılmış, işçi haklarıyla ilgili fikirlerin serbestçe savunulduğu ve tartışıldığı bir dönem yaşanmıştır.¹⁴³ 1961 Anayasası ile açılan yeni dönem, sadece çalışma hayatında değil, Türkiye’nin siyasi ve iktisadi hayatında da önemli dönüşümlerin belirleyicisi olmuştur.¹⁴⁴

Memurların örgütlenme hakkı, işçilerden on beş yıl sonra 1961 Anayasa’ sı ile ilk defa yasallık kazanmıştır. Memur sendikalarının kurulması, 1965 tarihli ve 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu yürürlüğe girmesiyle gerçekleşmiştir. Bir başka ifadeyle memur sendikalarının kurulması 1965 tarih ve 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu yürürlüğe girmesine kadar gecikmiştir. Memurlar, 1961 Anayasası’nın güvence altına aldığı sendika hakkını, kendileriyle ilgili özel kanunun çıkması sürecine kadar beklemişlerdir.¹⁴⁵

Devlet Personeli Sendikaları Kanunu’nun çıkmasından önce kurulmuş istisna bir sendikal örgüt vardır. Söz konusu istisna, 1962 başlarında kurulan “Türkiye PTT Mensupları Sendikası”dır. Ne var ki, bu sendika, Avrupa’da bazı ülkelerde görüldüğü gibi karma sendika olarak PTT’de çalışan herkesi; işçi ve memurları birlikte örgütlemek amacıyla kurulmuş ve kuruluş öncülüğünü de işçiler yapmıştır.¹⁴⁶

624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu’nun 17.6.1965’te yürürlüğe girmesiyle sendikalar kurulmaya başlamış; ilk memur sendikası 18 Haziran 1965’te “Türkiye Devlet Büro Görevlileri Sendikası” adıyla Ankara’da kurulmuştur. Bu

¹⁴² GÜLMEZ, a.g.e., s. 5.

¹⁴³ Alpaslan IŞIKLI, **Toplu İş Sözleşmeleri ve Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri**, Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara 1967, s. 98.

¹⁴⁴ MAKAL, a.g.m., s. 9.

¹⁴⁵ GÜLMEZ, a.g.e., s. 39.

¹⁴⁶ Yıldırım KOÇ, (2001). **Geçmişten Günümüze Kamu Çalışanlarının Sendikalaşması**, Eğitim Yayınları, Ankara, s.29

Dönemin sonu olan 1971’de faaliyetlerini sürdüren sendika sayısı 500’lü rakamları geçmiştir.¹⁴⁷

Örgütlenme girişimlerinde öğretmenler daha bilinçli hareket ederek, kısa sürede pek çok il ve ilçede örgütlenebilmiş; diğer memurlar işi biraz daha ağırdan almış yani en azından öğretmenler gibi ilgili Yasa’nın çıkışının hemen akabinde Anadolu’nun her şehrinde teşkilatlanamamışlardır. Öğretmenler dışındaki kamu görevlilerinin sendikal örgütlenmede gecikmeleri, büyük ölçüde, 1938 tarih ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanun’un memurlara dernek kurma hakkını sınırlayan “Devlet, hususi idareler, belediyelerle Devlete bağlı kurumlardan bir hizmet karşılığı maaş ve ücret alanlar, bulundukları işin sıfat ve mahiyeti ile cemiyet kuramazlar.” şeklindeki 12. maddesinden kaynaklanır. Kanun’daki bu madde, 490 sayılı Kanun’la iptal edildiği 2.7.1964’e kadar yürürlükte kalmış; fakat öğretmenleri kapsamamıştır. Neticede, öğretmenler, 1946 sonrası 12. maddedeki hükmün dışında tutulduğu için dernekler kurabilmişlerdir.¹⁴⁸ Örneğin Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF) 1950’li yıllarda kurulmuş çeşitli Öğretmenler Yardımlaşma Derneklerini bünyesinde toplayarak 1954 yılında “Türkiye Öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu” adını almıştır. 1961’de son biçimini alan Federasyon Tüzüğüne göre “Federasyon siyasetle uğraşmaz” denilmiştir.

1961 Anayasasının 46.maddesi sendikalaşma hakkını işçilerle birlikte memurlara da tanıdı. Anayasanın bu hükmü uyarınca, 1965’te çıkarılan 624 sayılı “Devlet Personeli Kanunu” toplu sözleşme ve grev hakkını içermiyor, ancak işyeri, meslek ve statü temelinde örgütlenmeye olanak veriyordu. Bu yeni dönemle birlikte; Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) kurulmuştur. 27 Mayıs 1960 İhtilali’nin ürünü olan 1961 Anayasası’ndaki sendika kurma hakkını 8 Temmuz 1965 tarihili bir bildirim ile gerçekleştirmiş ve 10 Temmuz 1965’te tüzel kişilik kazanmıştır.

Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası (İLK-SEN), ulusal ölçekte örgütlenmeyi amaçlamakla beraber salt ilkökul öğretmenlerini üyeliğe kabul etmeyi amaçlayarak, 12 Temmuz 1967 tarihinde kurulmuştur.

¹⁴⁷ Mesut GÜLMEZ “**Memur Sendikacılığı**”, **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, C. II, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, Ankara, 1998, s. 368.

¹⁴⁸ Metin KUTAL, “Devlet Personeli (Memur) Sendikalarının Hukuki Esasları ve Sınırları”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, 20. Kitap, İstanbul, 1969, s. 172.

Memurların sendikalar kurma hakkı 1961 Anayasası'nın sağlandı ve bu hak, 1965 yılına gelindiğinde kabul edilen kanunla kullanılabilir hale geldi Bu dönüemde 658 memur sendikası kuruldu. Bu sendikalar federasyon ve konfederasyonlarda oluşturdu. Bu sendikaların en büyüğü 70-80 bin dolayında üyesi olan TÖS'tür.¹⁴⁹

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası'yla Türkiye'de olağanüstü bir dönem başlamıştır. Demirel Hükümeti istifa etmek durumunda kalmış; Nihat Erim'in başkanlığında “teknokratlar hükümeti” kurulmuştur. Ara dönem ürünü olan bu hükümet, 1968 sonrası giderek tırmanan toplumsal kargaşayı önleyebilmek amacıyla ilk tedbir olarak 1961 Anayasası'nda büyük çapta değişiklik yapma gereği duymuştur. Memurlara birinci dönemde verilen sendikal örgütlenme hakkı, 12 Mart 1971 sonrası dönemde yasa koyucu tarafından geri alınmıştır. Sonuçta 1965 -1971 arası kurulan memur sendikaları kapatılmıştır. Ülkemizde ilk kez 1961 Anayasası ile kamu çalışanlarına tanınan sendika kurma hakkının ve 08.06.1965 tarihinde kabul edilen 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu'yla kurulan sendikaların, ömrü kısa sürmüştür. 12 Mart 1971 tarihindeki askeri müdahale sonucunda yapılan anayasa değişikliği ile kurulan sendikalar kapatılmış ve kamu çalışanlarına sendika kurma yasağı getirilmiştir.¹⁵⁰

1971 sonlarına doğru, sendikalaşma hakları yasal olarak sona eren memurlar, Hak-Person (Kamu Personeli Haklarını Koruma Derneği), Tüm-Person-Kon (Tüm Kamu Personeli ve Emekli Kuruluşları Konfederasyonu), Tüm-Der (Tüm Memurlar Derneği), Ülküm (Ülkücü Memurlar Derneği) gibi genel olarak tüm memurları kapsayan; Töb-Der (Türkiye Öğretmenler Derneği), Ülkü-Bir (Ülkücü Öğretmenler Birliği), Pol-Der ve Pol-Bir gibi belirli mesleklerde çalışanları kapsayan dernekler kurarak örgütlenmelerini kesintiye uğratmadan sürdürmek istemişlerdir.¹⁵¹

Beşeli'ye göre 1961 - 1971 dönemi, bir askeri darbeye başlayan bir başka askeri darbeye sona eren dönemdir. Dönemin başlangıcında sendikalar açısından, sendikal hakların kullanımında ve bu haklardan yararlanma olanaklarında, geniş

¹⁴⁹ Yıldırım KOÇ, Emperyalizm ve Türkiye Sendikacılığına Etkileri, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009, s.28

¹⁵⁰ Yavuz DEMİRKOL, “Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu”, **Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi**, Sayı 7-8, Aralık 2001, s. 30.

¹⁵¹ MAHİROĞULLARI, **a.g. e.**, s. 5.

olanaklar ortaya çıkmış, dönemin sonunda ise sendikal faaliyetlerin tümüyle askıya alındığı, sendikaların kapatıldığı sendikacıların tutuklandığı grev ve toplu pazarlık haklarına ciddi sınırlamalar getirildiği görülmektedir.¹⁵² Sendikalar için olumlu sayılan bu dönem uzun sürmemiş ve 1970 sonrası baş gösteren siyasi çalkantılar, tüm kesimleri etkilemiş 1971 muhtırası ile bir ara döneme girilmiştir. 1960’larda sendikalaşma için yaşanan elverişli ortam birden bire 1971 yılı sonrasında tersine dönmüş 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile de tam bir sendikasızlaştırma dönemi başlamıştır.¹⁵³

Ünsal’a göre, 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile toplumun diğer emekçi kesimi ile kamu emekçileri diğer taraftan sistemin muhalif kesimleri, ekonomik, sosyal ve siyasal hak kaybına uğratılmış, zora, şiddete, sindirme ve baskıya dayalı yöntemlerle sindirme politikalarına maruz kalmışlardır.¹⁵⁴

2.3.3. 1990 Sonrası Memur Sendikacılığı (2. Dönem)

Olağanüstü bir dönemin ürünü olan 1982 Anayasası hazırlanırken, ülkeyi askeri darbe koşullarına getiren koşulların etkisiyle, 12 Eylül öncesindeki toplumsal kargaşanın bir daha yaşanmaması adına, Anayasa koyucu, bazı temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasında çekinceli davranmıştır. Anayasa komisyonu üyelerinin çoğu ülkenin daha önce içine düştüğü durum göz önüne alarak memurlara sendikalara girme hakkının verilmemesinde fayda gördüklerini sıklıkla vurgulamışlardır. 1982 Anayasası’nın sendika kurma hakkını düzenleyen 51. maddesi “işçiler ve işverenlere” sendika kurma hakkı tanınmış, dolayısıyla memurların sendikalaşması yeni Anayasa’nın yürürlüğe girdiği 1982’nin ilk yıllarında gündeme gelmemiştir.¹⁵⁵ 1980 sonlarında Uluslararası Sözleşmelerin ve bilim insanlarının kamu görevlilerinin sendikal örgütlenmeleri ile sendika kurmaları önünde herhangi bir engel olmadığı yönünde yaptığı yorumlar, memur sendikacılığında yeni açılımlar yaratmıştır. Yine aynı yıllarda kamu görevlilerinin kurmuş olduğu dernekler ile sendikal örgütlenme çalışmaları yürütülmüş, kamu

¹⁵² Mehmet BEŞELİ, “1960-1980 Döneminde Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi”, IŞIKLI, **a.g.e.**, s.191.

¹⁵³ MAHİROĞULLARI, **a.g.m.**, s. 4.

¹⁵⁴ Engin ÜNSAL, **Sendika Yazıları Hedefini Vurmayan Ok Türk Sendikacılığı**, Boyut Yayınları, İstanbul, 1997, s.122.

¹⁵⁵ GÜLMEZ, **a.g.e.**, s. 149.

görevlileri, eylem ve güç birliği ortaya koyarak sosyal haklarına sahip çıkmak için yoğun eylemli bir sürece girmişlerdir.

1987 yılından başlayarak, mesleki örgütlenmeler sendikalaşmayı tartışmaya başlamışlar ve bu doğrultuda Sendika Yürütme Komisyonları (SYK) oluşturmuşlardır.¹⁵⁶ 20 Ekim 1991 Genel Seçimleri öncesinde birçok siyasi partinin seçim bildirgelerinde memurlara sendikal hakların verileceğini taahhüt etmesi, memur sendikacılığının yasallaşma sürecini hızlandıran önemli bir etken olmuştur. 1991 sonlarında iktidarı oluşturan, Doğru Yol Partisi (DYP) - Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) Koalisyon Hükümeti'nin programında kamu görevlilerine sendikal hakların verileceği kesin bir ifadeyle yer almıştır. İktidar olarak işbaşına gelen hükümet olarak Danıştay'a başvurarak i Anayasa'nın 51. maddesinin kamu personelini de içerecek derece de geniş bir şekilde yorumlanıp yorumlanamayacağı konusunda görüş istemiş, Danıştay 1. Dairesi, 22 Nisan 1992 tarihinde oy birliği ile verdiği bu karar ile engel teşkil etmeyeceğini belirtmiştir. Bu karar kamu görevlilerine örgütlenme hakkının verilmesi sürecinde kilometre taşı olmuştur.¹⁵⁷

Hükümet, Danıştay'dan olumlu görüş aldıktan sonra 87 ve 151 sayılı International Labour Organization (ILO) sözleşmeleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) görülmüş, bu sözleşmeler kabul edilerek, 11.12.1992 tarihindeki Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹⁵⁸

Dönemin Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'nün imzasıyla 15 Haziran 1993'te yayınlanan Başbakanlık Genelgesi memur sendikacılığının yasallık kazanma sürecini tamamlamıştır. 1990 yılından itibaren örgütsel alt yapıları hazır olan pek kamu görevlisi sendikası resmen kurularak tüzel kişilik kazanmıştır.

Kamu görevlileri sendikalarının ilk üst örgütü olan Türkiye Kamu Sen, 14 sendikanın bir araya gelmesiyle Haziran 1992'de kurulmuştur. 1992'de çeşitli hizmet kollarında kurulan on sendika 1993'te bir araya gelerek yeni bir üst örgüt kurma girişimiyle Haziran 1995'te Memur-Sen'i kurmuşlardır. KESK' in çekirdeğini

¹⁵⁶ IŞIKLI, a.g.e., s. 13.

¹⁵⁷ Sosyal Demokrat Halkçı Parti, 1991,28, Doğru Yol Partisi, 1991, 77-78, GÜLMEZ, a.g.e., s.185-193.

¹⁵⁸ Resmi Gazete, 8.8.2001, No: 24487.

oluşturan Kamu Çalışanları Platformu, adını Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu olarak değiştirerek bünyesindeki 25 örgütle 1994'e kadar örgütün konfederasyonlaşma sürecini başlatarak Aralık 1995'te KESK' i kurmuşlardır.

2.3.3.1. 1990 Sonrası Memur Sendikacılığının Yasal Dayanakları

DYP-SHP Koalisyon Hükümeti, kamu görevlileri sendikalarını yasal bir çerçeveye kavuşturmak amacıyla 15 Mart 1994 tarihinde bir kanun tasarısını TBMM'ye sunmuştur. Tasarının tamamı görüşülmeden 20 Aralık 1995'te yapılan erken genel seçimler nedeniyle tasarı kadük kalmıştır. Diğer bir düzenleme bir sonraki hükümet Refah –Yol hükümeti tarafından hazırlanmış ancak bu kanun tasarısı da görüşülmeden geri çekilmiştir.¹⁵⁹ Kamu görevlileri sendikacılığı özel bir kanuna, 18 Nisan 1999 Genel Seçimleri sonrası kurulan DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti döneminde kavuşmuştur. 2001 tarih 4688 sayılı “Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu” 25 Haziran 2001 tarihinde TBMM’de kabul edilerek, 1 Temmuz 2001 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.¹⁶⁰

Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu geçici 6.maddesi, faaliyette bulunan kamu görevlileri sendikalarını, kanunun yürürlüğe girmesinden başlayarak 12 Ağustos 2002 tarihine kadar, mevcut sendikalara, tüzüklerini ve örgütlenmelerini kanun hükümlerine göre düzenlemek bu amaçla da ilk olağan kurullarını yapmak zorunluluğunu öngörmüştür.

2.3.3.1.1. 1982 Anayasası

1982 Anayasası’nın “sendika kurma hakkı” başlıklı 51. maddesinde, 2001’de 4709 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle “işçiler ve işverenler” ibaresi kaldırılmış, bunun yerine “çalışanlar ve işverenler” ibaresi kullanılmıştır. Anayasamızın 51. Maddesi sendika kurma hakkını şu şekilde düzenlemiştir:

“Çalışanlar ve işverenler üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve

¹⁵⁹ BENLİ,2003, s. 101.

¹⁶⁰ Resmi Gazete,12 Temmuz 2001, Sayı: 24460.

üyelikten serbestçe çekilme hakkına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.”¹⁶¹

Anayasamız, sendika kurma hakkının ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ve başkalarını hak ve özgürlüğünün korunması gibi sebeplerle sınırlanabileceğini ve bu sınırlamanın da ancak kanunla yapılabileceğini belirtmiştir. Bir kişinin aynı zamanda ve aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olamayacağı yine Anayasanın 51. maddesinde belirtilmiştir.

2.3.3.1.2. 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikası Kanunu

25.06.2001 de kabul edilip aynı yılın Ağustos ayında yürürlüğe giren 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu (4688 Sayılı Yasa), memurlara örgütlenme hakkının genel çerçevesini çizmiştir. Anayasanın öngördüğü özel yasaya da dayanak oluşturmaktadır.¹⁶² Sendika hakkını ve toplu görüşme hakkını düzenleyen bu kanun 7 kısım, 46 madde ve 8 geçici maddeden oluşmaktadır.¹⁶³

Yasa koyucu, 4688 Sayılı Kanun’da memur sendikalarına toplu pazarlık yöntemi olarak “toplu görüşme” yolunu öngörmüştür. Kanun’un toplu görüşme yöntemini düzenleyen altıncı kısmında, taraflar arasında yapılacak toplu görüşme aşamasının çalışma koşullarının belirlenmesine imkan sağlaması, keza 15 günlük görüşme süresinde anlaşma sağlanamaması durumunda taraflardan birinin isteği üzerine Uzlaştırma Kurulu’nun devreye girmesi gibi düzenlemelerde yer almaktadır, bu düzenleme 151 sayılı ILO Sözleşmesinin 8. maddesinin özüyle uyumlu düzenlemelerdir; ancak uygulamada, uzlaştırma aşaması sonunda belirlenen kararların, kamu işvereni doğrudan bağlamadığı görülmektedir. Dolayısıyla Kanun’daki toplu görüşme yolunun, özellikle uzlaştırma aşamasında alınan kararlara İdare’nin uymaması durumunda, grev hakkı olmadığı için işlevsiz bir yol olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.¹⁶⁴

¹⁶¹ T.C. Anayasası, Madde 51.

¹⁶² MAHİROĞULLARI, **a.g.m.**, s.18.

¹⁶³ GÜLMEZ, **a.g.e.**, 2002, s. 437.

¹⁶⁴ MAHİROĞULLARI, **a.g.m.**, s. 31.

2.3.3.1.3. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda, 12.06.1997 tarih ve 4275 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle, bu Kanun'un, 23 Aralık 1972 tarihli Kanun Hükmünde Kararname'nin 5. maddesiyle yürürlükten kaldırılan 22. maddesine göre: “Devlet memurları, Anayasa'da ve özel kanunda belirtilen hükümler uyarınca sendikalar ve üst kuruluşlar kurabilir ve bunlara üye olabilirler” hükmü eklenmiştir.¹⁶⁵

2.3.3.1.4. Uluslararası Belgeler

Türkiye, 1980 sonrasında, çalışanların sendikalaşma ve toplu pazarlık hakkıyla ilgili doğrudan veya dolaylı olarak uluslararası sözleşmeleri imzalamayı sürdürmüştür.

a) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), 4 Kasım 1950 tarihinde aralarında Türkiye'nin de bulunduğu on beş ülke tarafından Roma'da imzalanmıştır. Sözleşme 03.09.1953 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Türkiye tarafından 18.05.1954 tarihinde onaylanmıştır. Dernek kurma ve örgütlenme özgürlüğü, bu sözleşmedeki ender ekonomik ve sosyal haklardan olan, sendika kurma yahut var olan bir sendikaya katılma hakkını da içermektedir. AİHS, 11. Maddede, düşünceyi açıklama özgürlüğünün öteki tezahür şekillerinden biri olan, “toplantı” ve “dernek kurma” özgürlüklerine sahip olma hakkını da güvence altına alınmaktadır. 11. Maddenin öncelikli amacı sendikaları devlet müdahalesine karşı korumaktır. Böylece söz konusu madde sendikaların tüzük yapmasını, sendika hizmet ve etkinliklerin yürütülmesini, federasyon kurmak gibi iç iş ve işlemlerine devletin karışmasını yasaklamaktır. Fakat gereğinde, sendika üyelerinin sendika yönetimine karşı korunması amacıyla, örneğin: Tüzük hükümlerinin uygulanmaması yahut yönetimde gibi ilgililer bakımından ağır sonuçlar doğurabilecek durumlar ortaya çıktığında, sendikanın iç yönetimine devlet müdahalesi gerekebilir.¹⁶⁶

¹⁶⁵ MAHİROĞULLARI, a.g.m., s. 19.

¹⁶⁶ Şeref GÖZÜBÜYÜK, A.Feyyaz GÖLÇÜKLÜ, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulamaları, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, s. 367-372.

Çağdaş toplumu, örgütlü toplum olarak kabul ettiğimizde örgüt bir amaca ulaşmak için kullanılan araç olduğuna göre, o halde örgütsüz toplumlar dağınık olur ve bir güç oluşturamaz. Bu yüzden çağdaş toplumlarda örgütlenme özgürlüğü temel hak ve özgürlüklerin arasında yer alır¹⁶⁷ Bu madde ile korunan hak ve özgürlüğe resmi(devlet) makamlarının müdahalesi halinde, bu müdahalenin ve maddenin 2. Maddesi muvacehesinde meşruluk kazanıp kazanmadığı, yani madde hükmünün çiğnenip çiğnenmediği hususu 8. 9.ve 10.maddelerle birlikte ele alınmaktadır. Öteki hak ve özgürlükler konusunda olduğu gibi 11. Maddede de devletin pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır.¹⁶⁸

b) ILO' nun 87 Sayılı Sözleşmesi

Türkiye, çalışanların sendikal örgütlenme özgürlüğünü konu alan bu sözleşmeyi 1993'te onaylamıştır. Sözleşmenin ikinci maddesine göre, çalışanlar ve işverenler, herhangi bir ayırım yapılmaksızın ve önceden izin almadan istedikleri kuruluşları kurmak ve de yalnız bu kuruluşların tüzüklerine uymak koşuluyla bunlara üye olmak hakkına sahiptirler. Bu sözleşmeyle tüm çalışanların sendikalaşma özgürlüğünü güvence altına almıştır.

c) İLO' nun 151 Sayılı Sözleşmesi

Türkiye, kamu görevlilerinin örgütlenmesiyle ilgili önemli bir uluslararası belge olan bu sözleşmeyi 1994'te onaylamıştır. Sözleşmenin 1. maddesinde, kamu makamlarınca çalıştırılan herkese, bu sözleşmenin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu sözleşmede, kamu görevlileri çalıştırılmaları konusunda sendikalaşma özgürlüğüne halel getirecek her türlü ayrımcılığa karşı yeterli korumalardan yararlanacağı belirtilmiştir. Yine bu sözleşmenin 7. maddesi ise “kamu görevlilerinin çalışma koşullarının belirlenmesine katılmaları” hüküm altına alınmıştır.

2.3.3.2. 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikası Kanunu Temel Düzenlemeleri

4688 sayılı Yasa, bir bütün olarak değerlendirildiğinde; yasanın bazı düzenlemeleri uluslararası sendikal normlarla uyuşmakta, bazıları ise bu normlarla

¹⁶⁷ Bülent SERİM, Kamu Görevlilerinin Örgütlenmesinde Hukuksal Boyut, Öteki Yayınevi, Ankara 1995, s.17.

¹⁶⁸ GÖZÜBÜYÜK ve GÖLÇÜKLÜ, a.g.e. s. 372.

çelişmektedir. Ayrıca yasa bir takım kısıtlama ve yasakları içermektedir. Söz konusu yasak ve kısıtlamalar içinde en fazla dikkati çeken husus, grevli toplu pazarlık hakkının olmayışıdır. Diğer dikkat çeken hususlar ise mevcut toplu pazarlık hakkının işvereni bağlayacak şekilde işlevsel olmaması ve sendikalara üye olamayacakların listesinin oldukça geniş tutulmasıdır.¹⁶⁹ Yasa toplu sözleşme ve grev hakkını içermemekte, bunların yerine toplu görüşme hakkını tanımaktadır. Oysa ki Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), kamu çalışanlarına, 87 sayılı sözleşme ile örgütlenme ve grev hakkı, 98 sayılı sözleşme ile de toplu sözleşme hakkı tanımıştır. Türkiye bu sözleşmelerin her ikisini de onaylamıştır. 1982 Anayasası'nın 90.maddesindeki "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası Antlaşmalar kanun hükmündedir, bunlar hakkında Anayasa' ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz" hükmü yer almaktadır.¹⁷⁰ Kamu çalışanları hakkında bu yönde yapılan yorumlar kamu çalışanları cephesinde yankı bulmaktadır. Kamu çalışanları toplu sözleşme ve grev hakkını her geçen gün daha fazla talep etmekte ve tartışmaktadır.

Yasanın kapsamı, Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin yürütmekle görevli oldukları kamu hizmetlerinin görüldüğü genel, katma ve özel bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyeler ile bunlara bağlı kuruluşlarda kamu iktisadi teşebbüslerinde, özel kanunlarla veya özel kanunların verdiği yetkiye dayanarak kurulan banka ve teşekküller ile bunlara bağlı kuruluşlarda ve diğer kamu kurum veya kuruluşlarında işçi statüsü dışında çalışan kamu görevlilerini kapsayacak şekilde belirlenmiştir.¹⁷¹ Madde metninden, işçi statüsü dışında çalışan tüm kamu görevlilerine, sözleşmeli personel de dahil olmak üzere, sendikalaşma hakkının verildiği anlaşılmaktadır.¹⁷²

Yasanın 5. Maddesi memur sendikalarının kurulabilecekleri 11 adet hizmet kolunun adları belirtilmiştir. Bu 11 hizmet kolu şunlardır¹⁷³:

1- Büro, bankacılık ve sigortacılık hizmetleri 2- Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri 3- Sağlık ve sosyal hizmetler 4- Yerel yönetim hizmetleri 5- Basın, yayın ve iletişim hizmetleri 6- Kültür ve sanat hizmetleri 7- Bayındırlık, inşaat ve köy

¹⁶⁹ MAHİROĞULLARI, a.g.m., s. 22.

¹⁷⁰ DEMİRKOL, a.g.e. s. 2-3.

¹⁷¹ 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikası Kanunu, Madde 2.

¹⁷² KUTAL, Metin (2003). "Türkiye'de Kamu Görevlilerinin Sendikal Örgütlenme Hakları", **Sosyal Siyaset Konferansları**, 45. Kitap, İstanbul, s. 146.

¹⁷³ 4688 Sayılı Kanun, Madde 5.

hizmetleri 8- Ulaştırma hizmetleri 9- Tarım ve ormancılık hizmetleri 10-Enerji, sanayi ve madencilik hizmetleri 11- Diyanet ve vakıf hizmetleri.

Yasanın 20. maddesi, sendikalara getirilen yasak faaliyetleri sıralamış ve bu yasaya göre kurulan sendika ve konfederasyonların yönetim ve işleyişleri Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamayacağını belirtmiştir. Yasaklar belirtildikten sonra, aynı maddede “dar kapsamlı” bir siyaset yasağından bahsedilmiştir. Türkiye koşullarında günümüz için anlayışla karşılanabilecek organik ilişki kurma yasağı getirmiştir.¹⁷⁴ Yasanın 20 maddesinde bu yasak şu şekildedir:

“Sendika ve konfederasyonlar kamu makamlarından maddî yardım kabul edemez, siyasî partilerden maddî yardım alamaz ve onlara maddî yardımda bulunamazlar. Sendika ve konfederasyonlar siyasî partilerin kuruluşu içinde yer alamazlar; siyasî partilerin ad, amblem, rumuz veya işaretlerini kullanamazlar. Sendika ve konfederasyonlar ticaretle uğraşamazlar.”¹⁷⁵

Sendika ve üst örgütlere siyasi partilerle karşılıklı maddi yardım yapma yasağı getirilmiştir. Yasa koyucu, sendikalara yasak faaliyetleri düzenlediği 20. maddede grev yasağından söz etmemiş; bu yasağı 657 sayılı Kanun’un 27. maddesindeki “Devlet memurlarının greve karar vermeleri, grev tertiplemeleri, ilan etmeleri bu yolda propaganda yapmaları yasaktır” hükmü ve Türk Ceza Kanunu’nun 236. maddesinde yer alan hükümle sürdürmüştür¹⁷⁶

Kanunun 15 maddesi 4688 sayılı Kanuna göre kurulan sendikalara üye olamayacak kamu görevlilerini şu şekilde belirlemiştir:¹⁷⁷

- a. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ile Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinde çalışan kamu görevlileri,
- b. Yüksek yargı organlarının başkan ve üyeleri, hâkimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar,
- c. Bu Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşların müsteşarları, başkanları, genel müdürleri, daire başkanları ve bunların yardımcıları,

¹⁷⁴ MAHİROĞULLARI, a.g.m., s.29.

¹⁷⁵ 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikası Kanunu, Madde 20.

¹⁷⁶ MAHİROĞULLARI, a.g.m., s.31.

¹⁷⁷ 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikası Kanunu, Madde 15.

yönetim kurulu üyeleri, merkez teşkilâtlarının denetim birimleri yöneticileri ve kurul başkanları, hukuk müşavirleri, bölge, il ve ilçe teşkilâtlarının en üst amirleri ile bunlara eşit veya daha üst düzeyde olan kamu görevlileri, 100 ve daha fazla kamu görevlisinin çalıştığı işyerlerinin en üst amirleri ile yardımcıları, belediye başkanları ve yardımcıları,

- d. Yükseköğretim Kurulu Başkan ve üyeleri ile Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyeleri, üniversite ve yüksek teknoloji enstitüsü rektörleri, fakülte dekanları, enstitü ve yüksek okulların müdürleri ile bunların yardımcıları,
- e. Mülkî idare amirleri,
- f. Silahlı Kuvvetler mensupları,
- g. Millî Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri kadrolarında (Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı dahil) çalışan sivil memurlar ve kamu görevlileri,
- h. Millî İstihbarat Teşkilâtı mensupları,
- i. Bu Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşların merkezi denetim elemanları,
- j. Emniyet hizmetleri sınıfı ve emniyet teşkilâtında çalışan diğer hizmet sınıflarına dahil personel ile kamu kurum ve kuruluşlarının özel güvenlik personeli,
- k. Ceza infaz kurumlarında çalışan kamu görevlileri,

Çalışanları sendikalar üye olamazlar ve sendika kuramazlar.

Yasa koyucu, 4688 sayılı Kanun'da memur sendikalarına toplu pazarlık yöntemi olarak "toplular görüşme" yolunu öngörmüştür. Yasayla öngörölmüş olan toplu görüşmenin kapsamı; kamu görevlileri için uygulanacak katsayı ve göstergeler, aylık ve ücretler, her türlü zam ve tazminatlar, fazla çalışma ücretleri, harcırah, ikramiye, lojman tazminatları, doğum, ölüm ve aile yardımı ödenekleri, tedavi yardımı ve cenaze giderleri, yiyecek ve giyecek yardımları ile bu mahiyetle etkinlik ve verimlilik artırıcı diğer yardımları içermektedir.

Kanun'un toplu görüşme yöntemini düzenleyen altıncı kısmında, taraflar arasında yapılacak toplu görüşme aşamasının çalışma koşullarının belirlenmesine imkan sağlaması, keza 15 günlük görüşme süresinde anlaşma sağlanamaması durumunda taraflardan birinin isteği üzerine Uzlaştırma Kurulu'nun devreye girmesi gibi düzenlemeler yer almaktadır.

Mahiroğlu'na göre, 151 sayılı ILO Sözleşmesinin 8. maddesinin özünü uyumlu düzenlemelerdir; ancak Türkiye'deki uygulamada, uzlaştırma aşaması sonunda belirlenen kararların kamu işvereni doğrudan bağlamadığı görülmektedir. Dolayısıyla Kanun'daki toplu görüşme yolunun, özellikle Uzlaştırma aşamasında alınan kararlara İdare'nin uymaması durumunda, grev hakkı olmadığı için işlevsiz bir yol olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.¹⁷⁸

2.3.4. Memur Sendika ve Konfederasyonlarının Sayısal Görünümleri

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın(ÇSGB) 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu Gereğince Kamu Görevlileri Sendikaların Sayıları ve Konfederasyonların Üye Sayılarına İlişkin 2009 Temmuz İstatistiklerine göre toplam kamu görevlisi sayısı 1.784.414 olarak, sendikalara üye memur sayısı da 1.017.072 olarak açıklanmıştır. Bu verilere göre kamu görevlilerinin sendikalaşma oranı % 57 olarak belirlenmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁸ MAHİROĞULLARI, **a.g.m.**, s.33.

¹⁷⁹ Resmi Gazete,07 Temmuz 2009, Sayı: 27281, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2009 Temmuz İstatistikleri Hakkında Tebliğ.

Tablo 2.1. 2009 Yılı Kamu Görevlileri ve Sendika Üyesi Kamu Görevlileri Sayısı

Kamu Görevlileri Toplam Üye Konfederasyonlarının Ünvanı	Toplam Üye Sayısı
KESK (Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu)	224.413
TÜRKİYE KAMU-SEN (Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu)	375.990
MEMUR-SEN (Memur Sendikaları Konfederasyonu)	376.355
BASK (Bağımsız Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonu)	4.976
BAĞIMSIZLAR	11.629
HÜR KAMU-SEN (Hürriyetçi Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu)	11
BİRLEŞİK KAMU-İŞ (Birleşik Kamu İşgörenleri Sendikaları Konfederasyonu)	20.731
HAK-SEN (Kamu Çalışanları Hak Sendikaları Konfederasyonu)	2.967
GENEL TOPLAM	1.017.072

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2009 Temmuz İstatistikleri Hakkında Tebliğ

4688 sayılı Kamu Görevlileri Kanunu ile saptanan 11 işkolunda faaliyet gösteren konfederasyon ve sendikalara ilişkin istatistiklerle, 2002 yılından bu yana ÇSGB tarafından, 31 Mayıs itibariyle sendikaların üye sayılarını tespit edilmektedir. Buna göre en çok üyeye sahip olan sendika o hizmet kolundaki yetkili sendika olarak tespit edilmektedir. Aynı şekilde toplu en fazla üyeye sahip olan konfederasyon belirlenmekte ve her yılın temmuz ayının ilk haftasında Resmi Gazetede yayımlanmaktadır. 2003 yılından buyana ÇSGB'nin yayımladığı sendika üye sayıları incelendiğinde kamu görevlilerinin sendikalaşma oranı her yıl düzenli artış göstermektedir.

Tablo 2.2. Yıllara Göre Türkiye’de Kamu Görevlileri ve Sendikalaşma Oranları

Yıl	Toplam Kamu Görevlisi Sayısı	Toplam Sendika Üye Sayısı	Sendikalaşma Oranı %
2002	1.272.267	788.946	%62
2003	1.357.326	650.770	%48
2004	1.564.777	787.882	%50
2005	1.584.490	747.617	%47
2006	1.568.324	779.399	%49
2007	1.617.410	855.463	%52
2008	1.691.299	930.397	%55
2009	1.784.414	1.017.072	%57

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2009 Temmuz İstatistikleri Hakkında Tebliğ

2004 yılına kamu görevlileri sendikalarının sayısal verileri, sendikaların ve kurumların beyanına dayalı alınarak bakanlığın değerlendirmesi ile kesinlik kazanmaktaydı. Ancak sendikaların belirttiği sayılar, sendikalar arası rekabetten kaynaklı hatalara yol açmaktaydı. Ayrıca hizmet kolunda çalışan toplam kamu görevlisi sayısının düşük bildirilmesi sendikalaşma oranını yüksek göstermekteydi. 2004 yılına kadarki üç yıllık sürede çıkan ihtilaflar nedeniyle Temmuz 2004’te 4688 sayılı kanunun belirli maddelerinde 5198 sayılı kanunla değişiklik yapılmıştır. Bu düzenleme, sendika üyesi kamu görevlilerinin aidat ödeme esasına göre tespitini ve ilgili sendika ve idare arasında çift yönlü bir denetimini öngörmektedir. Aidatlar, bordrodan idare tarafından kesileceği için ve de aynı anda iki farklı sendika adına aidat kesilemeyeceği için bu mekanizma ihtilafları azaltıcı bir yön taşımaktadır.

Diğer taraftan 4688 sayılı yasanın toplu görüşmelerde yetkiyi düzenleyen 30. maddesinde her hizmet kolunda en çok üyeye sahip sendika ile bunların bağlı oldukları konfederasyonları toplu görüşme yapmaya yetkili kılmıştır. Buna göre en çok üyeye sahip konfederasyon temsilcisini de toplu görüşme heyetinin başkanlığını yapmaya yetkili kılmıştır.¹⁸⁰

¹⁸⁰ 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikası Kanunu, Madde 30.

**2.3.4.1. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2009 Temmuzunda
Yayınladığı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Bu Sendikaların Üye Sayıları İle
Sendikalaşma Oranları İstatistikleri**

Tablo 2.3. Kamu Görevlileri Sendikaları Üye Sayıları ve Sendikalaşma Oranları

Hizmet Kolonun Adı	Toplam Kamu Görevlileri Sayısı	Kamu Görevlileri Sendikasının Unvanı	Bağlı Olduğu Konfederasyon	Toplam Üye Sayısı	Sendikalaşma Oranı (%)
Büro Bankacılık ve Sigortacılık Hizmetleri	171.721	BES (Büro Emekçileri Sendikası)	KESK	22.944	13,36
		TÜRK BÜRO - SEN (Türkiye Büro, Bankacılık ve Sigortacılık Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası)	TÜRKİYE KAMU - SEN	37.506	21,84
		BÜRO MEMUR - SEN (Büro Memurları Sendikası)	MEMUR-SEN	18.719	10,90
	<u>Toplam Sendikalı Kamu Gör. Sayısı/</u> 81.614 <u>Sendikalaşma Oranı%</u> % 47	BÜRO HAK-SEN (Büro Çalışanları Hak Sendikası)	HAK-SEN	1.056	0,61
		HÜR BÜRO-SEN (Hürriyetçi Büro Hizmetleri Sendikası)	HÜR KAMU-SEN	2	0,00
		BİRLEŞİK BÜRO-İŞ (Birleşik Büro Hizmet Kolu Kamu Emekçileri Sendikası)	BİRLEŞİK KAMU-İŞ	860	0,50
		BAĞIMSIZ BÜRO-SEN (Bağımsız Büro Hizmet Kolu Sendikası)	BASK	443	0,26
		MES (Müstakil Emekçiler Sendikası)	BAĞIMSIZ	84	0,05
Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri	838.651	TÜRK EĞİTİM - SEN (Türkiye Eğitim ve Öğretim Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası)	TÜRKİYE KAMU - SEN	155.021	18,48
		EĞİTİM - SEN (Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası)	KESK	110.868	13,22
	<u>Toplam Sendikalı Kamu Gör. Sayısı/</u> 435.258 <u>Sendikalaşma Oranı%</u> % 52	EĞİTİM - BİR - SEN (Eğitimciler Birliği Sendikası)	MEMUR-SEN	142.425	16,98
		TEM - SEN (Tüm Eğitimciler ve Eğitim Müfettişleri Sendikası)	BAĞIMSIZ	1.888	0,23
		HÜR EĞİTİM-SEN (Hürriyetçi Öğretim Bilimleri Hizmetleri Sendikası)	HÜR KAMU-SEN	9	0,00
		BAĞIMSIZ EĞİTİMCİLER SENDİKASI (Bağımsız Eğitimciler Sendikası)	BASK	866	0,10
		ANADOLU EĞİTİM-SEN (Anadolu Eğitim Öğretim ve Bilim Hizmetleri Sendikası)	BAĞIMSIZ	194	0,02
		ÖZGÜR EĞİTİM-SEN (Özgür Eğitim ve Bilim Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	166	0,02

Tablo 2.3. Kamu Görevlileri Sendikaları Üye Sayıları ve Sendikalaşma Oranları (devamı)

		ÇES (Çağdaş Eğitimciler Sendikası)	BAĞIMSIZ	47	0,01
		ATA EĞİTİM-SEN (Ata Eğitim Bilim ve Kültür Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	89	0,01
		EĞİTİM-İŞ (Eğitim ve Bilim İş görenleri Sendikası)	BİRLEŞİK KAMU-İŞ	18.481	2,20
		TEÇ-SEN (Tüm Eğitim Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	4.579	0,55
		AND-SEN (Anadolu Eğitim Çalışanları Birliği Sendikası)	BAĞIMSIZ	230	0,03
		KUVAYI EĞİTİM-SEN (Kuvayı Miliye Eğitim Sendikası)	BAĞIMSIZ	11	0,00
		EĞİTİM HAK-SEN (Eğitim, Öğretim ve Bilim Çalışanları Hak Sendikası)	HAK-SEN	384	0,05
		TÜRK SAĞLIK - SEN (Türkiye Sağlık ve Sosyal Hizmetler Kolu Kamu Çalışanları Sendikası)	TÜRKİYE KAMU - SEN	91.848	23,74
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	386.821	SES (Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası)	KESK	40.359	10,43
		SAĞLIK - SEN (Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası)	MEMUR-SEN	93.705	24,22
		BİRLEŞİK SAĞLIK - İŞ (Birleşik Sağlık ve Sosyal Hizmet Kolu Çalışanları Sendikası)	BİRLEŞİK KAMU-İŞ	618	0,16
	<u>Toplam Sendikalı Kamu Gör. Sayısı/</u> 228.383 <u>Sendikalaşma Oranı%</u> %59	SAĞLIK-BİR (Sağlık Çalışanları Birliği Sendikası)	BAĞIMSIZ	2	0,00
		BAĞIMSIZ SAĞLIK - SEN (Bağımsız Sağlık ve Sosyal Hizmetler Kamu Görevlileri Sendikası)	BASK	1.069	0,28
		SAĞLIK HAK-SEN (Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Hak Sendikası)	HAK-SEN	773	0,20
		TÜM SAĞLIK-SEN (Tüm Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	9	0,00
		TÜM BEL - SEN (Tüm Belediye ve Yerel Yönetim Hizmetleri Emekçileri Sendikası)	KESK	25.406	27,69
Yerel Yönetim Hizmetleri	91.750	TÜRK YEREL HİZMET - SEN (Türkiye Yerel Yönetim Hizmetleri Kolu Kamu Görevlileri Sendikası)	TÜRKİYE KAMU - SEN	12.943	14,11
		YEREL - İŞ (Yerel Yönetim Hizmeti Kolu Kamu İşverenleri Sendikası)	BİRLEŞİK KAMU-İŞ	646	0,70
	<u>Toplam Sendikalı Kamu Gör. Sayısı/</u> 71.241 <u>Sendikalaşma Oranı%</u> %77	BAĞIMSIZ YEREL - SEN (Bağımsız Belediye ve Mahalli İdareler Kamu Çalışanları Sendikası)	BASK	74	0,08

Tablo 2.3. Kamu Görevlileri Sendikaları Üye Sayıları ve Sendikalaşma Oranları (devamı)

		YEREL HAK-SEN (Yerel Yönetim Çalış. Hak. Send.)	HAK-SEN	150	0,16
		BEM - BİR - SEN (Belediye ve Özel İdare Çalışanları Birliği Sendikası)	MEMUR-SEN	32.022	34,90
Basın, Yayın ve İletişim Hizmetleri	37.290	TÜRK HABER - SEN (Türkiye Haberleşme, Kağıt ve Basın-Yayın Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası)	TÜRKİYE KAMU - SEN	12.928	34,67
	<u>Toplam Sendikalı Kamu Gör. Sayısı/</u> 24.433	HABER - SEN (Basın Yayın ve İletişim Emekçileri Sendikası)	KESK	4.538	12,17
	<u>Sendikalaşma Oranı%</u> %65	BİRLİK HABER - SEN (Birlik Haberleşme ve İletişim Çalışanları Sendikası)	MEMUR-SEN	5.584	14,97
		BAĞIMSIZ HABER - SEN (Bağımsız Haberleşme ve Basın-Yayın Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası)	BASK	1.290	3,46
		HABER HAK- SEN (Basın, Yayın ve İletişim Çalışanları Hak Sendikası)	HAK-SEN	93	0,25
Kültür ve Sanat Hizmetleri	15.000	TÜRK KÜLTÜR SANAT - SEN (Türkiye Kültür ve Sanat Hizmetleri Kamu Görev. Sendik.)	TÜRKİYE KAMU - SEN	2.678	17,85
	<u>Toplam Sendikalı Kamu Gör. Sayısı/</u> 7.643	KÜLTÜR SANAT - SEN (Kültür ve Sanat Emekçileri Sendikası)	KESK	3.263	21,75
	<u>Sendikalaşma Oranı%</u> % 51	BAĞIMSIZ KÜLTÜR SANATSEN (Bağımsız Kültür ve Sanat Çalışanları Sendikası)	BASK	145	0,97
		KÜLTÜR SANAT-İŞ (Kültür ve Sanat Hizmet Kolu Kamu İşgörenleri Sendikası)	BİRLEŞİK KAMUİŞ	126	0,84
		KÜLTÜR MEMUR - SEN (Kültür Memurları Sendikası)	MEMUR-SEN	1.431	9,54
Bayındırlık İnşaat ve Köy Hizmetleri	30.216	YAPI YOL - SEN (Yol, Yapı, Altyapı, Bayındırlık ve Tapu Kadastro Kamu Em. Send.)	KESK	4.858	16,08
	<u>Toplam Sendikalı Kamu Gör. Sayısı/</u> 16.558	TÜRK İMAR - SEN (Türkiye İmar ve İnşaat Hizmetleri Kamu Görevlileri Sendikası)	TÜRKİYE KAMU - SEN	6.624	21,92
	<u>Sendikalaşma Oranı%</u> % 54	BAYINDIR MEMUR - SEN (Bayındır, İnşaat, Yol, Yapı, Tapu ve Kadastro Çalış. Bir. Sendikası)	MEMUR-SEN	4.571	15,13
		BAĞIMSIZ YAPI İMAR - SEN (Bağımsız Yapı ve İmar Çalışanları Sendikası)	BASK	371	1,23
		İMAR HAK - SEN (İmar Çalışanları Hak Sendikası)	HAK-SEN	134	0,44
Ulaştırma Hizmetleri	26.006	TÜRK ULAŞIM - SEN (Türkiye Ulaştırma Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası)	TÜRKİYE KAMU - SEN	7.166	27,56
	<u>Toplam Sendikalı Kamu Gör.Sayı</u> 14.434 <u>Sendikalaşma Oranı%</u> %55	BTS (Birleşik Taşımacılık Çalışanları Sendikası)	KESK	2.855	10,98

Tablo 2.3. Kamu Görevlileri Sendikaları Üye Sayıları ve Sendikalaşma Oranları (devamı)

		ULAŞTIRMA MEMUR SEN (Ulaştırma Çalışanları Memur Sendikası)	MEMUR-SEN	3.618	13,91
		ULAŞTIRMA FAAL-SEN (Ulaştırma Faal Memur Sendikası)	BAĞIMSIZ	84	0,32
		BAĞIMSIZ ULAŞIM - SEN (Bağımsız Ulaştırma Hizmetleri Kamu Çalışanları Sendikası)	BASK	194	0,75
		ULAŞIM HAK - SEN (Ulaştırma Çalışanları Hak Sendikası)	BAĞIMSIZ	212	0,82
		ULAŞIM BİR - SEN (Ulaştırma Çalışanları Birlik Sendikası)	BAĞIMSIZ	237	0,91
		UDEM HAK - SEN (Ulaştırma ve Demiryolu Çalışanları Hak Sendikası)	BAĞIMSIZ	68	0,26
Tarım ve Ormancılık Hizmetleri	50.676	TARIM ORKAM - SEN (Tarım Orman ve Hayvancılık Hizmet Kolu Kamu Emekçileri Sendikası)	KESK	3.955	7,80
	<u>Toplam Sendikalı Kamu Gör. Sayısı/</u> 38.449	TÜRK TARIM ORMAN - SEN (Türkiye Tarım-Orman ve Gıda Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası)	TÜRKİYE KAMU - SEN	14.593	28,80
	<u>Sendikalaş. Oranı%</u>	TOÇ BİR - SEN (Tarım-Orman Çalışanları Birliği Sendikası)	MEMUR-SEN	19.467	38,41
	%76	BATOÇ-SEN (Bağımsız Tarım-Orman ve Çevre Sendikası)	BASK	194	0,38
		TOÇ HAK - SEN (Tarım-Orman ve Çevre Hak Sendikası)	HAK-SEN	240	0,47
Enerji, Sanayi ve Madencilik Hizmetleri	39.747	TÜRK ENERJİ - SEN (Türkiye Enerji Sanayi ve Madencilik Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası)	TÜRKİYE KAMU - SEN	9.067	22,81
	<u>Toplam Sendikalı Kamu Gör. Sayısı/</u> 23.386	ESM (Enerji, Sanayi ve Maden Kamu Emekçileri Sendikası)	KESK	4.867	12,24
	<u>Sendikalaş. Oranı%</u>	ENERJİ BİR - SEN (Enerji,Sanayi ve Madencilik Hizmetleri Çalışanları Birliği Sendikası)	MEMUR-SEN	9.055	22,78
	%59	BAĞIMSIZ ENERJİ - SEN (Bağımsız Enerji, Sanayi ve Madencilik Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası)	BASK	260	0,65
		ENERJİ HAK - SEN (Enerji, Sanayi ve Madencilik Çalışanları Hak Sendikası)	HAK-SEN	137	0,34

Tablo 2.3. Kamu Görevlileri Sendikaları Üye Sayıları ve Sendikalaşma Oranları (devamı)

Diyanet ve Vakıf Hizmetleri	96.536	TÜRK DİYANET VAKIF - SEN (Türkiye Diyanet ve Vakıf Hizmetleri Kolu Kamu Görevlileri Sendikası)	TÜRKİYE KAMU - SEN	25.616	26,54
	<u>Toplam Sendikalı Kamu Gör. Sayısı/</u> 75.673	DIYANET - SEN (Türkiye Diyanet ve Vakıf Görevlileri Sendikası)	MEMUR-SEN	45.758	47,40
		DİVES (Diyanet ve Vakıf Emekçileri Sendikası)	KESK	500	0,52
	<u>Sendikalaşma Oranı%</u>	ÖZDEV-SEN (Özerk Diyanet ve Evkaf Sendikası)	BAĞIMSIZ	962	1,00
	%78	BAĞ. DİYANET VAKIF-SEN (Bağımsız Diyanet ve Vakıf Çalışanları Sendikası)	BASK	70	0,07
		DİN HİZMET-SEN (Diyanet-Vakıf Memur Hizmetleri Sendikası)	BAĞIMSIZ	11	0,01
		DİVA-SEN (Türkiye Diyanet ve Vakıf Hizmetleri Kolu Diyanet ve Vakıf Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	2.756	2,85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SİYASAL KATILMA

Siyasal bilimin en yeni ve gözde konuları arasında yer alan siyasal katılma kavramı, çok farklı anlamlarda kullanılmaktadır.¹⁸¹ Bu kavramın çok farklı anlamlarda kullanılması onu, yararlılığını yitirmesine yatkın bir hale getirmektedir. Siyasal katılma deyimi, siyasal sistemin her düzeyinde yer alan bireylerin eylemlerini anlatmak için kullanıldığı gibi sadece eylemleri değil bazen de yönelişleri anlatmak için, hatta alıştığımız siyaset tanımı dışında kalan durumları anlatmak için de kullanılmaktadır. Örneğin: Bireylerin aile yaşamına katılması ya da okul yaşamına katılması gibi.¹⁸² Siyasal katılma kavramının sahip olduğu bu anlam zenginliğine karşılık, bu kavramın sınırlarını belirlemek için öncelikle siyaset kavramına açıklık getirmek daha yararlı ve yerinde olacaktır.

3.1. Siyasetin Tanımı

Günümüzde “siyaset” kavramı ile “politika” kavramı eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bu iki kavramın kökeni ve de içinden çıktıkları kültür ortamları birbirinden farklı olsa bile esasen, iki kavram arasında anlam bakımından bir fark yoktur.¹⁸³ Siyaset kelimesi, kökeni itibariyle Arapça bir kelimedir. Kelimenin kökü seyis sözcüğü ile ilişkili olup, anlam itibariyle de at talimi, at eğiticiliği anlamına gelir.

Eski Mısır'a ait taş kabartmalarda dönemin en yüksek siyasal yöneticileri olan firavunların at sırtında kamçı ve dizginle gözüktüklerini bilmekteyiz. Bu durum siyaset teriminin Araplara Eski Mısırlılardan geçmiş olabileceğini düşündürmektedir. Yani Mısır'da siyaset kavramı, devlet yönetimi ile ilgili olarak kullanılmıştır.¹⁸⁴ Politika kelimesi Batı dillerinden dilimize girmiştir. Bu kavram asıl kökü itibariyle Yunanca bir kelimedir.

¹⁸¹ Bülent DAVER, **Siyaset Bilimine Giriş**, Siyasal Kitabevi, Ankara 1993, s. 203.

¹⁸² Norman H. NİE ve Sidney VERBA, “**Siyasal Katılma ve Oy Verme Davranışı**”, Çeviren İlter Turan-Tunçer Karamustafaoğlu, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları, Ankara 1989, s. 1.

¹⁸³ Mümtaz'er TÜRKÖNE, **Siyaset**, Lotus Yayınevi, Ankara 2006, s. 4.

¹⁸⁴ DAVER, **a.g.e.**, 1993, s. 3.

Antik Yunan’da politika denilince Polis’e (Şehir Devlet’e) ait işler anlaşılıyordu. “Politikos” devlet adamı, “politeia” da devlet veya cumhuriyet kavramlarını karşılamaktaydı.¹⁸⁵ İlerleyen zaman içinde politikanın kapsamı, tarzı ve vasıfları değişerek politika beşeri faaliyetlerin meşru ve gerekli bir türü olarak kabul edilmiştir.¹⁸⁶ Günümüzde siyaset, “Ülke, devlet ve insan yönetimi” anlamlarında kullanılmaktadır.

Antik Yunan’dan günümüze, Batı fikir geleneği içinde evrensel bir gerçek olduğu düşünülen politikanın, değişik zamanlarda değişik kişiler tarafından tanımlanmıştır. En ilginç tanımlar daha doğrusu vasıflandırmalar bazı devlet adamlarından gelmiştir. İngiliz Lord Butler Siyaset için “mümkün olanın sanatıdır” derken bir başka İngiliz Devlet adamı Benjamin D’Israeli, “insanları aldatma yoluyla yönetme sanatı” şeklinde vasıflandırmıştır. Hitler ise politikayı, “bir milletin dünyadaki varlık mücadelesini yürütme sanatı” şeklinde tanımlamıştır.¹⁸⁷

Politika nedir sorusuna eski çağlardan günümüze çeşitli cevaplar verilmiştir. Tüm bu cevaplar, bir tahlilden geçirildiğinde, birbirinden iki farklı ve karşıt görüşün ortaya çıktığı görülür. Bu görüşlerden birincisi, politikanın toplumdaki insanlar arasında bir çatışma ve mücadeleyi yansıtmasıdır. Bu durum İnsanların yaratılışları, sosyal ve ekonomik durumları bakımından değişik fikirlere ve değişik çıkarlara sahip olmasından kaynaklanmaktadır. İnsanlar arasındaki çıkar, düşünce ve eğilim farkları bu çatışmayı ortaya çıkarır ve bu çatışma politikanın temelini oluşturur. Çatışmanın asıl amacı toplumdaki değerlerin paylaşılmasıdır. Hedefi ise, iktidarın ele geçirilmesidir.¹⁸⁸ Politikanın bu yönünü en iyi tanımlayan Amerikalı siyasal bilimci Harold Lasswell olduğu kabul edilir. Siyaset bilimi literatüründe en çok atıf yapılan tanıma göre siyaset “Kimin, ne zaman nerede, ne zaman, ne elde edeceğinin otorite yoluyla belirlenmesi ” veya “kaynakların ve değerlerin otorite yoluyla dağılımı” şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁸⁹

¹⁸⁵ DAVER, a.g.e.,1993, s. 5.

¹⁸⁶ Atilla YAYLA, **Siyaset Teorisine Giriş**, Siyasal Yayınevi, Ankara 2004, s. 2.

¹⁸⁷ Antony FLEW, Politics, alıntıl原因, Atilla Yayla, a.g.e., s.2.

¹⁸⁸ Münci KAPANI, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006, s. 17,18.

¹⁸⁹ Harold D. LASSWELL: Politics: Who Gets, What, When, How? New York, Mc Graw-Hill, (Ohio: Meridian 1958), alıntıl原因 Atilla Yayla, a.g.e., s.3.

Bu görüşlerden ikinci politikanın her zaman bir çatışma değil, aynı zaman da bir uzlaşma oluşudur. Toplumdaki değişik sosyal gruplar değişik istekler öne sürerler ve bunların gerçekleştirilmesi için iktidar üzerinde etki ve baskı yaratmaya çalışırlar. Uygulamada ise bu isteklerin hiçbir değişikliğe uğramadan aynen kabul edilmesi ve karar haline gelmesi nadiren görülür. Genellikle siyasal kararlar, bu etkilerin sonucunda dengelenerek bir uzlaşma olarak ortaya çıkarlar. Bu açıdan politikayı toplumda çatışma halinde olan çıkarların uzlaştırılması faaliyeti olarak görenler olmuştur.¹⁹⁰

Siyaset başka bir açıdan incelendiğinde siyasetin odak noktasını geniş anlamıyla iktidar kavramı oluşturur. Siyasetin iktidar yaklaşımıyla ele alınışı siyasetin dinamik yönünü gösterdiği gibi, iktidar olgusunun sadece devlet için değil onun dışında ve onunla iç içe girmiş başka kurumlarda da kendini gösterdiğini ortaya koyar. Devlet dışındaki kurumlarda ortaya çıkan iktidar tam anlamıyla bir siyasal iktidar olmayıp siyasal iktidarın benzeri bir iktidardır. Meslek kuruluşlarından sendikalara, özel kuruluşlardan büyük sınaî ve ticari kuruluşlara kadar bütün kurumlarda iktidar olgusunu gözlemek mümkündür. Yine anne ve babaların çocukları ile olan ilişkisinde de bir iktidar ilişkisi, emretme tabi olma ilişkisini, gözlemek mümkündür. Diğer taraftan silah gücünün hâkim olduğu bir diktatörlükte, emretme tabi olma ilişkisi mekanik bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak böylesine geniş iktidar ilişkileri siyasal bilimcinin görevini bir hayli güçleştirmektedir. David Easton, işte bu durumdan hareketle geniş alandaki iktidar üzerinde durmayıp, iktidarın veya herhangi bir etkinin siyasal olabilmesi için, belli ölçüde meşruiyet taşıması, yani bu iktidarın emirlerine uyma hususunda manevi moral bir yükümlülüğün, ahlaki bir düşüncenin varlığının şart olduğunu söylemektedir.¹⁹¹

Siyaset biliminin saygın uzmanları bile söz konusu kavram üzerinde fikir ayrılığına düşmektedir. Siyaset bilimsel olarak çok farklı şekillerde tanımlanabilir: Gücün ve otoritenin sergilenmesi, kolektif kararların alınması, kıt kaynakların bölüşümü veya aldatma ayak oyunu gibi. Bu farklı ve zıt görüşler yine siyaset kavramının farklı tanımlarından yola çıkılarak geliştirilmektedir. Bunun arkasında da

¹⁹⁰ KAPANİ, a.g.e., s.21.

¹⁹¹ DAVER, a.g.e., s. 41.

derin ideolojik ve entelektüel tartışmalar yatmaktadır. Türköne' ye göre siyasete dair farklı kavramlaştırmalar dört temel başlık altında toplanmıştır.¹⁹²

1. Hükümet Etme Sanatı Olarak Siyaset: Bu siyaset tanımlaması ulus-devletlerin dünya olaylarında tek aktör olduğu zamanlardan kalma bir anlayışı yansıtmakta ve siyaset hükümet etme cihazı üzerinde odaklanmaktadır. Sosyal organizasyonlar gündelik siyasetin dışında tutulmaktadır. Bu anlayış modern hayatı etkileyen uluslar arası etkilemelere ve küresel süreçlere kapalıdır. Bu anlayıştakiler çıkarlarını ve hırslarını “halka hizmet” masallarının ve ideolojik perdelerin arkasında saklarlar. Böylelikle siyaset bütünüyle, bakanlık binalarına, yasama salonlarına, hükümet ofislerine özel ve sınırlı bir gruba ayrılmaktadır.¹⁹³
2. Kamusal Hayat Olarak Siyaset: Devletin dar alanının ötesine uzanan ve daha geniş alandaki siyasetin, kamusal hayat veya kamusal faaliyetler olarak tanımlanmasıdır. “Kamu/ özel” ayrımının açık bir tanımı yapılacak olursa, Devletin kurumları (hükümet, mahkemeler, polis, ordu, sosyal güvenlik sistemleri vs.) kamu olarak yorumlanır. Bu kurumlar toplumun kolektif organizasyonlarıdır ve finansmanları vergilerle sağlanır.”Siyasal” ve “kişisel” arasında sivil toplum, devletin dışında konumlanmış bir alan olsa da bir dizi kamusal kurumu kapsadığı söylenebilir. Bu kurumlar halka açıktır ve halkın içinde iş görerek halkın kendilerinden yararlanmasına olanak sağlarlar. Bu durumu özel alandan kamusal alana taşınan siyasi taleplerimizde açıkça görebilmekteyiz. İşyerlerinde, cemaatlerde, sendika ve derneklerde siyasetin var olmadığı bir ilişkiler ağını tasavvur edemeyiz. Edmun Burke bu kurumları “küçük müfrezeler” olarak nitelemektedir. Aile ve kandaş gruplar, özel işletmeler, sendikalar, kulüpler, cemaatler vs. gibi gruplar ise özeldir. Burke’a göre bu gruplar toplumun bütünü tarafından değil, kendi özel çıkarını tatmin etmeye çalışan vatandaşlar tarafından oluşturulur ve finanse edilir.¹⁹⁴

¹⁹² TÜRKÖNE, a.g.e., s.4.

¹⁹³ TÜRKÖNE, a.g.e., s.8-9.

¹⁹⁴ TÜRKÖNE, a.g.e., s.8.

İngilizce adıyla bu tür örgütlere, “Non-Goverment Organization” (hükümet dışı örgütler) denmektedir. Bizde aynı olguyu ifade etmek için “sivil toplum örgütleri” deyimini kullanılmaktadır.

Işıklı'ya göre, bu kavramla ülkemiz koşullarında, asker ile sivil arasında bir çelişki varmış izlenimi verildiği, asıl önem taşıyan çelişkinin örtülmesine katkı sağlandığını saptamak çok da yanlış değildir. Işıklı, ülkemize özgü bir örgütlenme olan tarikatların, sivil toplum örgütü kapsamına sokulup, devlet karşısında kimi zaman demokratikleşmenin unsurlarıymış gibi gösterildiğini ve himaye edildiklerini, kimi zamanda bunlara müdahale edilerek engellendiklerini belirtmektedir.¹⁹⁵

Bu açıdan bakıldığında siyaseti, kamusal faaliyet olarak sınırlayan görüş hem olumlu hem de olumsuz yorumlara neden olmaktadır. Liberal teorisyenler, devlete karşı sivil toplumu tercih ederler. Özel alanı kişisel hürriyetler ve bireysel sorumluluklar alanı olarak görmekte ve bu alanın kamu alanına karşı genişletilmesinden yanadırlar. Siyasal alanı da daraltmaya yönelik bu teşebbüs, siyaseti özel hayattan, işyerlerinden, spordan ve aile hayatından uzak tutmaya çalışırlar. Onlara göre siyaset sınırlı olmalıdır çünkü insanların özgür olmasını engeller.

3. Uzlaşma ve Uyum Olarak Siyaset: Bu tanımlamada siyaset, uzlaşmanın sağlam bir aracı olarak karşımıza çıkar ve çözümler üzerinde odaklandığı için bu tanımlama siyasetin doğasında yer alan önemli bir noktayı ön plana çıkarmaktadır. Bu nokta, zor kullanmak veya güç kullanmak yerine müzakere, uzlaşma ve ara yollar bulma çabasıdır. Uzlaşma bütün tarafların kabulüne dayalıdır. Böylece tarafların hiçbirisi tam anlamıyla tatmin olmuş sayılmaz. Bu şekilde siyaset medenileşmiş ve medenileştirici bir güç olarak görülür. Siyaset bu tarzda tanımlanınca, insanların siyasete katılması, ona saygı duyması ve kendi grubu veya topluluğu içinde sorunlarla ilgilenmeye teşvik edilmesi, doğal bir sonuç olarak ortaya çıkar.¹⁹⁶

¹⁹⁵ IŞIKLI, a.g.e., 2003, s.7.

¹⁹⁶ TÜRKÖNE, a.g.e., s.9.

4. Gücün ve Kaynakların Dağıtımı Olarak Siyaset: Siyasetin bu tanımı en geniş ve en radikal olanıdır. Bu tanım, siyaseti özel bir alana (hükümet, devlet ve kamusal alana) uygulamaktan çok, sosyal ilişkilerin bütün alanlarında ve insanın var olduğu her yerde, işbaşında olan bir faaliyet olarak kabul eder. Siyaset bütün kolektif faaliyetlerin, resmi, gayri resmi, kamusal, özel bütün kurumların ve grupların göbeğinde yer alır. Bu unsurlar sosyal etkileşimlerinin her düzeyinde yer almaktadır. Geniş anlamıyla siyaset; üretimle, bölüşümle ve toplumun tüm kaynaklarının kullanımıyla ilgilidir. Bu yüzden siyaset, sınırlı kaynaklar üzerinde bir mücadele olarak görülür. Siyaset, bu mücadeleyi kimin kazanacağını belirleyen önemli araçtır. Lasswell'in "siyaset" kitabında da formüle ettiği gibi siyaset kimin, nerede, ne zaman, ne elde edeceğinin belirlenmesidir. Bu bakış açısıyla siyaset bölünmeye ve mücadeleye dayanır. Bu mücadelenin temel nedeni "kıtlık"tır çünkü insan ihtiyaçları ve arzuları sınırsızdır. Bu ihtiyaçları tatmin edecek kaynaklar ve araçlar her zaman sınırlıdır.¹⁹⁷

Feminist ve Marksistlerin siyasetin doğasına ilişkin görüşler bu güç açıklamasında yer almaktadır. Bu iki anlayış kamusal/özel ayırımına karşı çıkmıştır. Bu ayırımın yerine "özel olan politiktir" sloganını yerleştirmişlerdir. Bu iki görüş, ev içinde ve aile ilişkilerinde bile özel hayatın yoğun biçimde politik olduğunu ve bütün diğer siyasi mücadelelerin temelini oluşturduğunu dillendirmiştir. Feministlerin, bu nedenle "günlük hayatın politikasıyla" ilgilendikleri söylenir. Onlara göre, aile içindeki karı-koca ve ebeveyn çocuk arasındaki ilişkiler, en az işçi-işveren veya hükümet-vatandaş ilişkisi kadar politiktir. Marx, siyasi gücü, organize bir sınıfın diğeri üzerinde baskı kurması olarak tanımlar. Marx'a göre siyaset de hukuk, kültür ile birlikte üst yapının parçasıdır ve sosyal yapının temeli olan ekonomik alt yapıya göre şekil almaktadır. Lenin bu derinliği şu sözle ifade eder: "Siyaset, ekonominin en yoğunlaşmış halidir." Bu durumda siyaset sınıf çelişkilerinden beslenmektedir. Lenin'e göre siyasetin sınırlı bir alanda var olduğu inancı, bizzat siyasi bir tutumdur. Şu çok açıktır ki, siyaset, güç ve baskı aracı olarak tanımlandığında, sosyal hayatın bir parçası olarak karşımıza çıkar. Ancak bu tip siyaset

¹⁹⁷ TÜRKÖNE, a.g.e., s.10.

tanımlamaları bütünüyle olumsuz çağrışımlar ile yüklü olup, bir baskı ve sindirme aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁹⁸

Siyaset bilimi edebiyatında siyasetin bilim olup olmadığı, siyasetin bir bilim mi yoksa bir sanat mı olduğu ya da bir hayat gerçeği mi olduğu soruları çok tartışılan bir konudur.¹⁹⁹ Siyasetin, bunların hepsini içinde barındırdığını ama hiçbirine tam olarak tekabül etmediği de söylenebilir.²⁰⁰

Siyaset, insanla ilgili olan sosyal bir bilim olduğundan her sosyal bilim gibi nedenselliğe ulaşmaya çalışır. Ancak bir insanın dünyasına bütünüyle girmek insan davranışları üzerinde tekrarlanabilir deneyler yapıp bu yönde veriler toplamak mümkün değildir.²⁰¹ Siyaset bilimi, olayların doğru olarak anlaşılmasını sağlamakla olayların nedenleri ve sonuçları arasında bağlantı kurmakla “bilim” niteliği kazanmaya çalışmaktadır. Kesin veriler ve varsayımlar kurup bunları edinmek yerine verileri ve varsayımları sınanan bir yöntem tercih etmektedir.

3.2. Siyasal Katılmanın Tanımı

Siyasal katılma kavramı, sahip olduğu anlam zenginliği bakımından çok farklı anlamlarda kullanılabilen bir kavramdır. Siyaset bilimciler bu kavramla ilgili tam bir görüş birliğine varmış değildir. Siyasal katılma kavramının sınırlarını belirlemek, yapılmış tanımların birkaçını vermek bu çalışma açısından yararlı ve yerinde olacaktır.

Daver’e göre siyasal katılma, “bireyin (vatandaşın) siyasal sistem karşısındaki durumunu, tutumunu ve davranışlarını gösteren kavramdır.”²⁰²

Özbudun’a göre bir toplumda yaşayan bireylerin bir kısmı siyasal sistemi olduğu gibi kabul etmekte bir kısmı da sistemi düzeltmek veya değiştirmek için çaba göstermektedir. Toplamlar, sosyal ve kültürel değişimi ancak siyasal katılma sayesinde yaşayabilir ve bu sayede, gittikçe demokratikleşir. Modern toplamlar

¹⁹⁸ TÜRKÖNE, a.g.e, s.11.

¹⁹⁹ DAVER, a.g.e., s. 6-33.

²⁰⁰ YAYLA, a.g.e., s.2.

²⁰¹ TÜRKÖNE, a.g.e, s. 28.

²⁰² DAVER, a.g.e., s. 203.

siyasal katılımın en fazla olduğu toplumlardır. Çünkü modern toplumlarda iktidarın kaynağı halka dayandırılır bu da siyasal katılma sayesinde sağlanmış olur.²⁰³

Siyasal katılmayı, siyasal bir eylem olarak nitelendiren Kalaycıoğlu, bir siyasal partiye oy vermeleri için çevrelerindeki ikna etmeye çalışanlar, bir siyasal partiye oy verenler, bir siyasal partiye para bağışlayanlar, siyasal partinin kampanya ve mitinglerinde yer alanlar, bir siyasal cinayet işleyenlerin de siyasal katılma davranışında bulunduklarını ifade etmektedir. Kalaycıoğlu, amacı siyasal karar alma mekanizmasını etkilemek olan, özerk ve bağımsız bir yöntemi benimseyip, uygulayan herkesin siyasal katılma eyleminde bulunduğunu kabul etmektedir.²⁰⁴

Nie ve Verba, “Siyasal Katılma ve Oy Verme Davranışı” adlı 1972 yılında yaptıkları çalışmada, siyasal katılmanın tanımını sınırlamışlardır. Bu çalışmada, siyasal katılma ile vatandaşların, hükümet yetkililerini seçmesi, seçtikleri hükümet yetkililerinin yaptıkları işleri ve aldığı kararları doğrudan ya da dolaylı yollardan etkilemeyi amaçlayan ve bu yönde vatandaşların giriştiği yasal eylemleri kastettiklerini belirtmişlerdir. Katılma, etkin olursa katılma sayesinde diğer toplumsal ve siyasal amaçlarla can alıcı bir bağ sağlanmış olur. Demokrasi kuramına göre katılma, her türlü sosyal hedefi ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için kullanılacak yol ve yöntemleri belirleyecek süreci içinde barındırır. Siyasal katılma sadece vatandaşların isteklerinin hükümete iletilmesini sağlamakla kalmaz, doğrudan, yararlar da sağlar. Katılma, bireylerin hükümetten memnun kalması, yönetimde oynadıkları rolden haz duyması gibi bir tatminin ana kaynağını da oluşturur. Nie ve Verba, böylece siyasal katılmayı, vatandaşlık erdemlerini edindiren bir öğrenim aracı olarak görmüştür.²⁰⁵

Siyasal katılma, vatandaşların hangi yolları kullanarak siyasete katılacaklarına ve katılımın ne şekilde gerçekleşeceğine göre geniş anlam ve dar anlamlar kazanabilmektedir. Özbudun, siyasal katılmayı vatandaşların merkezi veya yerel devlet organlarını ya da bunların aldığı kararları etkilemek üzere, kendileri veya başkaları tarafından yasal veya yasa dışı olarak tasarlanmış başarılı ya da

²⁰³ Ergün ÖZBUDUN, *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyaset Katılma*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1975, s. 1.

²⁰⁴ Ersin KALAYCIOĞLU, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No:10, İstanbul, 1983, s. 10.

²⁰⁵ NİE ve VERBA, *a.g.e.*, s. 1-5.

başarısız eylemler girişimi olarak tanımlamıştır.²⁰⁶ Siyasal katılma sadece oy kullanmaktan ibaret olmayıp, siyasal kararlara katılmayı da içerdği için, gerçek demokrasilerde halk sadece belli sürelerde oy kullanıp daha sonra siyaset sahnesinden çekilmez çünkü demokrasinin sağlanabilmesi adına siyasal katılmanın sürekli devam etmesi gereklidir.²⁰⁷

Halkın kendisini yönetecekleri seçip gerisine karışmaması düşüncesi çağdaş demokrasi anlayışına ters düşer.²⁰⁸ Demokrasilerin en önemli unsuru olan halk hâkimiyetinin sağlanması için sadece seçimler yeterli değildir. Seçimler arasındaki sürede, iktidarın denetlenmesi için çeşitli yollara başvurulur. Katılımın giderek önem kazandığı günümüz demokrasilerinde, siyasal etki yaratan mekanizmaların değişik şekillerde kökleştiği görülmektedir. Günümüzde demokrasiyi, halkın seçimden seçime iradesini açıkladığı temsili bir sistem olarak algılamak, birçok dinamik unsuru dışarıda bırakmak anlamına gelir.²⁰⁹

Bir demokrasideki katılma sisteminin yeterli bulunması için, iki koşul vardır. Bunlardan birincisi, o toplumdaki vatandaşların kendi çıkarlarını gerçekten iyi bilip bilmedikleriyle ilgilidir. Katılma mekanizmasının, yeterli bulunmasını sağlayacak ikinci koşul ise, vatandaşların kendi çıkarlarını sisteme iyi ve eşit şekilde iletip iletmediği ile ilgilidir.²¹⁰

Bazen de siyasal otoriteler, vatandaşın siyasal işlerle fazla ilgilenmemesini isteyebilir hatta siyasal katılmayı önleyecek ya da sınırlayacak yasaklar koyabilir, ancak bu yönde ne kadar çalışılırsa çalışılsın, siyaseti kamusal alandan tamamıyla çıkarmak mümkün değildir. Siyasal katılmayı hukuki katılma imkânlarıyla (örneğin seçimlerde seçmen olabilme ve seçilebilme yetenekleriyle) karıştırmamak gerekir. Vatandaşların, siyasal hayattan uzak tutulmasını öngören kanunlar, vatandaşların siyasal hayattan tamamen ayrı kalmaları sonucunu doğurmaz. Örneğin: Kadınlara, oy

²⁰⁶ ÖZBUDUN, **a.g.e.**, s. 35.

²⁰⁷ Ersin KALAYCIOĞLU, Ergün ÖZBUDUN, Levent KÖKER, **Türkiye’de Demokratik Siyasi Kültür**, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara, 1994, s. 46.

²⁰⁸ Ahmet Taner KİŞLALI, **Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s. 184.

²⁰⁹ TÜRKÖNE, **a.g.e.**, s.315.

²¹⁰ NİE ve VERBA, **a.g.e.**, s.6.

kullanma hakkının verilmediği ülkelerde kadınlar, kocalarına etki etme yoluyla da siyasal hayata -dolaylı da olsa- katılabilmektedirler.”²¹¹

Siyasal katılma demokrasinin en temel unsurudur. Yerleşmiş demokrasilerde halk yönetimde söz sahibidir. Bu açıdan demokrasinin gelişme düzeyi ile siyasal katılma arasında olumlu bir ilişki vardır. Bu açıdan katılma çok önemli bir unsurdur. Modernleşmenin; psikolojik, entellektüel, demografik, ekonomik ve siyasal boyutları vardır, bu anlamda siyasal modernleşmenin en önemli boyutunu da toplumun her alanındaki bireylerin ve grupların siyasete katılımının artması oluşturmaktadır.²¹²

Kapani’ ye göre, siyasal katılmanın davranışsal boyutunun yanında, kişiyi siyasal katılmaya iten bilgi, tutum ve tavırlar psikolojik gibi etkenler de vardır. Bu yüzden de vatandaşların siyasal sistem karşısındaki tutumları ve davranışları çok çeşitlidir. Bu çeşitlilik basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir faaliyet alanını kapsadığı için, siyasal katılma, siyasal sistemin her düzeyinde yer alan bireylerin, eylemlerini ve siyasete karşı ilgi düzeylerini anlatmaktadır. Toplumdaki bireylerin hepsi birbiriyle benzerlik göstermez, kimisi gece gündüz siyasetle uğraşırken, kimisi de politik sorunlara ilgisiz ve kayıtsızdır.²¹³

Siyasal katılma kavramının tanımındaki farklılıklardan da anlaşılacağı üzere siyaset bilimciler, bu kavram hakkında görüş birliğinde değildir. Bazı siyaset bilimcileri bu kavramı, salt siyasal anlamıyla ele almaktadır, bazıları da bireyi siyasal katılmaya iten bilgi, tutum tavır gibi psikolojik etkenlerle birlikte ele almaktadır. Diğer taraftan, bazı siyaset bilimcileri yasa dışı eylemleri de katılma sınırlarına dahil ederken, kimisi de yasadışı eylemleri dışarıda bırakmaktadır.

3.2.1. Siyasal Katılmanın Görgül Yapısı

Siyasal katılma kavramına ilişkin değişik bakış açıları, siyasal katılmanın ‘görgül’²¹⁴ çözümlemeye tabi tutulmasını ve de bu kavramın, daha açık bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Her siyasal katılma yönelişi aynı türden fakat

²¹¹ DAVER, a.g.e., s. 204.

²¹² Ersin KALAYCIOĞLU, *Çağdaş Siyasal Bilim: Teori, Olgu ve Süreçler*, Beta Yayınları, İstanbul, 1984, s. 216.

²¹³ KAPANİ, a.g.e., s. 144.

²¹⁴ “Görgül” kavramı, bu çalışmada, bir kurama değil yalnızca gözleme dayalı olan, anlamında kullanılmaktadır.

kişinin kendine özgü bir dizi eylemle birlikte gerçekleşebilmektedir. Örneğin: Bir kişi, seçim zamanlarında kapı kapı dolaşıp insanları bir partiye oy vermeye ikna etmeye çalışarak, bir siyasal partiye bağışta bulunarak, seçim kampanyasına katılarak veya bunların hepsini veya bir kaçını, bir arada gerçekleştirerek de katılmayı gerçekleştirebilir.²¹⁵

Siyasal katılma öncelikle bir insan davranışıdır. Daha sonra, bir siyasal davranıştır. İnsan davranışı genel olarak incelendiğinde, bütün davranışlar, organizmanın belli dürtüler ve uyarıcılar karşısında gösterdiği tepkilerden oluşur. Bu nedenle siyasal davranışlar da insan davranışlarının tabi olduğu genel düzene uygun olarak işlemektedir.²¹⁶ İnsanlar için toplum, iktisat ve siyaset, bireylerin yaşamın üç farklı boyutunu oluşturmaktadır. Bu üç olgu sonuçta, bireylerin kişilik mekanizmalarının ürettiği süreçlerdir ve insan kişiliği, bu üç olguyla etkileşim içerisinde. Böylelikle birey, bir taraftan toplumun, iktisadi hayatın ve siyasal koşulların biçimlendirdiği ortamda gelişir, diğer taraftan da, doğalarıyla çelişen toplumsal, iktisadi ve siyasal koşulları değiştirip dönüştürürler.²¹⁷

Bu açıklamalar çerçevesinde siyasal katılma ancak bazı siyasal davranışlarla çözümlenebilir. Siyasal katılmayı saptayacak davranışları, Nie ve Verba üç siyasal yönelişle çözümlenmiştir. Nie ve Verba'ya göre bu üç yöneliş siyasal katılma etkinlikleri arasındaki farklara, ilgi çekici açıklık getirmekte ve siyasal katılma etkinliklerini birbirinden ayırmaya yardımcı olmaktadır. Nie ve Verba, siyasal katılmayı çözümleyecek üç yöneliş önermektedir.²¹⁸

Bu çözümlemelerin ilki, genel psikolojik katılımdır; yani kişinin siyaset ve kamu olaylarıyla ne kadar ilgilendiğini ve olaylara karşı ne ölçüde duyarlı olduğunu ortaya koyar. İkincisi, bir partiye duyulan bağlılığın yoğunluğudur. Bu durum ise kişinin bir partiye duyduğu psikolojik bağın varlığı ve miktarıyla ilgidir. Üçüncüsü de topluluğun refahına katkıda bulunma duygusudur ki, bu da kişinin içinde yaşadığı topluluğun refahına ne ölçüde katkıda bulunduğu ve bireysel olarak topluluğun

²¹⁵ NİE ve VERBA, a.g.e., s.17.

²¹⁶ Deniz BAYKAL, **Siyasal Katılma Bir Davranış İncelemesi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:302, Ankara, 1970, s. 29.

²¹⁷ Hüseyin AKYILDIZ, **Freud'çu, Liberal ve Marksist Kişilik Kuramlarının Türevi Olarak Toplum, İktisat Ve Siyaset Teorileri**, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi 2006, Sayı 11, s. 2.

²¹⁸ NİE ve VERBA, a.g.e., s.23.

refahına yaptığı katkı, görece yaptığı katkıya ilişkin inancı ile ilgilidir. Bu üç yöneliş siyasal katılma etkinliklerini birbirinden ayırmamıza ve bu siyasal katılma davranışlarını daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.²¹⁹

3.2.2. Siyasal Katılmanın Yolları

Katılma davranışlarını birbirinden ayırmak ve siyasal katılma boyutlarını anlamak için katılma türlerinin birbirinden farkını anlamak gereklidir. Siyasal katılma yollarının, siyasal yönelişlerle birlikte incelenmesi bu konuda daha net bilgi verip, siyasal katılmanın yollarının daha iyi anlaşılmasına da yardımcı olacaktır.

Bu yönelişler sırasıyla kişinin siyaset ve kamu olaylarıyla ne kadar ilgilendiği, bir siyasal partiye duyulan bağlılığı ve bu bağlılığın miktarı, kişinin içinde yaşadığı topluluğun refahına ne ölçüde katkıda bulunduğu, yönelişleridir. Siyasal katılma yollarını, bu üç siyasal yönelişle birlikte ele almak, daha netleştirerek, anlaşılır kılacaktır

3.2.2.1. Oy Kullanma Yoluyla Katılma

Bir seçimden önce kişi, oy vermeli mi, vermemeli mi diye düşünür ve bir karara varır. Bu karar olumlu ise, bu defa da kişi, hangi partiye ve kime oy vermenin uygun olacağına karar vermeye çalışır. Her kişi için veya her zaman için kararlar, bu sırayı izlemeyebilir. Bazen kişi, bir adayı veya bir partiyi tutup desteklediği için, seçimlere katılmaya karar verir. Ayrıca bazı hallerde üçüncü bir karara daha ihtiyaç duyulabilir. Bu da desteklenen partinin veya adayın devamlı mı, geçici mi yoksa süreli mi destekleneceği ile ilgilidir. Bu karar katılmanın şiddeti ve devamlılığı ile ilgili karardır.²²⁰

Oy kullanma en çok gerçekleştirilen siyasal katılma eylemdir. Oy kullanma, fazla bir çaba gerektirmeyen katılım yollarından biridir. Ancak liderlerin davranışı, üzerinde baskı yaratır. Oylar da kimin iktidar olacağını belirlediğinden liderler izledikleri politikaları seçmenin oyunu almak amacıyla biçimlendirmektedir.

²¹⁹ VERBA, NİE ve KİM, **Participation and Political Equality**, 1978 s. 44-45'den alıntılan NİE ve VERBA, **a.g.e.**, s.23.

²²⁰ L.W. WİLBRATH, **Political Participation**, s.6'dan alıntılan DAVER, **a.g.e.**, 205.

Psikolojik katılma yönelişi açısından bakıldığında oy kullanma davranışı kişinin siyaset ve kamu olayları ile ilgilendiğinin açık bir kanıtıdır. Genelde, vatandaşlar kamu sorunlarına ilişkin oy kullanmaktadırlar. Oy kullanmanın seçmen için taşıdığı anlam ülkeden ülkeye değişmekle birlikte bir partiye duyulan bağlılık ile oy kullanma arasında güçlü, güvenilir bir ilişki olduğu bilinmektedir.

İkinci yöneliş açısından bakıldığında, oy kullanma, bir partiye duyulan bağlılığın gücünü ortaya koyan en belirgin yöneliştir. Oy kullanmayla topluluk refahına katkıda bulunma ilişkisi açısından bakıldığında da, bu ilişki yok denecek kadar zayıftır.²²¹

3.2.2.2. Kampanya Etkinlikleri Yoluyla Katılma

Kampanya etkileri seçimler sırasında yürütüldüğü için, aynen oy kullanma gibi seçim sürecinin bir parçasını oluşturur. Seçmenler bu etkinliklere girişerek kendilerinin sahip olduğu tek oyu, aşan biçimde seçim sonucu üzerindeki etkilerini artırabilir. Kampanyalarda daha etkin rol alanlar, genellikle adayların yakın çevresinden veya yoğun ilişkide bulunduğu kişilerden ya da topluluklardan oluşur. Kampanya etkinlikleri kolektif sonuç doğurmaları ve vatandaşları çatışmacı ilişkilere sokmaları bakımından oy kullanmayı andırır, fakat oy kullanmadan daha zor etkinliklerdir çünkü oy kullanmaya göre daha fazla girişim ve çaba gerektirir.²²²

Psikolojik katılma yönelişi açısından bakıldığında kampanya etkinliklerine katılan kişi siyaset ve kamu olayları ile ilgilendiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Aynı şekilde bir partiye duyulan yakınlık ve bu yakınlığın yoğunluğu açısından da açık net bir ilişkinin var olduğu ortadadır. Topluluğun refahına katkıda bulunma duygusu ile kampanya etkinlikleri arasındaki ilişki açısından baktığımızda ise bu konuda yapılan araştırmalar sonucunda bu ilişki düşük düzeyde de olsa olumlu bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir.²²³

²²¹ NİE ve VERBA, **a.g.e.**, s.12-27.

²²² NİE ve VERBA, **a.g.e.**, s.13.

²²³ NİE ve VERBA, **a.g.e.**, s.25.

3.2.2.3. Bireysel Temas Yoluyla Katılma

Bu yolla birey hükümet ya da onun ufak bir uzantısı olan bir kamu görevlisi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu yolla kişi, kendi başına eyleme geçmeye karar vermekte aynı şekilde kime, ne zaman ve ne amaçla başvuracağını kendisi belirlemektedir. Bu katılma yolu özel bir çıkar veya yarar sağlamasıyla da sonuçlanabilir. Kişinin bir kamu görevlisi ile temas kurması kendi girişimiyle gerçekleşmekte, gündemin ne olacağı, hangi konuların ele alınacağı ilgili vatandaş tarafından saptanmaktadır.

Vatandaşın kamu görevlisiyle kurduğu ilişkinin konusu kamuoyunu ilgilendiren bir konu da olabilir. Örneğin: Kişi, aksayan bir hizmetten dolayı yerel bir görevliye yakınabilir ki bu hizmetlerin aksaması sadece kendisi ile ilişkili bir husus değildir. Buna karşılık özel, kişisel veya ailesi ile ilgili bir sorundan dolayı da ilişki kurabilir.²²⁴

Özbudun'a göre bürokrasiyle temas kurmak, askeri bir lideri, darbe yapmaya ikna etmekten, belediye görevlisinden, çöplerin toplanmasını istemeye kadar uzanan, farklı önem ve dereceleri arz eden eylemleri kapsayabilmektedir.²²⁵

Psikolojik katılım duygusu ile kişisel sorunlar ile yetkililere başvurma yolu, kişinin siyaset ve kamu olayları ile ilgilendiğini saptamak gerekirse, bu ilişki durumun içeriğine göre, ortaya çıkmaktadır. Çoğu zaman psikolojik katılım duygusu ile bürokrasiyle temas kurma ilişkisi, zayıf bir ilişkidir. Bürokrasiyle temas kurma yolunun diğer iki yönelişle de yakın ve anlamlı bir ilişkisi yoktur. Yani kişinin bir kamu görevlisi ile temas kurmasının ne siyasal partiye duyulan bağlılıkla ne de toplumun refahına katkıda bulunma duygusuyla olumlu bir ilişkisi yoktur.²²⁶

3.2.2.4. İşbirliği İçeren Etkinliklerle, Topluluk Düzeyinde Katılma

İşbirliği içeren grup etkinlikleri, seçim süreci dışında kalan ve düzenli olarak başvurulmuş katılma yollarından biridir. Toplumsal ve siyasal sorunları çözmek amacıyla grup ya da örgütsel eylemleri kapsar. Kişi, diğer bireylerle birleşerek

²²⁴ NİE ve VERBA, *a.g.e.*, s.15.

²²⁵ Ergün ÖZBUDUN, *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1975, s.7.

²²⁶ NİE ve VERBA, *a.g.e.*, s.28.

siyasal sistemi veya hükümetin eylemlerini etkilemeye yönelmektedir. Bu yolla, vatandaşlar siyasal ve toplumsal sorunları çözmek için bireysel davranmazlar. Böylelikle, seçim zamanı dışında da yönetilenlerin siyasal hayata katılımı sağlanmış olur. Günümüzde bireyler tek başına siyasal iktidar karşısında, hedefine ne kadar kitlenmiş olsa bile siyasal hayatın aktif bir unsuru olacak güce sahip değildir. Toplum hayatının her kesiminde gruplaşmalar, siyasal ve ekonomik talepleri gerçekleştirmek için çaba içerisinde. ²²⁷ En genel düzeyde bu örgüt, bir siyasal parti olabileceği gibi, daha alt düzeyde meslek kuruluşları ve çeşitli amaçları gerçekleştirmek için örgütlenen kuruluşlar da, siyasal katılma aracı olabilirler. ²²⁸

İş birliğini içeren etkinlikler yoluyla katılmada vatandaşlar belirli bir tercih çerçevesinde iş birliğine yönelirler. Yöneticilere baskı yapma hususunda tek bir kişiye karşı daha duyarlıdır. Vatandaşların örgütler içinde bir grup olarak bir araya gelmesi, bu etkinliğin salt bir kişinin çıkarını gözetten bir eylem olma olasılığını azaltır. Bir ölçüde kolektif sonuçları vardır. Ancak bu sonuçların, tüm toplumu değil belli bir grubu etkilediği söylenebilir. ²²⁹

Psikolojik katılma yönelişi açısından incelendiğinde, işbirliği içeren grup etkinliklerinin, siyaset ve kamu olaylarına karşı ilgili ve duyarlı olma ile ilişkisi en üst düzeydedir. Bir partiye duyulan bağlılığın topluluk düzeyinde katılma ile ilgisi yoktur. Son olarak, topluluk refahına katkıda bulunma duygusu ile topluluk düzeyinde katılma arasında anlamlı ve önemli bir ilişki olduğu kendiliğinden anlaşılmaktadır. ²³⁰

3.2.3. Siyasal Katılmanın Boyutları

Toplumdaki bireylerin hepsi siyaset karşı aynı ilgi düzeyinde değildir ve siyasete aynı ilgiyi göstermez. Kimisi gece gündüz siyasetle uğraşırken, kimi insanlar da politik sorunlara tamamen ilgisiz veya kayıtsızdır. ²³¹

²²⁷ Tarık Zafer. TUNAYA, **Siyasi Kurumlar ve Anayasa Hukuku**, İstanbul, 1980, s. 420.

²²⁸ İlder TURAN, **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, İÜ İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1977, s.71.

²²⁹ NİE ve VERBA, **a.g.e.**, s.15.

²³⁰ NİE ve VERBA, **a.g.e.**, s.28.

²³¹ KAPANİ, **a.g.e.**, s.144.

Amerikalı siyaset bilimci Robert Dahl, siyasal katılmanın düzeylerini, ilgi, önemseme, bilgi ve eylem olarak sıralamıştır. İlgi, siyasal olayları izlemeyi; önemseme, siyasal olaylara önem vermeyi; bilgi, olaylar ve sorunlar hakkında bilgi sahibi olmayı, eylem ise siyasal olaylara aktif bir şekilde karışmayı ifade etmektedir. Bu dört boyut birbirinden kopuk, birbiriyle ilgisi olmayan tutumlar değildir. Yapılan birçok araştırma, bunlar arasında yakın bir bağlantı olduğunu ortaya koymuştur.²³²

Baykal'a göre bu dört boyutun siyasal hayata farklı seviyelerde katılma anlamına gelmemektedir. Katılma bu dört seviyenin her biri belli bir seviyede merak, ilgi, bilgi ve eylem gerektirir. Bu durumda siyasal katılmanın belli seviyelerini belirlemek zorlaşmaktadır. Seçimlere katılıp katılmamaya göre, bir ayrım yapılabilir ancak bu ayrım geniş kabul görmüş kullanışlı bir yöntem olmasına rağmen bu yöntemle ayrıntılı bir şekilde, siyasal katılma seviyelerini tespit etmek mümkün değildir.

Baykal'a göre, seçimlere katılıp katılmamaya göre yapılacak bir ayrım, bizi ancak kaba ve ikili bir ayrıma götürecektir. Baykal, Dahl'ın sınıflamasındaki bu sınırlılığın altını çizerek, bunun yerine siyasal olayları izleme, siyasal olaylar hakkında tavır alma, Siyasal oların içine karışma şeklinde, üçlü bir sınıflama önerir.²³³

Siyasal olayları izleme içerisinde, dergi, gazete, medya yoluyla siyasi olayları takip etmeyi, dinleyici sıfatıyla parti kongre ve mitinglere katılma gibi davranışları barındırır. Siyasi olaylar hakkında tavır takınma, siyasal olaylar hakkında tavır takınarak siyasete katılmayı içermektedir, bu davranış düzeyinde, belli siyasal alternatifler karşısında ya da yanında tutum almak söz konusudur ve de siyasal olayları izlemekten daha yoğun bir siyasal faaliyeti ifade eder. Bu kategoride yer alan kişiler siyasal olayları izlemekle yetinmez, siyasal olaylar hakkında tavır takınarak bunları açıklama ihtiyacı da hisseder. Siyasal olayların içine karışma ise, siyasal katılmanın en yoğun ve en ileri şeklidir. Örgüt veya eylem düzeyinde aktif olmayı içermektedir. Kişi siyasal olayların içine karışarak, siyasal görevlerde bulunur veya bu görevlere aday olur. Siyasal partilere veya siyasal derneklere üye olarak girmek, gösteri ve mitinglerde aktif şekilde yer almak gibi davranışları içerir. Bu son

²³² Robert A. DAHL, Modern Political Analysis, Englewood Cliffs, Prentice Hall, Inc., 1963, s. 57'den alıntılan KAPANİ, a.g.e., s. 144.

²³³ BAYKAL, a.g.e., s. 32.

kategoride kişi, bizzat siyasal olayların içinde yer alarak siyasal olay yaratmaya kalkışmaktadır.²³⁴

Milbrath'a göre bireylerin siyasal sistem karşısındaki tutumları farklılık gösterir. Bazıları sisteme daha yoğun bir çaba harcayarak, katılırken; bazıları ise hiç ilgi göstermeyip katılmazlar ve pasif davranırlar. Kişi, pasif davranarak var olan rejimi desteklemiş yada siyasal sorunlara itaat etmiş sayılır. Böylece siyasal sisteme dolaylı yoldan da olsa katılım gerçekleşmiş olur. Milbrath, en kolay katılma eylemlerini izleyici davranışları, zor eylemleri geçiş eylemleri ve daha zor olanları da gladyatör eylemler olarak sınıflamaktadır.²³⁵

Anlaşılaçağı üzere, siyasal katılma farklı boyutlarda kendini gösterir. Bu düzeyler arasında bir tasnif yaparken, insan davranışları esas alınmaktadır, ancak bu davranışları birbirine bağlayan psikolojik bir bağın olduğı da var sayılmıştır. Davranışlar kendi başına taşıdıkları anlam dolayısıyla değil, bu hareketleri yapan kişinin, siyaset karşısındaki durumunun bir belirtisi sayılabileceğı için değer kazanabilmektedir. Psikolojik bağın artıp azalmasına göre siyasal katılım düzeyi de belirlenmektedir.

Baykal'ın siyasal katılma düzeyi üzerine yaptığı üç sınıflama, üzerinde durmak gerekirse, Birinci düzey siyasal olayları izleme; siyasal yaşamdan haberdar olmayı içerir. İzleme faaliyetleri, siyasal olayları dergi, gazete, radyo ve açık oturum yoluyla takip etmeyi, mitinglere katılmayı içine alır. İkinci düzey siyasal olaylar hakkında tavır alma, siyasal olayları izlemenin yanı sıra bunlar hakkında belli bir tavır almayı içerir. Bunların hepsinde, belli siyasal alternatifler yanında ya da karşısında bir tutum almak söz konusudur. Üçüncüsü, siyasal olayların içine karışma ise, siyasal katılmanın en yoğun şekli olup, siyasal parti yada derneklere üye olmayı, siyasal görevlerde bulunmayı, yürüyüş, gösteri ve mitinglerde aktif yer almayı içemektedir.²³⁶

²³⁴ BAYKAL, a.g.e., s.34.

²³⁵ Lester MILBRATH, **Political Participation**, 1966, s. 9'dan alıntıl原因, Ahmet Lütfü ALPAN, **Türkiye'de Siyasi Katılım: Sivas Örneğı**, Yayınlanmamış Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000, s. 68.

²³⁶ BAYKAL, a.g.e., s.33.

Verba ve Nie siyasal katılma düzeyi ile ilgili bir sınıflandırma yapmışlardır. Bu sınıflandırmaya göre siyasal katılma altı düzeyde gerçekleşir.²³⁷

1. Siyasal sürece hiç katılmayanlar: Bu kişiler siyasetle hiç ilgilenmezler, hatta seçimlerde oylarını dahi kullanmazlar.
2. Sadece oy kullananlar: Siyasal katılma açısından sadece oy verme davranışını sergilerler.
3. Kişisel sınırlı katılmacılar: Oy kullanmaya ek olarak bazı kişisel sorunlarını çözmek için devlet memurlarıyla ilişkide bulunurlar.
4. Topluluk düzeyinde katılmacılar: Bazı toplumsal sorunların çözümü için örgütsel düzeyde siyasal süreci etkilemeye çalışırlar.
5. Kampanyacılar: Seçim kampanyalarına aktif olarak katılırlar.
6. Siyasi partilerde aktif olarak görev alanlar: Siyasal parti faaliyetlerinde aktif olarak görev alırlar.

3.2.4. Siyasal Katılmayı Etkileyen Unsurlar

Siyasal katılmayı tek başına bireyden ve toplumdan bağımsız olarak ele almak doğru olmaz. Siyasal katılma çeşitli etkenlerin bir ürünü olabilmektedir. Bu etmenler, çoğu zaman kişinin siyasal katılma biçimini ve düzeyini belirleyebilmektedir. Kişilik özelliklerinden biyolojik özelliklere, siyasal sistemden toplumsal ve kültürel etkenlere kadar birçok unsur siyasal katılma üzerinde etkili olabilmektedir. Tüm bu etkenleri; psikolojik, sosyo-ekonomik başlıkları altında toplamak mümkündür.

3.2.4.1. Psikolojik Etmenler

Siyasal katılmayla ilgili psikolojik değişkenlerin en önemlisi, Michigan Üniversitesi çevresindeki araştırmalarda geliştirilmiş olan, etkenlik duygusudur. Bu araştırmalarda, bazı kişilerin çatışma halindeki kuvvetleri yönetme açısından kendine güvenen olumlu tavırlar takındığı bazı kişilerin ise birbirleriyle çatışma

²³⁷ NİE ve VERBA, **a.g.e.**, s.29-34.

halindeki kuvvetleri yönetme gücünden yoksun oldukları gözlenmiştir. Gözlenen bu tavır farklılıkları, siyasal katılma ile de bağıntı içerisinde olup etkenliğin artışına bağlı olarak siyasal katılmayı arttırmaktadır.²³⁸

Baykal'a göre, kişisel etkenlik duygusunun özel bir hali sayılan siyasal etkenlik duygusu, siyasal katılmanın açıklanmasında kullanılabilir. Eğer siyasal etkenlik duygusunun tespitinde bir ölçek kullanılacaksa, insanların kendilerini siyasal yollarla netice alabilecek güçte görüp görmediklerine ve siyasal yolları kullanmaya hazır olup olmadıklarına dayanan bir ölçüte bağlı olmalıdır. Nitekim siyasal bakımdan kendini etkin gören kişi, siyasal sistemin eylemlerini ve kararlarını etkileyebileceğine inanır. Diğer taraftan, etkenlik duygusu sadece siyasal katılmayı artırmakla kalmaz, aynı zamanda siyasal katılmada etkenlik duygusunu ortaya çıkarabilmektedir.²³⁹

Alkan'a göre yurttaşların siyasal düzeni etkileyebileceklerine olan inancı ve kendilerinde bu gücü görmeleri, siyasal etkenlik duygusunun temelini oluşturur. Bu duygu, devletin, bireysel isteklere karşı, duyarlı ve açık olduğuna, siyasal düzenini etkileyecek mekanizmalarının açık, etkili ve elverişli olduğuna inanmak düşüncesi, üzerine temellenmektedir.²⁴⁰

Güven duygusu ile siyasal katılma arasındaki ilişkiye dikkat çekerek, bireyin tek başına siyasal süreci etkileyemeyeceğini, bunun nedenle de topluluklar ve örgütler kanalıyla eylemde bulunma yolunu seçtiğini belirtir. Kişinin başka insanlarla birlikte hareket etmek için işbirliği ve dayanışma içine girmesi için, diğer kimselere güven beslemesi gereklidir. Bu açıdan güven duygusundan yoksun olmak siyasal katılma açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Kalaycıoğlu' na göre, siyasal katılmayı etkileyen psikolojik etkenler, her zaman olumlu ve katılımı artırıcı değildir. Siyasal katılmadan uzaklaştırıcı, olumsuz psikolojik etkenler de vardır. Siyasal sistemin kişinin kendisiyle hiçbir ilişkisi olmadığı ve kendisi dışında olan bir yapı gibi görmesi sonuçlarını doğuran yabancılaşma, olumsuz psikolojik etkenlerden

²³⁸ BAYKAL, a.g.e., s. 97.

²³⁹ BAYKAL, a.g.e., s. 98.

²⁴⁰ ALKAN, a.g.e., s. 40.

biridir. Bu şekilde siyasal siteme yabancılaşıp kopmuş birinden, siyasal katılma beklenmemelidir.²⁴¹

3.2.4.2. Sosyo-Ekonomik Etmenler

Siyasal katılmayı belirleyen sosyo-ekonomik etkenlerin hiçbirisi tek başına kesin belirleyicilik oluşturmaz. Bu etkenlerin herbiri arasında yakın ve iç içe geçmiş bir ilişki söz konusudur.²⁴² Sosyo-ekonomik faktörler siyasal davranışı etkileyen bir mekanizmayı andırır. Bu mekanizma, iki yönlü işler. İlk olarak sosyo-ekonomik faktörler, kişinin algılamasını, tavır ve ön-yönelimleri değiştirir. İkinci olarak da sosyo ekonomik statünün değişmesiyle, bireyin tabi olduğu dürtüler değişmektedir. Bu iki taraflı değişim sürecinde, sosyo-ekonomik değişkenlerle birlikte ortaya çıkan davranışlar, bunlara göre şekil alır ve bu davranışlar, sosyo-ekonomik etkenlerle kendilerini hissettirirler.²⁴³

3.2.4.2.1. Yaş ve Siyasal Katılma

Farklı yaşlarda bulunanlar farklı yaşam deneyimlerine sahiptirler. Farklı deneyimlere sahip olunması birikim farklılıklarını da doğurmaktadır. Genellikle yaş grupları “gençlik”, “orta yaş” ve “yaşlılık” şeklinde gruplandırılmaktadır. Bu şekilde gruplama yapıldığı zaman siyasal katılmadaki davranış farkları, daha kolay ortaya konabilmektedir.

Yaşın, biyolojik özelliklerine bağlı olarak gençler, orta yaş ve yaşlılara nazaran daha çok enerji ve zaman gerektiren siyasal eylemlere girişebilmektedir. Ayrıca aile yükümlüğü, kariyer oluşturan düzenli meslek uğraşısı gibi bağların bulunmaması veya orta yaş ve yaşlılara nazaran bu bağların bulunmaması nedenleriyle gençler, orta yaşlılar ve yaşlılara göre; miting, gösteri, yürüyüş ve seçim kampanyaları gibi bol zaman ve enerji gerektiren eylemlere daha kolay girişebilmektedir.

²⁴¹ KALAYCIOĞLU, a.g.e., 1983, s. 301.

²⁴² TURAN, a.g.e. s.76.

²⁴³ BAYKAL, a.g.e., s. 37.

Gençlerin saf ideolojilere daha yakın ilgi gösterdiği bilinmektedir. Bu ideolojiler, hak aramak için sistem içerisindeki siyasal kanallara karşı tahammülsüzlük derecesine kadar varabilmektedir. Sert ve rejim muhalifi ideolojiler ütöpik yapılarıyla gençliği siyasal sisteme karşı devrimci bir hareket altında toplayabilmektedir. Ülkemizdeki “68 Kuşağı” buna örnek gösterilebilir.²⁴⁴

Karl Manham gibi bazı sosyologlar, özellikle orta yaşlı kişilerin siyasal tutum ve davranışlarının anlaşılabilmesi için, o kişilerin gençlik dönemindeki siyasal ortamın ve sorunların, egemen siyasal akımların incelenmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir.²⁴⁵ Orta yaşların siyasal katılma davranışı, gençlere göre biraz farklı nedenlere dayanmaktadır. Kişi yaşlandıkça daha çok ilişkiler ve arkadaşlıklar geliştirmekte ve bunları sürdürebilmektedir. Kazanabileceği itibar ölçüsünde de toplumsal örgütlere üye olabilmekte ve bu örgütlerde faaliyet göstermektedir. Yaş, siyasal katılmayı doğrudan etkileyen bir unsur olduğu gibi, diğer unsurlarla da birleşerek siyasal katılmayı etkileyebilecek bir olgudur.²⁴⁶

3.2.4.2.2. Cinsiyet ve Siyasal Katılma

Kadın ve erkeğin toplumda farklı rollere sahip olması, olaylara bakış açıları arasında farklılıklar doğurmaktadır. Bu durum kadın ile erkeğin siyasal tutum ve davranışlarının da birbirinden farklılık göstermesi sonucunu, ortaya çıkarmaktadır. Kadının özellikle çocuk doğurma ve büyütme görevini yapısı itibarıyla daha çok sahiplenmesi, kadını aile çevresiyle daha çok meşgul olmasına yöneltmekte, bu iş bölümü de erkeğin, kadına göre daha güçlü olmasını sağlamaktadır. Bu durum, kadının bütün toplumsal tutum ve davranış farklılıklarının açıklamasında temel hedef noktasını oluşturmaktadır.²⁴⁷ Siyasal katılmayı etkileyen cinsiyet değişkenleri ilk bakışta biyolojik bir faktör gibi gözükse de psikolojik ve kültürel faktörlerle iç içe geçmiş durumdadır. Siyasal alanda kadın-erkek farklılığı çok geniş ölçüde, sınıfsal-toplumsal ve kültürel değişkenlere bağlıdır.²⁴⁸

²⁴⁴ KALAYCIOĞLU, a.g.e., 1983, s. 23.

²⁴⁵ LIPSET, a.g.e., 249.

²⁴⁶ KALAYCIOĞLU, a.g.e., 1983, s. 22.

²⁴⁷ Ahmet Taner KİŞLALI, *Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri*, s. 125.

²⁴⁸ Türker ALKAN, *Siyasal Toplumsallaşma*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979, s.124.

Siyasal katılma davranışı açısından bakıldığında kadınlar, cinsiyet rolünden kaynaklanan baskılar nedeniyle, erkeklere göre daha az ve daha pasif düzeyde siyasal katılma davranışı sergilemektedir. Kadınların düşük düzeyde siyasal katılma göstermesi sadece az gelişmiş toplumlarda değil sanayileşmiş modern toplumda bile erkeklere nazaran düşük düzeydedir. İlk seçim araştırmalarından beri dikkat çeken nokta, her sosyal seviyedeki kadınların daima erkeklerden düşük oranlarda seçimlere katılmış olmalarıdır.²⁴⁹ Toplumsal yaşamda kadınların siyasete duyduğu ilgi erkekler oranla azdır. Özellikle kadının çocuk doğurması kadını, ev işlerine yönlendirmektedir. Bu durumun sonucu olarak kadın, ilgisinin az olduğu veya hiç bulunmadığı bir alanda, erkeğinin yaptığı tercihi fazla düşünmeden kabul edebilmektedir. Böylelikle siyasal olayların kadının, ilgi alanının dışına taşması doğal bir sonuç olmaktadır.²⁵⁰

Baykal'a göre, toplumdaki değer yapıları ve toplumda kadının rolüne bağlı olarak yaşanan imaj, kadının siyasal katılma davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Bu yaygın imaja göre, siyaset erkek işidir. Kadının meslek sahibi olarak toplumsal hayata karışması normal karşılanırsa bile kadına siyasal alanda aynı anlayış gösterilmemektedir.

Bu anlayış, sadece toplumdaki erkekler tarafından değil kadınlar tarafından da benimsenebilmektedir. Bunda, kadının siyasal haklara geç kavuşmasının önemli bir rolü vardır.

Kadınların erkeklere nazaran daha düşük seviyede sivil toplum örgütlerine üye oldukları, miting ve gösteri yürüyüşlerine daha az oranda katıldıkları, siyasal partilerde daha az çalıştıkları, siyasal içerikli gazete ve dergileri daha az izledikleri, siyasal ve toplumsal sorunları daha az tartıştıkları yapılan birçok araştırmada saptanmıştır.²⁵¹

Son yıllarda, cinsiyet ve siyasal katılma konusunda üçüncü cinsiyet yani eşcinseller de bir değişken olmaya başlamıştır. Geleneksel ve yarı geleneksel toplumlarda baskı altında tutulan bu kesim, Batı toplumlarında kendi kimliklerini ve

²⁴⁹ Herbert TINGSTEN, **Political Behavior**, New Jersey, 1963, s.28-29'dan alıntılan BAYKAL, **a.g.e.**, s. 63.

²⁵⁰ BAYKAL, **a.g.e.**, s. 63.

²⁵¹ Türker ALKAN, Doğu ERGİL, **Siyaset Psikolojisi, Siyasal Toplumsallaşma ve Yabancılaşma**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1980, s. 118.

toplumsal yaşayışlarını kabul ettirme konularında mücadele vererek ve de siyasal parti kurma girişimleriyle, siyasal alanda özgül bir boyut geliştirmeye doğru gitmektedirler.²⁵²

Kadının toplumsal ve siyasal alandaki pasifliği, biyolojik değil, toplumsal bir yazgı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü her toplumda yaşa ve cinsiyete değer ve yergi kalıpları vardır. Sosyal bilimlerin her alanında yaş ve cinsiyete bağlı, tutum, düşünce ve davranış farklarının var olduğu kabul görmektedir.

3.2.4.2.3. Eğitim ve Siyasal Katılma

Eğitim ile siyasal katılma arasında dikkat çekecek düzeyde yüksek bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Eğitim sayesinde, hem sosyalizasyon süreci gerçekleşmektedir hem de kültürel değerleri, toplumun kendine özgü değerleri ve davranış biçimleri yeni kuşaklara aktarılması sağlamaktadır.²⁵³

Turan'a göre siyasal değerlerin aktarılmasında en önemli araçlardan biri olan eğitim sayesinde birey, siyasal katılmanın istenilen bir davranış olduğuna inanır. Bu sayede birey, siyasal sistem hakkında daha çok bilgi sahibi olma fırsatı yakalamakta ve siyasal faaliyette bulunmak için kendine daha çok güven duymaktadır.²⁵⁴

Kalaycıoğlu'na göre eğitim, bireyin toplum içindeki statüsünü ve soyut düşünme yeteneğini geliştirerek örgütsel ve siyasal faaliyetlere katılmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca siyasal olayların ve ilişkilerin karmaşık yapısını çözümleyip kavrayabilecek bilgiler sağlamakta kişide yurttaşlık bilinci yaratarak siyasal kararlara katılmasını sağlamaktadır. Kalaycıoğlu, eğitimim ve siyasal katılma arasında son derece olumlu yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.²⁵⁵

Eğitim, bireye çevresini ve çevresindeki koşulları daha iyi değerlendirme fırsatı sunduğu gibi, insan ilişkilerinde ve sosyal ilişkilerde saygınlık ve başarı da edinmektedir. Bu sayede eğitim görmüş kişi, hükümet, idare, yargı, vatandaş ilişkilerine daha formel yaklaşımlar geliştirebilmekte, bu unsurlar arasındaki ilişkileri daha akılcı değerlendirebilmektedir. Tüm bunların sonucunda kişi, toplumda saygın

²⁵² ALPAN, a.g.e., s. 75.

²⁵³ BAYKAL, a.g.e., s.52-53.

²⁵⁴ TURAN, a.g.e., s. 77.

²⁵⁵ KALAYCIOĞLU, a.g.e., 1983, s.29.

bir yer ve statü kazanmakta, çevresinde olup bitenlere müdahale etme ve toplumsal ve siyasal değişimleri başlatmakta daha etkin bir rol oynamaktadır. Kişi, bu süreçlerle beraber elde ettiği statüyü, korumak veya yükseltmek için siyasal katılmaya yönelmektedir.

3.2.4.2.4. Gelir ve Siyasal Katılma

Gelir, siyasal katılmayı hem olumlu hem de olumsuz etkileyen bir değişkendir. Gelişmiş ülkelerde siyasal faaliyetlerin, daha çok örgütsel faaliyetlerden ve örgütlülük unsurları tarafından belirleniyor olmasına bağlı olarak gelir düzeyi yüksek olanlar, siyaset üzerinde az gelişmiş ülkelere nazaran çok fazla belirleyici olamamaktadır. Yani az gelişmiş ülkelerde yüksek gelire sahip bireyler ülkenin genel siyaseti üzerinde belirleyici olabilmektedir.

Kalaycıoğlu'na göre gelir, tek başına siyasal katılma üzerinde etkili olmamaktadır. Siyasal katılmada açısından gelir, eğitim ve meslek gibi değişkenlerle birlikte etkili olmaktadır.²⁵⁶ Genellikle gelir seviyesi yüksek olanlar, iyi bir meslek ve eğitime sahip olan kişilerdir. Gelir, eğitim ve meslek bakımından yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip olanların, salt oy verme davranışının değil bunun dışındaki siyasal katılma faaliyetlerinin de yüksek olduğu tespit edilmiştir.²⁵⁷

Kişinin gelir seviyesi yükseldikçe, siyasal katılmanın en yaygın yolu olan “oy verme” davranışının artacağı her zaman için doğru değildir. Kişi geliri artığı halde sandık başına gitmeyebilmektedir. Ancak siyasal katılmanın bir basamak üst düzeyindeki etkinliklere katılımını daha çok artmaktadır. Örneğin, geliri yüksek olan kişi parti örgütlerinde görev alabilmekte veya seçimlerde aday olabilmektedir.

Baykal göre, yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip olanlar, toplumdaki yerlerini korumak ve statülerini sürdürmek amacıyla siyasal sistemin işleyişini ve siyasal olayların gelişimini yakından izlemektedir. Bu kişiler, karar mercilerini ve sürecini etkilemeye çalıştıklarından, siyasal ilgi ve bilgileri daha fazla olmaktadır. Gelir düzeyi yüksek kişiler, toplumsal ve siyasal örgütlerde faaliyet gösterebilecek

²⁵⁶ KALAYCIOĞLU, a.g.e., 1983, s.23.

²⁵⁷ KAPANİ, a.g.e., s.133.

gerekli kaynağa ve güdüye sahip olabildiği için, siyasi bakımdan da aktif ve kendine daha çok güvenen kişiler olma ihtimalleri daha yüksektir.²⁵⁸

Turan'a göre, siyasal katılımı belirleyen sosyo-ekonomik etkenlerin hiçbirisi tek başına kesinkes belirleyici değildir. Özellikle eğitim, gelir, meslek değişkenlerinde bunların birini soyutlayıp tek başına siyasal katılma üzerindeki etkisini saptamak elbette ki olanaksız değildir ancak çok sayıda zorluk yaratabilecek bir yöntemdir.²⁵⁹ Sosyo ekonomik etkenlerin hepsi iç içe geçmiş, birbirleriyle ilişkileri olan değişkenlerdir. Buna göre eğitim düzeyindeki değişimler ile gelir düzeyindeki değişimler kişinin sosyo ekonomik statüsünü değiştirebildiği gibi bu alandaki değişimler kişi yeni roller de yükleyebilmektedir.

Sitembölükbaşı'na göre, eğitimin, kişi üzerinde beklentileri artırıcı bir etki sağlar. Eğitim seviyesinin yüksek olması, düşük düzeyde olmasına nazaran daha fazla tatminsizlik, düş kırıklığı ve yabancılaşma gibi duyguları, yaşatabilmekte ve de kişiyi bu duygulara itebilecek yoğun beklentileri yaratabilmektedir. Örneğin, hiç eğitim görmemiş veya kısa bir süre eğitim görmüş kişi, aldığı küçük bir ücretle yetinip mutlu olabilirken, bundan kat kat fazla ücret alan eğitilmiş bir kişi, aldığı ücretten mutlu olmayıp daha fazlasını hak ettiğini düşünebilmektedir.²⁶⁰

3.2.4.2.5. Meslek ve Siyasal Katılma

Meslek, çeşitli nitelikler bakımından siyasal katılıma üzerinde etkili olmaktadır. Meslek, siyasal katılma davranışı üzerinde, eğitim ve gelir değişkenlerinden bağımsız bir şekilde etkili olabilmektedir. Bazı meslekler siyasal sistemin eylemlerinden daha çabuk etkilenmekte, bu meslekleri icra edenler, siyasete daha çok ilgi duymaktadır. Bu sayede, siyasete daha yoğun bir şekilde katılmaktadırlar.

Baykal'a göre, meslek ve siyasal katılma arasındaki ilişkiyi ilk anda fark etmek bazı zorluklar taşımaktadır. Baykal, öncelikle, mesleklerin birbirine göre durumunu gösterecek bir boyut üzerinde sıralanması, gerekliliği üzerinde durur.

²⁵⁸ BAYKAL, a.g.e., s. 38-40.

²⁵⁹ TURAN, a.g.e., 1877, s. 76.

²⁶⁰ Şaban SİTEMBÖLÜKBAŞI, **Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler, Isparta Örnekolay Araştırması 1995-1999**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001, s. 34.

Meslek insan hayatının sınırlı bir parçasını kaplamasından dolayı da, bu ilişkinin fark edilmesini engellemektedir Baykal, yüksek prestij taşıyan meslek mensuplarının siyasete katılma oranlarının daha yüksek olduğunu savunur.²⁶¹

Siyasal katılma davranışını belirlemede meslekler, sahip oldukları çeşitli nitelikler ve siyasal sistemin eylemlerinden daha çabuk etkilenme gibi özelliklere bağlı olarak da katılma üzerinde etkili olmaktadır. Bazı meslekler bu açıdan siyasete ilgi duymaya ve siyasal katılmaya daha yatkındır. Diğer taraftan bazı mesleklerin icra edildiği koşullar da önem taşımaktadır. Toplu halde çalışanların, tek başına çalışanlara oranla siyasete ve siyasal katılmaya ilgi duyması ve bu yönde davranışlarda bulunması, daha yoğun olabilmektedir. Hatta bizzat mesleğin kendisi de siyasal katılmayı sağlayabilmektedir.²⁶²

Turan'a göre yöneticilik yapanların, yasa hazırlanması ve uygulaması alanında deneyim kazanan memurların ve subayların, meslekten ayrıldıktan sonra siyasal partilerde daha fazla görev almaları bu durumun bir göstergesidir.²⁶³

Sitembölükbaşı'na göre, diğer mesleklerle kıyaslandığında eğitim düzeyi en yüksek meslek gruplarından olan memurlar, aynı zamanda siyasete karşı en yüksek ilgi ve bilgi sahibi olan kesimdir ancak memurların siyasete ilgi göstermesi, sadece eğitim düzeylerinin yüksekliğinden kaynaklanmamaktadır. Siyasal iktidarın, memurların en yüksek düzeyde amirleri olmaları ve de hükümete kimin gelip kimin gittiğinin, gerek görevleri ilgili durumları gerekse de gelir, özlük haklar, maaş artışları ve enflasyonist politikalara bağlı olan azalmalara ve somut bazı etkilere neden olmasından kaynaklanan nedenler, memurların siyasete karşı ayrıca bir ilgisine yol açmaktadır. Türkiye gibi memurların siyasete aktif katılımının önemli ölçüde sınırlandığı ülkeler de bile siyasal kararların memurlar için taşıdığı önem, memurları, yasak olmayan değişik kanalları kullanması yoluyla hükümet kararları üzerinde etkili olmaya zorlamaktadır.²⁶⁴

Öğretmenlerin, hemen her yerde yüksek siyasal ilgi gösteren meslek grupları arasında olduğunu belirten Baykal, özellikle Türkiye'de Cumhuriyeti'nin

²⁶¹ BAYKAL, a.g.e., s. 45.

²⁶² ALPAN, a.g.e., s. 79.

²⁶³ TURAN, a.g.e., 1977, s. 77-79.

²⁶⁴ SİTEMBÖLÜKBAŞI, a.g.e., s.44.

kuruluşundan beri, öğretmenlerin yeni Türkiye'nin ideolojik temellerinin savunucu ve yayıcısı olarak düşölüp yetiştirildiğini bu durumun öğretmenlerde yüksek bir siyasal bilinç kazandırıp ve siyasal hayatla daha fazla bağlantı kurmalarını sağlamaktadır.²⁶⁵

Meslekle siyasal katılma ilişkisinde bazı genellemelere varmak mümkündür. Lane, bu ilişkiyi 4 başlık altında toplamıştır.²⁶⁶

1. Meslek, insana sosyal ve entelektüel yetenekler kazandırarak ve ustalıklar kazanma imkanı verebilmektedir.
2. Meslek, bireyi, belli bir siyasal görüşü olan insanlarla bir araya getirerek etkileşimi artırmakta imkanı sağlayabilir.
3. İnsanların mesleği dolayısıyla hükümetin takip edeceği politikadan faydası olabilir.
4. Mesleğin gerektirdiği öyle roller vardır ki bu rolleri benimseyen birey çok kolay siyasal hayata dahil olabilmektedir.

3.2.4.2.6. Yerleşim Yeri ve Siyasal Katılma

Siyasal katılmanın açıklaması açısından yerleşim yeri önem taşıyan bir değişkendir. Yerleşim yeri diğer sosyo-ekonomik değişkenleri şekillendirmekte buna bağlı olarak yaşanan yerin toplumsal özelliklerinin farklı oluşu siyasal katılma davranışını da farklılaştırabilmektedir. Kentleşmeyi modernleşmenin bir boyutu olarak kabul eden görüşlerden hareket edenler, kentlerin siyasal yaşamı kamçılayan bir kültürel çerçeve oluşturduğunu iddia etmektedirler. Bu görüşe göre, kentsel yaşam katılımcı bir kültüre beşiklik etmektedir. Ayrıca, kentsel yaşam, sağladığı eğitim olanaklarıyla ve siyasal olayları izleme, siyasal olaylara katılma yönleriyle de, kırsal yaşama oranla, daha geniş bir alan oluşturmaktadır.²⁶⁷

Özer'e göre kırsal alandan kentlere göç edenler, yeni toplumsal ilişkilerin etkisi altına girmektedir. Böylelikle yeni bir çevrede yeni bir toplumsal konum elde

²⁶⁵ BAYKAL, a.g.e., s. 51.

²⁶⁶ Robert Lane, *Political Life*, New York The Free Pres, 1965, s. 326'dan aktaran BAYKAL, a.g.e., s.46.

²⁶⁷ KALAYCIOĞLU, a.g.e., 1983, s. 23.

edilmektedir. Modernleşmenin etkisiyle kişi, yeni toplumsal statü kazanmak için toplumsal ilişkilerinde ve bireysel özelliklerinde farklılaşma ve değişme sürecini yaşamaktadır. Bu değişim sürecinin etkisiyle kişinin, siyasal katılma davranışları önemli düzeyde değişmekte ve bu süreçten etkilenmektedir. Kentte kalış süreleri siyasal tutum ve davranışlarda değişiklikleri sağlamaktadır. Bu değişikliklerin nedeni, köyden kente gelen insanlar, köydeki dar ve geleneksel çevreden, edindiği bilgi, tecrübe ve kanılarını kentin hareketli yaşansına ve o kentteki yaşantıya uyum sağlaması gerekliliğini düşünerek davranışlarını değiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçte, köyde edindiği siyasal kültürün yanlış olduğunu anlamakta, belki de köyünde siyasetle hiç ilgilenmezken, kente geldiğinde kişi, ya edindiği meslekten dolayı yada yaşam şartlarından dolayı kendini siyasal olayların içinde bulmaktadır. Kentte yaşayanlar örgütler, sendikalar, dernekler, seçimler, demokrasi gibi olgu ve kurumlara karşı daha duyarlıdır ve daha fazla siyasal eylemlerde bulunmaktadır.²⁶⁸

²⁶⁸ İnan ÖZER, “Kentleşme ve Siyasal Katılma”, **Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.Fakültesi Dergisi**, c.8, Sayı 1, 1990, s.170.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BİR SİYASAL KATILMA ARACI OLARAK MEMUR SENDİKALARI ISPARTA İLİ ÖRNEK ARAŞTIRMASI VE ALAN VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Günümüzde, Batı demokrasilerinin çoğulcu ve özgür bir yapıya sahip olmasında, siyasal katılma büyük bir önem taşımaktadır. Toplumdaki bireyler, sivil toplum örgütlerinde ve meslek örgütlerinde belli toplumsal hizmetler üretebilmek adına gönüllü olarak bir araya gelmekte ve bu şekilde toplumda farklı kamusal alanlar ve iradeler oluşmaktadır. Böylece toplumsal ve siyasal yapının karmaşık ve heterojen yapısı içinde toplumsal bütünleşme ve toplumsal dengenin kurulması sağlanmaktadır.

Siyasal katılma sadece oy kullanmaktan ibaret olmayıp, siyasal kararlara katılmayı da içerir. Çoğulcu demokrasilerde halk sadece belli sürelerde oy kullanıp daha sonra siyaset sahnesinden çekilmez çünkü demokrasinin sağlanabilmesi adına siyasal katılmanın sürekli devam etmesi gerekir.²⁶⁹ Halkın kendisini yönetecekleri seçip gerisine karışmaması düşüncesi çağdaş demokrasi anlayışına ters düşer.²⁷⁰ Bu durumda demokrasilerin en önemli unsuru olan halk hâkimiyetinin sağlanması için sadece seçimler yeterli gelmemektedir. Seçimler arasındaki sürede, iktidarın denetlenmesi için çeşitli yollara başvurulur. Memurların, sendikal örgütlere üye olarak örgütlenmeleri, çalışan emekçi kesimin toplumsal ve siyasal yaşama güçlü bir katılmanın gerçekleşmesi için bir ön koşuldur ve çalışanların potansiyel gücünü işlevsel hale gelmesidir. Katılmanın giderek önem kazandığı günümüz demokrasilerinde, siyasal etki yaratan mekanizmaların değişik şekillerde kökleştiği görülmektedir.

²⁶⁹ Ersin KALAYCIOĞLU, Ergün ÖZBUDUN, Levent KÖKER, **Türkiye’de Demokratik Siyasi Kültür**, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara, 1994, s. 46.

²⁷⁰ Ahmet Taner KİŞLALI, **Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s. 184.

Günümüzde demokrasiyi, halkın seçimden seçime iradesini açıkladığı temsili bir sistem olarak algılamak, birçok dinamik unsuru dışarıda bırakmak anlamına gelir.²⁷¹

Bu çalışmada, siyasal katılmanın bir aracı olarak memur sendikaları ele alınarak, Isparta merkez ilçesindeki kamu memur sendikaları üyelerinin siyasal katılmaya gösterdiği ilgi ve davranışlar incelenmiştir. Sendikalar siyasal katılma da önemli ve işlevsel araçlardır ancak tek araç değildir. Elbette ki siyasal katılmanın araçları çeşitlidir ve sendikalar da bu araçlardan sadece biridir. Sendikalar, sivil toplum örgütleri kapsamına girdiği gibi aynı zamanda birer meslek örgütüdür. Diğer sivil toplum örgütleri gibi, toplumsal gelişmeyi sağlayan önemli aktörlerden biridir.

Bu çalışmadaki amaç, siyasal katılmada önemli ve işlevsel araçlardan biri olan kamu memur sendikalarının, siyasal katılmadaki rolünü ve önemini incelemektir. Hem bir sivil toplum örgütü hem de bir meslek örgütü olan memur sendikalarını ve sendikalı memurların siyasal katılmaya gösterdikleri ilgiyi, siyasal yönelişleri ile birlikte karşılaştırarak incelemek bu çalışmanın temel amacıdır. Araştırmamızda Isparta ili örneğinde, sendikalı memurların ve sendikasız memurların görüşlerine başvurarak bu iki grubu birbiri ile kıyaslayarak memur sendikalarının siyasal katılmadaki rolü, önemi ve işlevselliği incelenecektir. Aynı zamanda herhangi bir sendikaya üye olsun veya olmasın memurlar siyasete karşı en yüksek ilgi ve bilgi sahibi olan meslekler grubunda sayılmaktadır. Bu çalışmada, deneklerin cinsiyet, yaş, gelir, meslek, yerleşim yeri gibi sosyo-ekonomik değişkenlere göre de sınıflaması yapılarak genel olarak memurların siyasal konulardaki tavırları ve siyasal katılma davranışları incelenmeye çalışılacaktır.

4.2. Araştırmanın Varsayımları

Temel Varsayım: Memur sendikalarına üye olanlar memurlar, sendikasız memurlara göre daha yüksek düzeyde siyasete ilgi göstermektedir. Bu açıdan memur sendikaları siyasal katılmayı sağlayan ve siyasal katılım davranışlarını edindiren önemli ve işlevsel araçlardan biridir.

²⁷¹ TÜRKÖNE, a.g.e., s.315.

Alt varsayımlar:

- Sendikaya üyelik süresi artıkça, siyasal katılma düzeyi de artmaktadır.
- Sendikaya üye olan memurların, sendikaya üye olmadığı dönem ile üye olduktan sonraki dönem kıyaslandığında, sendikaya üye olduktan sonraki dönemde sendikaya uğrama sıklığı artıkça siyasal konulara karşı ilgi düzeyi artış göstermektedir.
- Sendikalar, ekonomik, sosyal hak mücadelesi yoluyla siyasal davranış ve bilinç kazandırmakta bu yolla kamu görevlilerini siyasal katılmaya teşvik etmektedir.

4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evreni olarak, Isparta ili merkez ilçesindeki kamu görevlileri kabul edilmiştir. Buna göre araştırmanın evreni, iki gruptan oluşmaktadır. Bu iki grup: Kamu görevlileri sendikalarına üye olan kamu görevlileri ile Kamu görevlileri sendikalarına üye olmayan kamu görevleridir.

Kamu görevlileri sendikalarına üye olanlar, Türkiye’de var olan 4 büyük memur konfederasyonuna bağlı sendika üyelerinden seçilmiştir. Buna göre araştırmanın kapsamı içindeki kamu görevlileri sendikaları, Kamu-Sen, Memur-Sen, KESK ve Birleşik-Kamu İş konfederasyonlarına bağlı sendikalar ve bunlara bağlı sendikalara üye olan kamu görevlileri olarak kabul edilmiştir. Araştırma evreni içerisindeki, diğer grup ise hiçbir sendikaya üye olmayan kamu görevlileri olarak kabul edilmiştir.

Isparta’daki sendikaların listesine ulaşabilmek Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın http://www.csgeb.gov.tr/CGM/article.hp?article_id=131 adresli resmi internet sitesinden Isparta merkez ilçesindeki konfederasyon temsilcilikleri ve adresleri öğrenilmiştir. 4 konfederasyona bağlı 29 kamu görevlileri sendikaları üyelerine ulaşılmıştır. 11 Hizmet kolundaki memurlarla kamu kurum ve kuruluşlarında ve sendika temsilciliklerinde anket yöntemi ile görüşme yapılmıştır. Isparta merkez ilçesinde örgütlülüğü bulunan sendikalar ve bağlı bulundukları konfederasyonlar aşağıya tablo halinde çıkarılmıştır (Tablo 4.1).

Tablo 4.1. Isparta İli Kamu Görevlileri Sendikalarının Üye Sayısı

Isparta ilinde Örgütlü Olan Memur Sendikaları	Toplam Üye Sayıları (il ilçeler Dahil)	Bağlı Olduğu Konfederasyon	Toplam Üye Sayıları (il ve ilçeler dahildir)
Türk Eğitim Sen	1512	KAMU-SEN	5.519
Türk Sağlık Sen	1108		
Türk Büro Sen	790		
Türk Yerel Hizmet Sen	592		
Türk Tarım Orman Sen	465		
Türk İmar Sen	97		
Türk Diyanet Vakıf Sen	327		
Türk Haber Sen	434		
Türk Kültür Sanat Sen	35		
Türk Enerji Sen	83		
Türk Ulaşım Sen	76		
Eğitim Bir Sen	1257	MEMUR-SEN	4.292
Sağlık Sen	1090		
Büro Memur Sen	545		
Bem Bir Sen	135		
Toç Bir Sen	346		
Bayındır Memur Sen	112		
Diyanet Sen	425		
Birlik Haber Sen	210		
Kültür Memur Sen	23		
Enerji Bir Sen	97		
Ulaştırma Memur Sen	52		
Eğitim Sen	197	KESK	345
Sağlık Emekçileri Sendikası	78		
Büro Emekçileri Sendikası	46		
Yapı Yol Sen	9		
Haber Sen	8		
ESM	7		
Eğitim İş	417	BİRLEŞİK-KAMU İŞ	417
TOPLAM			10. 573

Kaynak: Isparta ili Memur Sendikaları ve Konfederasyonları kayıtlarına göre düzenlenmiştir.

5198 Sayılı Kanun gereğince, sendika üyesi kamu görevlilerinin aidat ödeme esasına göre tespiti yapıldığından, Isparta Muhasebe Müdürlüğü ile Isparta Sosyal Güvenlik Müdürlüğü kurum tespit tutanaklarında Isparta İl Merkezindeki 11 Hizmet

Kolunda görev yapan Kamu görevlisi sayısı 7. 200 olarak tespit edilmiştir.²⁷² Isparta İl Merkezinde kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan 11 Hizmet kolundaki kamu görevlileri sayısı 7.200 olarak belirlenmiş ve araştırmanın evreni olarak 7.200 kabul edilmiştir.

Örnek büyüklüğünün tespitinde Lynch vd. (1974)'ne atfen Abdoellah vd. (2006)'a göre evren sayısının belirli olduğu kayıtlı üyelere 1 milyonun altındaki rakamlarda aşağıdaki formül kullanılabilmektedir.²⁷³ Isparta il merkezinde tespit edilen kamu görevlisi sayısı 7.200 olarak belirlenmiş ve şu formül kullanılmıştır.

$$n = \frac{Z^2 * N * P * Q}{N * D^2 + Z^2 * P * Q}$$

(Burada;)

n = Örnek büyüklüğü,

Z = Güven katsayısı (% 95 güven düzeyi için $Z=1,96$ alınmıştır),

P = Ölçmek istenilen özelliğin kütlede bulunma ihtimali (Çalışmada % 95 güven düzeyi için $P=0,5$ olarak alınmıştır),

$Q=1-P$,

N = Ana kütle büyüklüğü

D = Kabul edilen örnekleme hatası (% 5 alınmıştır).

$$n = \frac{1,96^2 * 7200 * 0,5 * 0,5}{7200 * 0,05^2 + 1,96^2 * 0,5 * 0,5} = 364 \text{ olarak hesaplanmıştır.}$$

Daha doğru sonuçlara ulaşılabilmek amacıyla 400 kişi üzerinde “Anket Formu” uygulanmıştır. Bu anketlerin 13 tanesi geçersiz anket olarak görülmüş ve Örnek büyüklüğü 387 olarak kabul edilmiştir.

²⁷² Isparta Sosyal Güvenlik Müdürlüğü ile Isparta Muhasebe Müdürlüğü'nün 2009 yılına ait kurum tespit tutanakları.

²⁷³ Lynch vd. (1974)'ne atfen Abdoellah vd. (2006)'ne göre “Örnek Uygulayıcı Kişi Kayıt ve Anket Formu” uygulama miktarı, kayıtlı kişilerin veya üyelerin sayısının belirli olduğu, yani evren sayısının belirli olan gruplarda 1 milyon rakamına kadar bu formül geçerli ve güvenilir sonuç vermektedir.

Anket uygulamalarında homojenlik sağlanabilmesi amacıyla mümkün olduğu ölçüde aynı hizmet kolundaki birkaç kuruma anket yapılmıştır. Evrenin içerisinde herhangi bir sendikaya üye olmayan kamu görevlilerinin de olması dolayısıyla, anket uygulanan kurumlarda kamu memur sendikalarına üye olanlara ve üye olmayanlara herhangi bir eleme yapılmadan istenilen sayılara ulaşana dek, anket uygulanmıştır. Ayrıca tablo 2, tablo 3, tablo 4, ve tablo 5 teki sayısal verilere ve oranlara bağlı kalınarak anket yapılmaya çalışılmıştır. Buna göre en fazla anket, Eğitim ve Bilim Hizmet Koluna, Sağlık ve Sosyal Hizmet Kolunda, çalışanlarla yapılmıştır. Örneklem büyüklüğü, %95 güven düzeyi ve $\pm\%5$ göz yumulabilir yanılğı payı esas alınarak 364 olarak belirlenmiştir. Ancak, daha doğru sonuçlara ulaşılabilmek amacıyla 400 kişi üzerinde “Anket Formu” uygulanmıştır. Ancak uygulanan 400 anket içerisinde 13 tanesi geçersiz anket olarak kabul edilmiştir. Özellikle iş kanuna tabi olarak çalışan kamu işçileri değerlendirmeye alınmamıştır. Sonuç olarak evren büyüklüğü 387 olarak kabul edilmiştir.

Örneklem oranı, $387/7200 = \%5$ 'tir. Evreni temsil edecek örnekleme yöntemi olarak, tesadüfî örnekleme yöntemlerinden, kümelere göre örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evreni olarak Isparta merkez ilçede çalışan bütün kamu görevlileri alındığı için örnekleme kümesi hizmet kolları üzerinden belirlenmiştir. Bu amaçla kamu görevlileri sendikaları üye sayıları tespit edilerek kümelendirilmiş, daha sonra da her kümenin evren içindeki oranına göre örnekleme dağılımı belirlenmiştir. Örneklem dağılımı belirlendikten sonra, “basit tesadüfî örnekleme” yöntemiyle her kümeden örnekleme girecek üye sayısı belirlenmiştir.

Yükselen'e göre kümelere göre örnekleme yönteminde, ana kütlelerin çeşitli gruplardan oluşması durumunda, bu grupların tesadüfî yöntemle aralarından belirli sayıda grubun seçilmesi esasına dayanarak, örnekleme grubu oluşturulabilir ve seçilen gruplardaki tüm birimler örnek birimlerini oluşturur.²⁷⁴ Araştırmada bu yöntem esas alınmıştır ve buna göre araştırmanın örnekleme dağılımı belirlenmiş aşağıdaki tabloda örneklemin sayısal miktarları verilmiştir (Tablo 4.2).

²⁷⁴ Cemal YÜKSELEN, **Pazarlama Araştırmaları**, Detay yayıncılık, Ankara, 2003, s.59.

Tablo 4.2. Araştırmanın Örneklem Kümesi Dağılımı

KAMU GÖREVLİLERİ HİZMET KOLLARI	Görüşülecek Denek Sayısı	Yüzdelik Oranı %
Eğitim Öğretim Bilim Hizmet Kolu	155	40,1
Sağlık ve Sosyal Hizmet Kolu	76	19,6
Büro Bankacılık Hizmet Kolu	25	6,5
Yerel Yönetim Hizmet Kolu	19	4,9
Basın Yayım ve İletişim Hizmet Kolu	30	7,8
Tarım ve Ormancılık Hizmet Kolu	24	6,2
Diyanet ve Vakıf Hizmet Kolu	14	3,6
Bayındırlık İnşaat ve Köy Hizmet Kolu	18	4,7
Enerji ve Maden San. Hizmet Kolu	14	3,6
Kültür Sanat Hizmet Kolu	6	1,6
Ulaşım Hizmet Kolu	6	1,6
Toplam	387	100,0

Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2009 Temmuzunda yayınladığı kamu görevlileri sendikaları ve konfederasyon üye sayıları istatistiklerindeki hizmet kollarındaki yer aldığı tablo 4 ile yukarıdaki Tablo 6 karşılaştırıldığında kamu görevlilerinin hizmet kollarına göre dağılımı ile araştırmanın örneklemini arasındaki paralellik hemen fark edilecektir. ÇSGB'nin 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu Gereğince Kamu Görevlileri Sendikaların Sayıları Ve Konfederasyonların Üye Sayılarına İlişkin 2009 Temmuz İstatistikleri incelendiğinde, Hem hizmet kolundaki kamu görevlisi sayısı hem de sendikalı kamu görevlisi sayısı bakımından birinci sırayı Eğitim Öğretim ve Bilim hizmetlerinin, ikinci sırayı da Sağlık ve Sosyal Hizmet Kolundaki kamu görevlilerinin oluşturduğu ve sendikalaşma oranlarına göre de Basın Yayın İletişim Hizmetleri ile Tarım Ormancılık hizmet kollarının başı çektiği kolaylıkla fark edilecektir. ²⁷⁵

²⁷⁵ Resmi Gazete,07 Temmuz 2009, Sayı: 27281, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2009 Temmuz İstatistikleri Hakkında Tebliğ.

4.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada memur sendika üyeliğinin siyasal katılma davranışı üzerindeki etkisinin ölçülmesi amacıyla, bir anket formu hazırlanmıştır. Anket formu hazırlanırken, soruların amaca uygun olmasına, anlamlı bir biçimde sıralanmasına ve anlaşılır olmasına özen gösterilmiştir. Anket formu tek form halinde sendika üye olan ve üye olmayan kamu görevlilerine ortak uygulanabilecek şekilde hazırlanmıştır. İki seçenekli sorulara “fikrim yok” “kararsızım” seçenekleri de eklenerek cevaplayıcıya yardımcı olunarak, yanlış cevap vermesi engellenmiştir. Bütün sorularda seçeneklerden sadece bir tanesi işaretlemesi istenmiştir. Açık uçlu sorulara mümkün olduğunca yer verilmemiştir. Ancak seçeneklerin anket formuna sığmayan ve sıralanması suretiyle formun tasarımında zorluk yaratan bazı sorularda “diğer” ibaresinden sonra boşluk bırakacak şekilde yer verilmiştir. Anket sorularının, sadece bir tanesinde, özel bir ölçek türü olan 5’li Likert ölçeği Likert kullanılmıştır. Düşünceyi vererek araştırmaya kişilerin bu düşünceye katılıp katılmadıkları, hangi düzeyde katıldıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Diğer sorularda sıralı ölçek kullanılmıştır. Bu sorular olup temsil ettikleri durumların veya olguların sırasını göstermektedir.

Hazırlanan anket formları, kamu kurum ve kuruluşlarındaki kurum müdürlerinden izin alınmak suretiyle,(Bakınız Ek.2 Enstitü İzin Belgesi), kamu kurum ve kuruluşlarına çalışan kamu görevlilerine belirlenen örneklem sayısı oranında uygulanmıştır. Uygulama yöntemi olarak anket formu cevaplayıcının kendi başına cevaplayacağı şekilde iletişim sürdürülerek ve yardımcı olunarak cevaplaması sağlanmıştır. Elde edilen veriler, bilgisayar ortamında sosyal bilim araştırmalarına uygun olarak hazırlanan SPSS 11,5 For Windows (Statistical Package For Social Sciences) programı kullanılarak veri girişleri yapılmıştır. Bu şekilde verilerin frekans dağılımına ve değişkenler arasındaki çapraz ilişkilere ulaşılarak, bulgular analiz edilmiştir.

Anket formunun doğruluğunu test etmek, gerekli düzenleme ve düzeltmeleri yapmak amacıyla örneklem ile benzer özellikler taşıyan 50 kişilik bir küçük bir gruba anket formu test edilmiş daha sonra formuna son şekli verilmiştir. Araştırma verileri 25 Şubat – 12 Nisan 2009 tarihleri arasında toplanmıştır.

Anket formunda yer alan memur sendikalarının siyasal katılım davranışı üzerindeki etkilerini ölçmek amacıyla kullanılarak hazırlanan sorulara güvenilirlik testi uygulanmış ve anketin güvenilirliği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın istatistiki güvenilirliği, Cronbach Alpha yöntemi ile sınanmıştır. Anketteki maddeler arasındaki iç tutarlılığı belirlemek amacıyla güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği aşağıdaki gibi yorumlanabilir.²⁷⁶

$0.00 < \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0.40 < \alpha < 0.60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

$0.60 < \alpha < 0.80$ ise ölçek güvenilirdir.

$0.80 < \alpha < 1.00$ ise ölçek son derece güvenilir bir ölçektir.

Tüm sorulara aynı anda güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Çıkan sonuç şu şekildedir.

(Reliability Statistics)

Cronbach's Alpha	N of Items
,7919	31

N of Cases = 50,0

N of Items = 31

Alpha = ,7919

Bu analiz sonucunda alpha değerleri, hazırlanan sorulara yönelik görüş ve tutumlar için 0,7919 olarak elde edilmiştir. Buna göre memur sendikalarının siyasal katılım davranışı üzerindeki etkilerini ölçmeye yönelik soruların güvenilir olduğu görülmektedir.

4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Siyasal katılmayı oluşturan eylemler çeşitlidir. Bu eylemler siyasal olaylarla hiç ilgilenmeyenlerden, siyasal partilere üye olmaya ve bunlara parasal yardım yapmaya kadar birçok şekilde sıralanabilmektedir. Siyasal katılmayı oluşturan eylemlerin çokluğu nedeniyle araştırma evreni çok geniştir. Araştırma da siyasal katılmanın kapsamı siyasal olayları izleme düzeyindeki ve siyasal olaylar hakkında

²⁷⁶ Kalaycı vd., 2006, s. 405.

tavır alma düzeyiyle sınırlı tutulmuştur. Bunun yanında siyasal katılma yollarından kampanya etkinlikleri yoluyla katılma ölçeğın dışında bırakılmıştır. Özellikle bu sınırlamalara gidilirken, anayasa’da ve bazı kanunlarda memurların siyasete aktif katılımının sınırlanmış olması ve günümüz Türkiye koşullarında memurların siyasal partilerle organik ilişki kurma yasağının var olması, göz önünde alınmıştır. Bu amaçla da daha yoğun düzeydeki ve siyasal katılmanın çok açık yolları ilgili verilerin toplanmasından kaçınılmıştır.²⁷⁷ Bu yasaklardan kaynaklanacak çekincelerden dolayı kişinin dünyasına bütünüyle girmek ya da güvenilir veriler toplamanın zorluğu da göz önüne alınarak, anket soruları hazırlanırken bu duruma özen gösterilmiştir.

Araştırmanın başka bir sınırlılığı, araştırma evreninin Isparta il merkeziyle sınırlı tutulmasıdır. Memur sendikalarının, köy, kasaba ve ilçe merkezlerinde de ciddi örgütlenmeleri ve üyelerinin var olduğu, göz önüne alındığında, Yalvaç, Eğirdir, Gelendost, Senirkent, Yenişarbademli, Aksu, Sütçüler, Uluborlu, Keçiborlu ve Gönen ilçeleriyle birlikte toplam sendikalı kamu görevlileri sayısının 10 binin üzerinde olduğu tespit edilmiştir.²⁷⁸ Bu ilçeler araştırmanın evreni içersine dâhil edilmemiş ve araştırma evreni Isparta merkez ilçede görev yapan kamu görevlileri olarak kabul edilmiştir.

Karşılaşılan bir zorluk da kamu görevlileri kapsamında ve eğitim ve bilim hizmetleri kapsamında araştırma örneklemini içersinde kümelendirdiğimiz, üniversite öğretim görevlilerinin, anket formunu doldurmakta isteksiz davranmış olmalarıdır. Üniversite öğretim görevlilerine anket formunun ulaştırılmasında zorluk çekilmemiş fakat çoğu, zaman bulamamaktan veya işlerinin yoğun olduğunu ifade ederek anket formunu dolduramayacağını ifade etmiştir. Bu açıdan sınırlı sayıda diğer üniversite öğretim görevlisi ile görüşülebilmiştir. Özellikle eğitim düzeyi en yüksek olan araştırmaya sınırlı sayıda atılması nedeniyle doğan anket açığı Milli Eğitim bünyesinde görev yapan yüksek lisans ve doktora mezunu öğretmenlerle giderilmiştir.

²⁷⁷ **4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikası Kanunu**, Madde 20.

²⁷⁸ Isparta Sosyal Güvenlik Müdürlüğü ile Isparta Muhasebe Müdürlüğü’nün 2009 yılına ait kurum tespit tutanakları.

4.6. Araştırma Bulguları

4.6.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri Ve Demografik Özelliklere Göre Sendika Üyeliğinin Tanımlaması

Bu araştırmada, kamu görevlileri sendikalarının siyasal katılma üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla, 3 bölümden oluşan bir anket formu hazırlanmış, Isparta il merkezinde görev yapan ve kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan 387 kamu görevlisine, tesadüfi örnekleme yoluyla uygulanmıştır. Birinci bölümdeki sorular sendika üyelerini ve bunların demografik özelliklerini tanımaya yönelik sorulardan, ikinci bölümdeki sorular kamu görevlileri sendikacılığının mevcut sorunlarını tanımlamasına yönelik sorulardan, üçüncü bölümdeki sorular ise kamu görevlileri sendikaların siyasal işlevlerini siyasal katılma bakımından önemini belirleyen ve kamu görevlilerinin siyasal yönelişlerini belirlemeye yönelik, sorulardan oluşmaktadır. Bu araştırma sonucunda elde edilen veriler, sosyal bilimlerde istatistiksel analizler yapmada kullanılan SPSS programında değerlendirilmiştir. Veri girişleri yapılarak bulguların frekans analizi ve değişkenler arasındaki çarpaz ilişkilere ulaşılarak bulgular analiz edilmiştir.

4.6.1.1. Araştırmaya Katılanların Sendika ve Konfederasyonlara Göre Dağılımı

Tablo 4.3. Görüşülenlerin Sendika ve Konfederasyonlara Göre Dağılımı

KONFEDERASYON	Görüşülen Kişi Sayısı	Sendikanın Adı	Görüşülen Kişi Sayısı	Yüzdelik Oran %
	Yüzdelik Oran			
MEMURSEN	91 Kişi	Eğitim Bir Sen	24	6,2
		Sağlık Sen	21	5,4
		Büro Memur Sen	4	1,0
	%23,5	Bem Bir Sen	1	,3
		Toç Bir Sen	13	3,4
		Bayındır Memur Sen	7	1,8
		Diyanet Sen	9	2,3
		Birlik Haber Sen	4	1,0
		Enerji Bir sen	8	2,1
KAMU-SEN	112 Kişi	Türk Eğitim Sen	32	8,3
		Türk Sağlık Sen	27	7,0
		Türk Büro Sen	8	2,1
	%28,9	Türk Yerel Hizmet Sen	9	2,3
		Türk Tarım Orman Sen	4	1,0
		Türk İmar Sen	5	1,3
		Türk Diyanet Vakıf Sen	1	,3
		Türk Haber Sen	18	4,7
		Türk Kültür Sanat Sen	3	,8
KESK	38 Kişi	Eğitim Sen	26	6,7
		Sağlık Emekçileri Sendikası	7	1,8
	%9,8	Büro Emekçileri Sendikası	2	,5
		Yapı Yol Sen	1	,3
		Haber Sen	1	,3
		ESM	1	,3
BİRLEŞİK KAMU İŞ	22 Kişi	Eğitim İş	22	5,7
	%5,7			
SENDİKALI OLMAYANLAR	124 Kişi	Sendikaya üye olmayanlar	124	32,0
	% 32			
TOPLAM	387 %100		387	100,0

Araştırmaya katılanların sendika ve konfederasyon üyeliklerine göre kıyaslandığında 4 konfederasyondan herhangi birine üye olanların oranı % 68, herhangi bir sendikaya üye olmayanların oranı %32 olduğu görülmektedir. Tablo 4.3’de görüldüğü gibi sendikalı üyelerin ilk olarak Kamu-Sen ve daha sonra Memur-Sen’de yoğunlaştığı görülmektedir.

4.6.1.2. Araştırmaya Katılanların Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo 4.4. Araştırmaya Katılanların Cinsiyeti

Seçenekler	Sayı	Yüzdelik Oran %
Erkek	248	64,1
Kadın	139	35,9
Toplam	387	100,0

Tablo 4.4’de görüldüğü gibi 248 erkek, 139 kadın olmak üzere toplam 387 kişi ile görüşülmüştür.

Tablo 4.5. Cinsiyet ve Sendika Üyeliği İlişkisi

Cinsiyet	Sayı	Yüzdelik Oran %	Sendikalı/Sendikasız	Sayı	Yüzdelik Oranı %
KADIN	139	35,9	SENDİKALI OLANLAR	87	57,6
			SENDİKALI OLMAYANLAR	52	37,4
ERKEK	248	64,1	SENDİKALI OLANLAR	176	71
			SENDİKALI OLMAYANLAR	72	29

Tabloda görüldüğü gibi 248 erkek 139 kadın olmak üzere toplam 387 kişi ile görüşülmüştür. Tablo 4.5 incelendiğinde herhangi bir sendikaya üye olanların erkeklerin oranı % 71, kadınların oranının ise % 57 olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıdaki dağılıma göre sendikalı kadın sayısının erkeklere nazaran daha düşük olduğu sonucuna varılabilir. Bu durum kadınların kamu kesimindeki çalışma oranının, erkeklere göre daha düşük olmasıyla da ilintilidir. Bununla birlikte yukarıdaki dağılım “Kamu Memur Sendikalarında Çalışan Yönetici Kadınlar” adlı çalışmanın bulgularıyla da paralellik gösterdiği söylenebilir.²⁷⁹

²⁷⁹ Ayşe ALİCAN, **Kamu Memur Sendikalarında Çalışan Yönetici Kadınlar**, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2007, s. 4-96.

4.6.1.3. Araştırmaya Katılan Kamu görevlilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Tablo 4.6. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Aralığı Seçenekler	Sayı	Yüzdelik Oran %
18 -25 yaş	20	5,2
25-35 yaş	107	27,6
36-45 yaş	139	35,9
45-55 yaş	112	28,9
55 üzeri	9	2,3
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılan kamu görevlilerinin %35,9'u 36 – 45 yaş grubunda, %28,9'u 45 – 55 yaş grubunda, %27,6' s 25 – 35 yaş grubunda, % 5,2' si 18 – 25 yaş grubunda, % 2,3' ü de 55 yaş üzeri grupta yer almaktadır.

4.6.1.4. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Kamudaki Çalışma Statüsüne Göre Dağılımı

Tablo 4.7. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Kamudaki Statüsü

Kamudaki Statüler	Sayı	Yüzdelik Oran %
Memur	322	83,2
4B Sözleşmeli Personel	50	12,9
4C Geçici personel	7	1,8
Diğer Kamu Görevlisi	8	2,1
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılan kamu görevlilerinin %83'ünün kamuda memur statüsünde, %12,9'u 4B Sözleşmeli personel statüsünde, %2,1'i kendine ait özel personel yasası olan üniversite öğretim görevlilerinden oluşan diğer kamu görevlisi statüsünde, % 1.8'i geçici personel (4C) statüsünde çalışmaktadır

4.6.1.5. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Eğitim Düzeyleri

Tablo 4.8. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Eğitim Düzeyleri

Eğitim Düzeyleri	Sayı	Yüzdelik Oran %
İlkokul Mezunu	6	1,6
Ortaokul Mezunu	16	4,1
Lise Mezunu	85	22,0
Üniversite Mezunu	230	59,4
Yüksek Lisans Mezunu	43	11,1
Doktora Mezunu	7	1,8
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılan kamu görevlilerinin, % 59,4'ü Üniversite mezunu, %22'si Lise mezunu, % 11,1'i Yüksek Lisans mezunu, % 1,8'i Doktora mezunu olup, Araştırmaya katılanların % 1,6'sını İlkokul mezunu, % 4,1'sini Ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Bu durum, araştırmaya katılanlar genel olarak eğitim düzeyi yüksek kimselerden oluştuğunu ve de memurların diğer mesleklerle kıyaslandığında eğitim düzeyi en yüksek meslek gruplarından biri olduğunu da doğrulamaktadır.

4.6.1.5. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Gelir Düzeyleri

Tablo 4.9. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Gelir Düzeyi

Gelir Düzeyi Seçenekler	Sayı	Yüzdelik Oran %
0-1000 TL arası	24	6,2
1000-1500 TL arası	174	45,0
1500-2000 TL arası	158	40,8
2000-3000 TL arası	24	6,2
3000-5000 TL arası	7	1,8
5.000 TL üstü	0	0
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılanların % 45'inin aylık gelir düzeyi 1000- 1500 TL arasında, % 40,8'inin aylık gelir düzeyi 1500 – 2000 TL arasında, % 6,2'sinin aylık gelir düzeyi 2000- 3000 TL arasında, yine % 6,2'sinin aylık gelir düzeyi 1000 TL

den az olduğunu, % 1.8 ‘inin de 3000- 5000 TL arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Eline, aylık 5.000 TL üzerinde para geçtiğini belirten kamu görevlisi olmamıştır.

Buna göre, Araştırmaya katılan kamu görevlilerin aylık gelir düzeyine göre dağılımında, 1000-1500 TL arasında gelir düzeyine sahip olanların 174 kişi ve %45 oranla, 1500-2000 TL arasında aylık geliri olanların 158 kişi ve %40,8 oranla, başı çektiği görülmektedir. Buna göre kamu görevlilerinin büyük çoğunluğunun aylık gelir düzeyinin, 1000-1500 TL ile 1500-2000 TL aralıklarında olduğu görülmektedir. Daha sonra yoğunluk sırasına göre, 3.sırayı, 2000-3000 TL arasında gelir düzeyinde olanların 24 kişi ve % 6,2 oranla, 4.sırayı, 1000 TL den az aylık gelir düzeyine sahip olanların 24 kişi ve % 6,2 oranla 5.sırayı 3000-5000 TL arası gelir düzeyine sahip olanların 7 kişi ve %1,8 oranla sıralandıkları görülmektedir.

Tablo 4.10. Aylık Gelir Düzeyine Göre Sendika Üyeliği İlişkisi

AYLIK GELİR DÜZEYİ	Sendikalı	Sendikasızlar	Toplam
0-1000 TL arası	10	14	24
	41,7%	58,3%	100,0%
1000-1500 TL arası	109	65	174
	62,6%	37,4%	100,0%
1500-2000 TL arası	123	35	158
	77,8%	22,2%	100,0%
2000-3000 TL arası	16	8	24
	66,7%	33,3%	100,0%
3000-5000 TL arası	5	2	7
	71,4%	28,6%	100,0%
Toplam	263	124	387
	68%	32,0%	100,0%

Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan kamu görevlileri gelir düzeylerine göre sendikaya üyelikleri ilişkisinde, 1000 TL den az gelir düzeyine sahip olanlar arasında %58,3’ünün sendikasız, %41,7’sinin sendikalı olduğu görülmektedir. En alt gelir düzeyi olan bu gelir grubunda yer alanların çoğunluğunun, herhangi bir sendikaya üye olmadığı tespit edilmiştir. Orta ve yüksek gelir düzeyinde yer alanların çoğunluğunun sendikalı olduğu yine tabloda görülmektedir.

Buna göre gelir düzeyi yükseldikçe sendikaya üyelik oranı artmaktadır bilgisine ulaşılmıştır.

4.6.1.6. Araştırmaya Katılan Kamudaki Hizmet Süresi

Tablo 4.11. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Hizmet Süresi

Hizmet Süresi	Sayı	Yüzdelik Oran %
0-1 yıl	10	2,6
2-5 yıl	40	10,3
6-10 yıl	61	15,8
11-15 yıl	64	16,5
15-20 yıl	75	19,4
20-25 yıl	79	20,4
25 yıl üstü	58	15,0
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılan kamu görevlilerinden 79 kişi 20 ile 25 yıl arasında, 75 kişi, 15 ile 10 yıl arasında, 64 kişi, 11 ile 15 yıl arasında, 61 kişi, 6 ile 10 yıl arasında, 58 kişi, 25 yıl üstünde 40 kişi de 2 ile 5 yıl arasındaki sürede kamu hizmeti sürdürmektedir. 10 kişide görevde ilk yılını çalışmaktadır.

4.6.1.7. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Kamudaki Hizmet Süresinin Önemli Kısımının Geçtiği Yerleşim Birimi

Tablo 4.12. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Görev Yeri Geçmişi

Yerleşim Birimi	Sayı	Yüzdelik Oran %
Köy	20	5,2
Kasaba	14	3,6
İlçe	138	35,7
İl Merkezi	215	55,6
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılanlara şu ana dek hizmet sürelerinin büyük ve önemli kısmını hangi yerleşim biriminde geçirdikleri sorusu yöneltmiştir. Araştırmaya katılan kamu görevlilerinin % 55,6'sı görev süresinin önemli kısmını İl merkezinde, %35,7'si ilçede, % 5,2'si köyde, %3,6'sı da kasaba ve beldelede görev sürelerinin önemli bir kısmını geçirdiklerini ifade etmiştir.

4.6.1.8. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Mesleklere Göre Dağılımı

Tablo 4.13. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Mesleği

Meslekler	Sayı	Yüzdelik Oran %
Kamu Yöneticisi	17	4,4
Kamu Büro personeli / memuru	114	29,5
Öğretmen/Öğretim görevlisi	137	35,4
Hekim	12	3,1
Hemşire/Ebe	26	6,7
Teknisyen/Tekniker	30	7,8
Din Görevlisi	11	2,8
Hizmetli	18	4,7
Mühendis	6	1,6
Sağlık memuru	7	1,8
Diyetisyen	2	,5
Şef	3	,8
Şoför	2	,5
Sosyal Hizmet Uzmanı	2	,5
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılanların meslekleri içerisinde % 35,4 lük oranla öğretmenler, % 29,5 ile de kamu büro personelleri başı çekmektedir. Diğer mesleklerin oranları birbirine yakın orandadır. Toplumda düz memur olarak da adlandırılan bu grubun oranının yüksek oluşunun bir nedeni de her hizmet kolunda ve her hizmet kolunda çalışmaları ve bütün hizmet kolundaki kamu görevlilerinde kamu personeli üyelerinin bulunmasıdır. Aynı durum teknisyen, hizmetli ve şoför meslekleri içinde geçerlidir.

4.6.1.9. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Sendika Üyelik Süreleri

Tablo 4.14. Görüşülen Kamu Görevlilerinin Sendika Üyelik Süresi

Seçenekler	Sayı	Yüzdelik Oran %
Üye olmayanlar	124	32,0
0-1 yıl	32	8,3
2-5 yıl	64	16,5
6-10 yıl	84	21,7
10 yıl üstü	83	21,4
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılan kamu görevlilerinden 83 kişi 10 yılın üstünde, 84 kişi, 6 ile 10 yıl arasında, 64 kişi, 2 ile 5 yıl arasında, 32 kişi, 1 yıl veya 1 yıldan az sürede, sendika üyeliğini sürdürdüğünü ifade etmiştir. 124 kişi de hiçbir sendikaya üye olmadığını belirtmiştir.

4.6.2. Araştırmaya Katılanların Mevcut Kamu Görevlileri Sendikacılığını Tanımlaması ve Araştırmaya Katılanların Sendikacılık Sorunlarına Bakış Açılarının Değerlendirmesi

Bu bölümde araştırmaya katılanların kamu görevlilerinin mevcut kamu görevlileri sendikacılığını değerlendirmesine ve kamu görevlileri sendikacılığı sorunlarına bakış açıları incelenmiş ve ulaşılan bulguların analizi yapılmıştır. Bu bölümde, özellikle toplu pazarlık yöntemleri ile bu sürecin işleyişi ve etkinliğine yönelik kamu sendikaları üyelerinin bakış açısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan kamu görevlilerinin toplu görüşmelerde, memur sendikalarının ve kamu görevlerinin taleplerinin ne ölçüde karşılandığı tarafların, sendikalar ve kamu işveren kurulunun, toplu görüşme masasındaki uzlaşma ve anlaşma sağlamaya yönelik tutumları incelenecek ve katılanların bakış açısıyla birlikte değerlendirilecektir.

4.6.2.1. Kamu Görevlilerinin Grev ve Toplu Sözleşme Hakkındaki Görüşleri

Tablo 4.15. Araştırmaya Katılan kamu Görevlilerinin Grev ve Toplu Sözleşme Hakkındaki Görüşleri

Memurların sendikal örgütlenmesi grev ve toplu sözleşme hakkını gerektirir mi?	Sayı	Yüzdelik Oran
EVET	313	80,9
HAYIR	31	8,0
KARARSIZIM	43	11,1
Toplam	387	100,0

Tablodan da anlaşılacağı üzere araştırmaya katılan kamu görevlilerinin %80,9 oranlık büyük çoğunluğu sendika hakkının grev ve toplu sözleşme hakkını da gerektirdiğini düşünmektedir.

4.6.2.2. Kamu Görevlilerinin İşçilerden Ayrı bir Sendikacılık Sistemi Hakkındaki Görüşleri

Tablo 4.16. Araştırmaya Katılanların İşçilerden Ayrı Bir Sendikacılık Hakkındaki Görüşleri

Seçenekler	Sayı	Yüzdelik Oran %
İşçilerle ortak bir sendikacılık sistemi daha iyi olur	192	49,6
İşçilerden ayrı sendikacılık sistemi daha iyidir	195	50,4
Toplam	387	100,0

Tablo 4.16’da görüldüğü gibi 192 kişi işçilerle ortak bir sendikacılık sistemini, 195 kişi de işçilerden ayrı bir sendikacılık sistemini tercih etmektedir. Oran olarak da araştırmaya katılanların % 49, 6’sı işçilerle ortak bir sendikacılık sistemini, % 50,4’sı da işçilerden ayrı bir sendikacılık sistemini tercih etmektedir. Araştırmanın bulguları birbirine çok yakın olması dolayısıyla çok net bir sonuca varmak zorlaşmaktadır.. Bu iki görüşü bir de araştırmanın örneklem kümeleri içinde hizmet kollarına göre incelemeyelim.

Tablo 4.17. Hizmet Kollarına Göre Kamu Görevlilerinin İşçilerden Ayrı Bir Sendikacılık Hakkındaki Görüşleri

Hizmet Kolları	Sayı		Yüzdelik Oran		Toplam Yüzde %	Toplam Sayı
	İşçilerle ortak sistem daha iyi olur	İşçilerden ayrı sistem daha iyidir	İşçilerle ortak sistem daha iyi olur	İşçilerden ayrı sistem daha iyidir		
Eğitim Öğretim Bilim Hizmetleri	79	76	%51	%49	%100	155
Sağlık ve Sosyal Hizmetleri	32	44	%42,1	%57,9	%100	76
Büro Bankacılık Hizmetleri	11	14	%44	%56	%100	25
Yerel Yönetim Hizmetleri	11	8	%57,9	%42,1	%100	19
Basın Yayım ve İletişim Hizmetleri	16	14	%53,3	%46,7	%100	30
Tarım ve Ormancılık Hizmetleri	16	8	%66,7	%33,3	%100	24
Diyanet ve Vakıf Hizmetleri	7	7	%50	%50	%100	14
Bayındırlık İnşaat ve Köy Hizmetleri	11	7	%61,1	%38,9	%100	18
Enerji ve Maden ve Sanayi Hizmetleri	9	5	%64,3	%35,7	%100	14
Kültür Sanat Hizmetleri	1	5	%16,6	%83,4	%100	6
Ulaştırma Hizmetleri	4	2	%66,7	%33,3	%100	6
Toplam	192	195				387

Yukarıdaki tablo 4.17’de araştırmaya katılan kamu görevlilerinin işçilerden ayrı bir memur sendikacılığı hakkındaki görüşleri incelendiğinde, Tarım ve Ormancılık Hizmet Kolu % 66,7’lik oranla, Enerji Maden ve Sanayi Hizmet Kolu % 64,3’lük oranla, Bayındırlık İnşaat ve Köy Hizmet Kolu %61,1’lik oranla ve Yerel Yönetim Hizmet Kolu %57’lik oranla İşçilerle ortak bir sendikacılık sistemini tercih etmektedir. Bu hizmet kollarında diğerlerine oranla daha fazla işçi statüsündeki kamu görevlilerinin çalışmakta olduğu ve işçilerin ekonomik açıdan memurlardan iyi özlük haklara sahip oldukları bilinmektedir. Bu hizmet kollarındaki memurların işçilerle ortak bir sendika sistemini tercih etmesinde, bu durumun etkili olduğu ve memurların aynı mesai saatlerini paylaştığı işçilerin aldığı ücretle kendi aldıklarını kıyaslayıp tercihte bulundukları savunulabilir. Benzer şekilde diğer hizmet kollarındaki oranlar incelendiğinde bu fark daha net ortaya çıkacaktır.

4.6.2.3. Kamu Görevlilerinin Toplu görüşmeler Hakkındaki Görüşleri

Tablo 4.18. Araştırmaya Katılanların Toplu Görüşmelerde Memurların Talepleri Ne Ölçüde Karşılandığı Hakkındaki Görüşleri

Toplu Görüşmede Sendikaların ve kamu görevlilerinin talepleri ne ölçüde karşılanmaktadır?	Sayı	Yüzdelik Oran %
Yeterli düzeyde karşılanıyor	41	10,6
Yeterli düzeyde karşılanmıyor	346	89,4
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılan kamu görevlileri, Toplu Görüşmede Sendikaların ve kamu görevlilerinin talepleri ne ölçüde karşılanıyor. Sorusuna 346 kişi yani %89,4'ü, yeterli düzeyde karşılanmıyor cevabını vermiştir. 41 kişi yani %10,6'sı da yeterli düzeyde karşılandığını düşünmektedir.

Tablo 4.19. Araştırmaya Katılanların Toplu Görüşmelerde Tarafların Mutabakat Sağlaması Hakkındaki Görüşleri

Toplu Görüşmelerde bugüne dek yapılan 8 görüşmeden sadece ikisinde mutabakata varılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sayı	Yüzdelik Oran %
Sendikaların anlaşmaya açık olmaması	22	5,7
İdarenin yetki paylaşımına açık olmaması	33	8,5
Sendikaların taleplerinin fazla olması	11	2,8
Kamu İşveren Kurulunun taleplere direnmesi	29	7,5
Grev hakkının olmaması	139	35,9
İdarenin anlaşmaya açık olmaması	41	10,6
Sendikaların aralarında kavgalı olması	36	9,3
Demokrasi Kültürümüzün yerleşmemiş olması	76	19,6
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılan kamu görevlileri toplu görüşmelerde uzlaşmaya varılamamasının nedenlerini, ilk olarak % 35,9 ile Grev hakkının olmayışı ile ikinci olarak da % 19,6 ile demokrasi kültürümüzün yerleşmemesine bağladıkları tablodan anlaşılmaktadır. Diğer nedenler ise, %10,6 ile idarenin anlaşmaya çık olmaması, % 9,5 ile sendikaların aralarında kavgalı olması, %8,5 ile İdarenin yetki paylaşımına açık olmaması, %7,5 ile Kamu İşveren Kurulunun taleplere direnmesi, %5,7 ile

Sendikaların anlaşmaya açık olmaması ve % 2,8’lik oranla da Sendikaların taleplerinin çok fazla olması şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo 4.20. Araştırmaya Katılanların Toplu Görüşmelerde Kamu İşveren Kurulunun Tutumu Hakkındaki Görüşleri

SEÇENEKLER	Sayı	Yüzdelik Oran %
Anlaşma için çalışan ve çabalayan	30	7,8
Anlaşma için çabalamayan	52	13,4
Sendikalara tepeden bakan	37	9,6
Sendikaları idareyle eşit statüde gören	11	2,8
Kendilerini amir sendikaları memur olarak gören	78	20,2
Sendikaları çözümün bir parçası olarak gören	14	3,6
Sendikaları önemseyen	6	1,6
Sendikaları önemsemeyen	48	12,4
Toplu görüşmeleri önemseyen	13	3,4
Toplu görüşmeleri usulen yapılan bir çalışma gibi gören	98	25,3
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılan kamu görevlilerine, Kamu İşveren Kurulu’nun toplu görüşme masasındaki tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz, sorusu sorulmuştur. Bu tutumlar anlaşma ve uzlaşmaya, sendikalara ve toplu görüşmelere karşı tutumlardan oluşmaktadır. Bu tutumların 5 tanesi olumlu ve demokratik tutumlardan oluşmakta diğer beşi ise olumsuz ve demokratik olmayan tutumlardan oluşmaktadır. Tablo incelendiğinde olumsuz tutumların yüzdelik oranı olumlu demokratik tutumlarının oranına göre daha yüksek orandadır. Toplamda 5 olumsuz tutumun oranı %81,06, olumlu tutumların oranı %18,94 olarak bulunmuştur. Bu durum bizi, Araştırmaya katılan kamu görevlilerinin Kamu İşveren Kurulu’nun toplu görüşmelerdeki tutumunu demokratik bulmadıkları ve bu duruma karşı siyasal tavır geliştirdikleri, sonucuna ulaştırmaktadır.

4.6.3. Siyasal Katılma Aracı Olarak Kamu Görevlileri Sendikaları

Bu bölümde araştırmanın temel konusu olan kamu görevlileri sendikaları ile siyasal katılma ilişki incelenecektir. Bu bölümdeki sorular iki amaca yönelik olarak hazırlanmış ve anlamlı bir şekilde sıralanarak sorulmuştur. Bu bölümdeki soruların bir kısmı, kamu görevlileri sendikalarının, siyasal katılmadaki rolü ve işlevi hakkında kamu görevlilerinin bakış açısını ölçmeye; diğer bir kısmı da kamu görevlilerinin siyasal olaylar hakkında tavır alma davranışlarını ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Araştırmanın temel varsayımında yer alan kamu görevlileri sendikalarına üye olan memurlar ile herhangi bir sendikaya üye olmayan memurların ve diğer değişkenlerin karşılaştırılması yoluyla araştırmanın bulguları incelenip değerlendirilecektir.

4.6.3.1. Sendika Siyaset İlişkisine Bakış

Tablo 4.21. Kamu Görevlilerinin Siyaset ile İlgili Konularda Etkinliği Hakkındaki Görüşleri

	Sayı	Yüzdelik Değer %
Kesinlikle etkin olmamalıdır	111	28,7
Etkin olmamalıdır	63	16,3
Kararsızım	35	9,0
Etkin olmalıdır	86	22,2
Kesinlikle etkin olmalıdır	92	23,8
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılan kamu görevlilerine, “Sizce kamu görevlileri ülke yönetimi ve siyasetle ilgili konularda daha etkin olmalı mı?” sorusu sorulmuştur. Tablo 4.21’den anlaşılacağı gibi kamu görevlilerin % 28,7’si “Kesinlikle etkin olmamalıdır.” cevabını, %23,8’i “Kesinlikle etkin olmalıdır.” cevabını, %22,2’si “Etkin olmalıdır.” cevabını, %16,3’ü “Etkin olmamalıdır.” cevabını vermiştir. %9’u da kararsız olduğunu belirtmiştir. Genel olarak kamu görevlilerinin etkin olmasını savunanların oranı % 46, etkin olmaması gerektiğini savunanların oranı %45 olup her iki sonuç da birbirine çok yakındır.

Tablo 4.22. Sendika Üyeliği ile Kamu Görevlilerinin Siyaset ile İlgili Konulardaki Etkinliği İlişkisi

	Memurlar siyasette etkin olmalı mıdır					Toplam
	Kesinlikle olmamalıdır	Olmamalıdır	Kararsız	Olmalıdır	Kesinlikle olmalıdır	
MEMURSEN	28,6%	16,5%	13,2%	19,8%	22,0%	100,0%
KAMUSEN	25,9%	14,3%	5,4%	25,0%	29,5%	100,0%
KESK	26,3%	5,3%	2,6%	21,1%	44,7%	100,0%
BİRLEŞİK KAMU İŞ	27,3%	9,1%	9,1%	27,3%	27,3%	100,0%
HERHANGİ BİR SENDİKAYA ÜYE OLMAYANLAR	32,3%	22,6%	11,3%	21,0%	12,9%	100,0%
Toplam	28,7%	16,3%	9,0%	22,2%	23,8%	100,0%

Tablo 4.22 incelendiğinde araştırmaya katılan kamu görevlilerine yöneltilen, “Sizce kamu görevlileri ülke yönetimi ve siyasetle ilgili konularda daha etkin olmalı mı?”, sorusunun sendika ve konfederasyonlara göre dağılımı gösteren Tablo 4.22 incelendiğinde, araştırmaya katılanlardan herhangi bir sendikaya üye olmayan kümenin, %32’sinin “kesinlikle olmamalıdır” seçeneğine, %22,6’sının “olmamalıdır” seçeneğine yöneldiği görülmektedir. Aynı şekilde %23,8’sinin kamu görevlilerinin siyasette etkin olmasını destekleyen “kesinlikle olmalıdır” seçeneğine yöneldiği görülmektedir.

Sendikalı olan kamu görevlilerinin herhangi bir sendikaya üye olmayan memurlara göre ülke yönetimi ve siyaset ile ilgili konularda büyük oranda etkin olmak istedikleri tablo incelendiğinde görülecektir. Bu durumda sendika üyeliğinin siyasal katılma bakımından önemli olduğu ve siyasal katılmaya olan ilgi ve isteği artırdığı sonucuna varılmıştır. Tablo 4.22’de yer alan bulguların, sendikaların siyasal katılmada önemli ve işlevli bir araç olduğu temel varsayımımızı da desteklediği görülmektedir.

Tablo 4.23. Sendika Üyelik Süresi ile Kamu Görevlilerinin Siyaset ile İlgili Konularda Etkinliği İlişkisi

	Memurlar siyasette etkin olmalıdır					Toplam
	Kesinlikle etkin olmamalıdır	Olmamalıdır	Kararsızım	Olmalıdır	Kesinlikle etkin olmalıdır	
0-Üye olmayan	32,3%	22,6%	11,3%	21,0%	12,9%	100,0%
0-1 yıllık Üye	31,0%	25,0%	16,5%	11,1%	16,4%	100,0%
2-5 yıllık Üye	29,7%	12,5%	9,4%	22,7%	18,8%	100,0%
6-10 yıllık Üye	27,4%	13,1%	9,5%	26,8%	26,2%	100,0%
10 yıl ve üstü Üyeler	25,3%	9,6%	3,6%	27,1%	37,3%	100,0%
Toplam	28,7%	16,3%	9,0%	22,2%	23,8%	100,0%

Tablo 4.23 sendika üyelik süreleri açısından incelendiğinde memurların siyasette etkinliği olması hakkında 10 yıldan fazla sendikaya üyeliği olanların %37,3’lik oranla “kesinle etkin olmalıdır” cevabını en yüksek oranda verdiği görülmektedir. Üyelik süresi 6 ile 10 yıl arasında olanların % 26,23’ü, 2 ile 5 yıl arasında üyeliği olanların %18,8’i, 1 yıl veya daha az sürede üyeliği olanların %16,4’ü, hiçbir sendikaya üye olmayanların %12,9’u “kesinle etkin olmalıdır” cevabını vermiştir. Benzer şekilde tablo incelendiğinde üyelik süresi azaldıkça “kesinlikle etkin olmamalıdır” seçeneğinin daha çok işaretlendiği ve yüzdelik oranların yükseldiği görülecektir. Benzer ilişki “olmalıdır” ve “olmamalıdır” seçeneklerinde de görülmektedir. Karasız olanlar arasında ise 1 yıldan az sürede üyeliği olanların %16,5 ile başı çektiği, hiçbir sendikaya üye olmayanların %11,5 ile onları takip ettiği görülmektedir.

Tablo 4.23 incelendiğinde sendikaya üyelik süresi artıkça siyasal katılma isteği ve düzeyinin arttığı görülmekte, sendikalı memurların sendikasızlara nazaran daha fazla siyasetle ilgili konulara ilgi duyduğu tespit edilmektedir. Araştırmanın alt varsayımlarından biri olan sendikaya üyelik süresi artıkça, siyasal katılma düzeyi artar ilişkisini destekleyen bir sonuca ulaşıldığı görülmüştür.

Tablo 4.24. Sendika Üyeliği Sonrası Siyasal Konulara Olan İlgi Düzeyi İlişkisi

Sendikaya üye olmadığınız dönemle üye olduktan sonraki dönemi kıyasladığınızda siyasal konulara karşı ilgi düzeyinizde nasıl bir değişme oldu?	Sayı	Yüzdelik Oran %
Azalma oldu	6	2,3
Artma oldu	80	30,4
Kararsızım	177	67,3
Toplam	263	100,0

Tablo 4.24’de görüldüğü gibi 263 sendika üyesinin, 177’si sendikaya üye olduktan sonra siyasal konulara ilgi düzeyinde bir değişiklik olup olmadığı ile ilgili konuda kararsız olduğu belirtmiştir. 80 kişi, sendika üyeliğinden sonra “Siyasal konulara ilgi düzeyinde artma oldu” seçeneğini, 6 kişi “azalma oldu” seçeneğini işaretlemiştir. Buna göre, sendika üyeliğinden sonra siyasal konulara olan ilgi düzeyinde kararsızların çok fazla sayıda olması sonucunda çok net bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 4.25. Sendikaya Uğrama Sıklığı

Üye olduğunuz sendikaya ne sıklıkla uğrarsınız?	Sayı	Yüzdelik Oran %
Nerede olduğunu bile bilmiyorum	83	31,5
Çok az uğrarım	76	28,8
Sadece toplantı ve etkinliklere katılırım	63	23,9
Sık sık uğrarım	40	15,8
Toplam	263	100,0

Sendika üyelerine, “Üye olduğunuz sendikaya ne sıklıkla uğrarsınız?” sorusu sorulmuş, sendikalı kamu görevlilerinin %31,5’i, üye olduğu sendikanın nerde olduğunu bilmediğini, %28,8’i çok az uğradığını, % 23,9’ü, sadece sendikasının toplantı ve etkinliklerine katıldığını, % 15,8’i üye olduğu sendikaya sık sık uğradığını belirtmiştir.

Tablo 4.26. Sendikaya Uğrama Sıklığı ile Sendika Üyeliği Sonrasında Siyasal Konulara Olan İlgî Düzeyindeki Değişim

Sendikaya uğrama sıklığı	Sendika üyeliği sonrası siyasal konulara olan ilgi düzeyindeki değişim			
	Azalma oldu	Artma oldu	Kararsızım	
Nerde olduğunu bile bilmiyorum	5	4	74	83
	7,1%	4,8%	88,1%	100,0%
Çok az uğrarım	1	14	62	77
	1,3%	18,2%	80,5%	100,0%
Toplantı ve etkinliklere katılırım	0	31	32	63
	,0%	49,2%	50,8%	100,0%
Sık sık uğrarım	0	31	9	40
	,0%	77,5%	22,5%	100,0%
Toplam	6	80	177	263
	2,2%	30,4%	67,4%	100,0%

Kamu görevlilerinden sendikaya üye olanların sendikaya “sık sık uğrarım” seçeneğini işaretleyenlerin %77,5’i “sendikaya üye olduktan sonra siyasal konulara olan ilgi düzeyimde artma olduğunu belirtmişlerdir. “Üye olduğu sendikanın nerde olduğunu bile bilmiyorum” seçeneğini işaretleyenlerin % 88,1’i sendikaya üye olduktan sonra siyasal konulara karşı ilgi düzeyinde bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 4.26’ya baktığımızda, özellikle sendikaya üye olduktan sonraki dönemde siyasal konulara karşı “ilgi düzeyimde artma oldu” seçeneği ile sendikaya uğrama sıklığı arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Kararsızım seçeneğini işaretleyenlerin oranının sendikaya uğrama sıklığı arttıkça, azaldığı tablo incelendiğinde görülmektedir. Buna göre sendikaya uğrama sıklığı arttıkça siyasal konulara olan ilgi düzeyinin de arttığı araştırma sonucunda görülmektedir. Sendikaya üye kamu görevlilerinin sendikaya uğrama ve sendika uğrama sıklığı, arttıkça siyasal katılma ve siyasal konulara olan ilgi düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir. Bu bulguların, araştırmanın alt varsayımlarından biri olan Sendikaya üye olan memurların, sendikaya üye olmadığı dönem ile üye olduktan sonraki dönem kıyaslandığında, sendikaya üye olduktan sonraki dönemde sendikaya uğrama sıklığı arttıkça siyasal konulara karşı ilgi düzeyi artış göstermektedir varsayımı desteklendiği, tespit edilmiştir.

4.6.3.2. Sendikaların Siyasal İşlevleri

Bu bölümde, sendikaların hem bir sivil toplum örgütü ve bir baskı aracı olması hem de üyelerinin ekonomik sosyal ve diğer haklarını elde edip, bunları geliştiren meslek örgütleri olması sebebiyle giriştikleri siyasal davranışlar ele alınacaktır. Bu unsurların siyasal katılma açısından da büyük önemi vardır. Kamu görevlileri sendikalarının üyelerinin siyasal bilinç kazanması sürecinde sendikaların rolü ve işlevleri incelenecektir.

Tablo 4.27. Kamu Görevlilerinin Sendikalara Üye Olma Nedenleri

Sendikaya üye olma nedeniniz hangisi en iyi şekilde açıklamaktadır?	Sayı	Yüzdelik Oran %
Bir arkadaşımın ısrarı ile üye oldum	52	19,7
Çevremdeki insanlar bir sendikaya üye olduğu için ben de üyeyim	23	8,7
Kendimin veya bir yakınımın işini veya atamasını daha kolay yaptırmak için	8	3,0
Sosyal ve kültürel beklentilerime cevap bulmak için	26	9,8
Çevre ve arkadaş edinmek için	4	1,5
Siyasal konularda daha etkin olabilmek için	4	1,5
Sendikalar üyelerinin ekonomik hak ve menfaatlerini koruyup geliştirdiği için	63	24,0
Çevre ve ülke sorunları ile ilgilenmemde uygun araç olduğu için	8	3,0
Örgütlü olmanın önemine inandığım için	55	21,0
Güç birliği oluşturup dayanışma fırsatı yakalamak için	20	7,8
Toplam	263	100,0

Yukarıdaki tablo 4.27’de sendikaya üye 263 kişinin sendikaya üye olma nedenleri sıralanmaktadır ilk 5 seçenek kişisel temas veya sosyal etkenleri kapsayan seçeneklerden oluşmaktadır. Sonraki 5 seçenek ise sendikaların ve üyelerinin giriştikleri siyasal tavır ve davranışlar kapsayan, siyasal katılma davranışları bakımından anlam taşıyan seçeneklerdir. İlk 5 seçeneğin toplam oranı % 43,1, sonraki 5 seçeneğin toplam oranı % 56,9 dur.

Tablo 4.27 incelendiğinde, ilk sırayı % 24'lük oranla “Sendikaların üyelerinin ekonomik hak ve menfaatlerini geliştirdiğine inandığım için” seçeneği, ikinci sırayı da % 21'lik oranla “Örgütlü olmanın önemine inandığım için”, üçüncü sırayı da %19,7'lik oranla “Bir arkadaşımın ısrarı ile üye oldum” seçenekleri almaktadır.

Daha sonra, “Sosyal ve kültürel beklentilerime cevap bulmak için” seçeneği, %9,8'lik oranla, “Çevremdeki insanlar bir sendikaya üye olduğu için ben de bir sendikaya üyeyim seçeneği, %8,7'lik oranla, “Güç birliği oluşturup dayanışma fırsatı yakaladığım için” seçeneği % 7,8'lik oranla, “Kendimin veya bir yakınımın işini veya atamasını yaptırabilmek için %3'lük oranla, “Çevre ve arkadaş edinme isteği” ile “Siyasal konularda etkin olabilmek” seçenekleri %1,5'lik oranlarla sıralanmaktadır. Buna göre kamu görevlilerinin sendikaya üye olma nedenleri ile siyasal katılma ve siyasal tavır ve davranışlar ile ilişkili olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.28. Kamu Görevlileri Sendikalarının Üyelerine Sağladığı Siyasal Fayda ve Kazanımlar

Sendika üyeliğinizin size ne faydası oldu?	Sayı	Yüzdelik Değer %
Siyasal konulara olan ilgim arttı	13	5,0
Demokrasi bilincim ve demokrasiye bakış açım gelişti	38	14,5
Kendimi daha iyi ifade etmemi sağladı	13	5,0
Haklarım konusunda farkındalık sağladı	80	30,3
Pek çok insan tanıdım sosyal çevrem genişledi	17	6,5
Mesleki açıdan kendimi geliştirmemi sağladı	8	3,0
Hiçbir faydası olmadı	94	35,7
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan ve herhangi bir kamu görevlileri sendikasına üye 263 kamu görevlisine “Sendika üyeliğinin size ne faydası oldu?” sorusu sorulmuş, Buna göre en fazla işaretlenen seçenekler şu şekilde sıralanmıştır: “Hiçbir faydası olmadı” seçeneği, 94 kişi %35,7 oranıyla, “Haklarım konusunda farkındalık sağladı” seçeneği 80 kişi %30,3 oranıyla, “Demokrasi bilincim ve demokrasiye bakış açım gelişti” seçeneği 38 kişi %14,5 oranıyla, “Pek çok insan tanıdım sosyal çevrem genişledi” seçeneği 17 kişi %6,5 oranıyla, “Siyasal konulara olan ilgim arttı 13 kişi %5 oranıyla, “Mesleki açıdan kendimi geliştirme imkanı sağladı” seçeneği 8 kişi %3 oranıyla, sıralanmıştır.

Sendikaların üyelerine sağladığı siyasal faydalar açısından bakıldığında siyasal konulara olan ilginin arttı, demokrasi bilincim ve demokrasiye bakış açım gelişti ve haklarım konusunda farkındalık sağladı şeklindeki, siyasal katılma davranışları bakımından anlam taşıyan üç seçeneğin toplamdaki oranı % 49,8 olarak saptanmıştır. Buna göre, araştırmamızın temel varsayımında yer alan, kamu görevlileri sendikaları, siyasal katılmayı sağlayan ve siyasal katılım davranışlarını edindiren önemli ve işlevsel araçtır varsayımını doğrulamaktadır.

Araştırmaya katılan 387 kamu görevlisine, sizce kamu görevlileri sendikalarının en önemli işlevi nedir sorusu yöneltilmiş, edinilen bulgular tablo halinde aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 4.29. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerine Göre Sendikaların Siyasal İşlevleri

SEÇENEKLER	Sayı	Yüzdelik Oran %
Üyelerin ekonomik haklarını koruyan ve geliştiren oluşumlardır	229	59,2
Üyelerinin siyasal yönetime taleplerini duyurur	55	14,2
Siyaset ve siyasetçiler üzerinde bir baskı aracıdır	20	5,2
Demokratik işleyişin sürekliliğini sağlarlar	71	18,3
Siyasal bilinç ve birikim sağlarlar	12	3,1
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılan kamu görevlilerinin % 59,2 gibi büyük bir çoğunluğu kamu görevlileri sendikalarının en önemli işlevini, “Üyelerinin ekonomik haklarını koruyan geliştiren oluşumlar” olarak gördüğü tespit edilmiştir. Daha sonra %18,3’lik oranla, demokratik işleyişin sürekliliğini sağlarlar seçeneğinin, % 14,2’lik oranla “Üyelerinin siyasal yönetime taleplerini duyururlar” seçeneğinin, %5,2’lik oranla “Siyaset ve siyasetçiler üzerinde bir baskı aracıdır” seçeneğinin ve % 3,1’lik oranla da “Siyasal bilinç ve birikim kazandırırılar” seçeneklerinin işaretlendiği tabloda görülmektedir.

Bu araştırmada, sendikaların en temel uğraşlarından biri olan ekonomik hakların elde edilmesi, kullanılması ve geliştirilmesi gibi konuların, kamu görevlileri tarafından, sendikaların en önemli işlevi olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan kamu görevlilerine, “Sizce kamu görevlilerinin görüşlerini duyurmasının en etkili aracı nedir?” sorusu sorulmuş kamu görevlilerin verdiği cevaplar aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 4.30. Kamu Görevlilerinin Siyasal Katılma Yolları

SEÇENEKLER	Sayı	Yüzdelik Değer %
Kitle İletişim araçları yoluyla	125	32,3
Dernekler Yoluyla	14	3,6
Sendikal Örgütler yoluyla	186	48,1
Siyasal partiler yoluyla	10	2,6
Gereğinde bir araya gelen kitleler yoluyla	29	7,5
Bireysel başvuru veya temas yoluyla	23	5,9
Toplam	387	100,0

Tablo 4.30 incelendiğinde, kamu görevlilerinin % 48,1 gibi önemli bir çoğunluğu siyasal konularda kamu görevlilerin görüşlerini duyurmasının en etkili aracının, sendikal örgütlenmeler olduğunu belirtmişlerdir İkinci sırada, . %32,3’lik oranla, kitle İletişim araçları, % 7.5’lik oranla da gereğinde bir araya gelen kitleler, üçüncü sırada yer almaktadır. Diğer araçlardan dernekler, %3,6 oranıyla ve siyasi partiler %3,6 oranıyla son sırayı paylaşmaktadır. Buna göre kamu görevlileri siyasal konularda görüşlerini duyurmasının en etkili yolu olarak, sendikal örgütleri kabul ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte kamu görevlileri sendikalarının, kamu görevlileri açısından siyasal katılmanın önemli ve işlevli bir aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.6.4. Kamu Görevlilerin Siyasi Yönelişleri ve Oy Verme Davranışının İncelenmesi

Bu bölümde Araştırmanın temel varsayımında yer alan kamu görevlileri sendikalarına üye olan memurlar ile herhangi bir sendikaya üye olmayan memurların siyasal katılma davranışları siyasal yönelişleri incelenecektir. Daha sonra kamu görevlilerinin oy verme davranışları ele alınıp incelenecektir.

4.6.4.1. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Kendilerini Yakın Bulduğu Görüşler

Tablo 4.31. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Kendilerini Yakın Bulduğu Siyasal Görüşler

Siyasal Görüşler	Sayı %	Yüzdelik Oran %
Liberal	17	4,4
Milliyetçi	74	19,1
Muhafazakâr	38	9,8
Sosyal Demokrat	72	18,6
Ülkücü	31	8,0
Sosyalist	20	5,2
Komünist	5	1,3
İslamcı	12	3,1
Siyasi tercihi yok	116	30,0
Yurtsever	1	,3
Faşist	1	,3
Toplam	387	100,0

Araştırmaya katılan kamu görevlilerinin 116 kişi ve %30 oranında önemli bir çoğunluğu herhangi bir siyasi tercihinin bulunmadığını belirtmiştir. Bu durumun temel nedenleri araştırmanın sınırlılıklarında belirtilmiştir.

Geriye kalan, % 70 üzerinden değerlendirme yapacak olursak, kamu görevlilerinin, siyasi görüş olarak kendilerini yakın bulduğu görüşler sırasıyla, “Milliyetçi” % 19,7 oranıyla, “Sosyal Demokrat” % 18,6 oranıyla, “Muhafazakâr” %9,8 oranıyla, “Ülkücü” %8 oranıyla ve “Sosyalist” % 5,2 oranıyla ilk 5 sıraya yerleşmektedir. Daha sonra, “Liberal” %4,4 oranla, “İslamcı” %3,1 oranla, “Komünist” %1,3 oranla sıralanmaktadır. Faşist ve Yurtsever görüşlere kendini yakın hisseden kamu görevlileri %0,3'lük oranlarla son sırayı paylaşmaktadır.

Buna göre araştırmaya katılan kamu görevlilerinin önemli bir çoğunluğunun kendilerini, siyasal görüş bakımından milliyetçi siyasal görüşlere, yakın bulduğu ortaya çıkmıştır. Kamu görevlilerinin kendini yakın bulduğu görüşler arasında da kendilerini, sosyal demokrat siyasal görüşlere yakın bulanların ikinci sırayı aldığı görülmektedir.

4.6.4.2. Sendika Üyeliği ile Siyasi Görüş İlişkisi

Tablo 4.32. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Sendika Üyelik Durumuna Göre Kendini Yakın Hissettiği Siyasal görüşler

Siyasal Eğilimler	Sendikalı	Sendikasız	Toplam
Liberal	11	6	17
	64,7	35,3%	100,0%
Milliyetçi	52	22	74
	71,3%	29,7%	100,0%
Muhafazakâr	30	7	38
	82,6%	18,4%	100,0%
Sosyal Demokrat	51	21	72
	71,8%	29,2%	100,0%
Ülkücü	20	11	31
	64,5%	35,5%	100,0%
Sosyalist	16	4	20
	80,0%	20,0%	100,0%
Komünist	4	1	5
	80,0%	20,0%	100,0%
İslamcı	7	5	12
	59,3%	41,7%	100,0%
Siyasi tercihi yok	69	47	116
	59,5%	40,5%	100,0%
Yurtsever	1	0	1
	,0%	,0%	100,0%
Faşist	1	0	1
	,0%	,0%	100,0%
Toplam	263	124	387
	68,0%	32,0%	100,0%

Tablo 4.32 sendikaya üye olanlar ile olmayanlar arasında siyasal görüş ve eğilimlere göre bir karşılaştırma yapıldığında, sendikaya üye olan kamu görevlileri

arasında muhafazakar eğilimde olanların % 82 oranla, sosyalist eğilimde olanların %80 oranla, komünist eğilimde olanların %80 oranla, sendikaya üyeliğinde, ilk üç sırayı paylaştığı, %71,8 oranla sosyal demokrat eğiliminde olanların, %71,3 oranla milliyetçi eğilimde olanların daha sonra sıralandıkları görülmektedir. Herhangi bir sendikaya üye olmayanlar açısından incelendiğinde, islamcı eğilimde olanların %41,7 oranla, siyasi tercihi olmayanların % 40,5 oranla, ülkücü eğiliminde olanların %35,5 oranla, Liberal eğilimde olanların %35,3 oranla diğer siyasal eğilimlere göre sendika üyeliğinde daha zayıf kaldıkları tespit edilmiştir.

4.6.4.3. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Oy Verme Davranışı ve Siyasal Parti Eğilimi

Aştırmaya katılan kamu görevlilerine 22 Temmuz 2007 Genel Seçimlerinde Hangi partiye oy verdiniz sorusu, yöneltilmiş ve katılımcıların verdiği cevaplar aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 4.33. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin 22 Temmuz 2007 Genel Seçimlerinde Oy Verdiği Siyasi Partiler

Siyasal Partiler	Sayı	Yüzdelik Oran %
Adalet ve Kalkınma Partisi(AKP)	79	20,4
Cumhuriyet Halk Partisi(CHP)	57	14,7
Milliyetçi Hareket Partisi(MHP)	70	18,1
Demokrat Parti(DP)	13	3,4
Saadet Partisi(SP)	5	1,3
Genç Parti(GP)	1	,3
OY KULLANMADIM	55	14,2
CEVAP YOK	94	24,3
Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP)	7	1,8
BAĞIMSIZ	5	1,3
Büyük Birlik Partisi (BBP)	1	,3
Toplam	387	100,0

Tablo 4.33 incelendiğinde araştırmaya katılan kamu görevlilerinin %24 gibi önemli bir çoğunluğu 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde oy verdiği siyasal partiyi belirtmek istememiş veya bu soruyu cevaplamaktan kaçınmıştır.

Yine araştırmaya katılan kamu görevlilerinin % 14 oranındaki önemli bir çoğunluğu da 2007 genel seçimlerinde oy kullanmadığı görülmektedir. Bu durumla ilgili sınırlılıklar araştırmanın sınırlılıklar bölümünde belirtilmiştir. Araştırmaya katılan kamu görevlilerinin, 2007 genel seçimlerinde, herhangi bir siyasi partiye veya adaya oy verdiğini belirtenlerin oranı, % 61,5 olduğu bulgusuna varılmıştır.

Tablo 4.33’de anlaşılabacağı üzere, araştırmaya katılan kamu görevlilerinin %20,4 AKP’ye, % 18,1’i MHP’ye, %14,1’i CHP’ye, %3,4’ü DP’ye, %1,8’i ÖDP’ye, %1,3’ü SP’ye, %1,3’ü bağımsız adaylara, oy verdiğini görülmektedir. BBP ile GP’ye oy verdiğini ifade eden birer kişidir.

Tablo 4.33’de dikkate değer noktalardan biri de şudur: Türkiye’de mevcut seçim sistemi nedeniyle %10’luk seçim barajının altında kalan siyasal partilere, kamu görevlilerinin oy verme oranı, bu araştırma bulgularına göre, %8,4, barajın üstünde yer alan partilere oy verme oranı %53,2 olarak tespit edilmiştir.

Buna göre, bu araştırmada, kamu görevlilerinin %10’luk ülke seçim barajının altındaki partilere oy verme eğiliminin yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan kamu görevlilerine önümüzdeki pazar günü bir genel seçim olsa hangi siyasi partiye oyunuzu verirsiniz sorusu, sorulmuştur. Elde edilen bulgular tablo halinde aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 4.34. Araştırmaya Katılan Kamu Görevlilerinin Önümüzdeki En Yakın Genel Seçimlerde Oy Verme Eğilimleri

SIYASİ PARTİLER	Sayı	Yüzdelik Oran
AKP	55	14,2
CHP	57	14,7
MHP	70	18,1
BDP	5	1,3
DSP	1	,3
DP	4	1,0
SP	4	1,0
HİÇBİRİ	46	11,9
KARARSIZIM	80	20,7
CEVAP YOK	55	14,2
ÖDP	7	1,8
BAĞIMSIZ	2	,5
BBP	1	,3
Toplam	387	100,0

Tablo 4.34 incelendiğinde araştırmaya katılan kamu görevlilerinin %14,2 si oy vereceği siyasal partiyi belirtmek istememiş ve bu soruyu cevaplamaktan kaçınmıştır. Araştırmaya katılanların % 11,9'u hiçbir partiye oy vermeyeceğini belirtmiş, 20,7'si de oy vereceği parti konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir. Bunlar dışında herhangi bir partiye veya adaya oy vereceğini belirten kamu görevlilerinin toplam oranı, %53,2'dir.

Tablo 4.34'e göre, araştırmaya katılan kamu görevlilerinin %18,1'i MHP'ye, %14,7'si CHP'ye ve %14,2'si AKP'ye oy vereceğini belirtmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Isparta merkez ilçesindeki memur sendikaları ele alınmış ve bunların siyasal katılmadaki rolü ve önemi incelenmiştir. Hiçbir sendikaya üye olmayan memurlar ve Memur-Sen, Kamu-Sen, KESK ve Birleşik Kamu İş Konfederasyonlarına bağlı olan memur sendikaları üyeleri ile anket yöntemi ile görüşülmüştür. Bu iki grubun birbiriyle karşılaştırması yapılarak Isparta ili örneğinde sendika ve siyasal katılma ilişkisi ele alınmıştır.

Araştırma kapsamında, 264'ü sendikalı 124'ü sendikasız toplam 387 kamu görevlisi ile görüşülmüş ve sendika üyeliğinin siyasal katılma bakımından anlamı ve önemi incelenmiştir. Memur sendikalarını siyasal katılma ilişkisinde araştırmanın varsayımları test edilerek sonuçlandırılacaktır.

ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI VE VARSAYIMLARIN TESTİ

1.Alt varsayım:

“Sendikaya üyelik süresi artıkça, siyasal katılma düzeyi de artmaktadır”

Tablo 4.23 sonuçları sendikaya üyelik süresi artıkça siyasal katılma isteği ve düzeyinin arttığı ve sendikalı memurların sendikasızlara nazaran daha fazla siyasetle ilgili konulara ilgi duyduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç sendika üyelik süresi arttıkça siyasal katılma düzeyi de artmaktadır varsayımımızı doğrulamaktadır.

2. Alt varsayım:

“Sendikaya üye olan memurların, sendikaya üye olmadığı dönem ile üye olduktan sonraki dönem kıyaslandığında, sendikaya üye olduktan sonraki dönemde siyasal konulara karşı ilgi düzeyi artış göstermektedir.”

Tablo 4.24 sonuçlarına göre, sendikaya üye olan memurların üyelik öncesi döneme göre siyasal konulara olan ilgi düzeyinin artışıyla ilgili somut net bir ilişki edilememiştir. Alt varsayımımız bu şekliyle doğrulanmamaktadır. Ancak tablo 4.26 sonuçlarına göre, sendikaya üye olan memurların, sendikaya üye olmadığı dönem ile üye olduktan sonraki dönem kıyaslandığında, sendikaya üye olduktan sonraki dönemde, üyelerin sendikaya uğrama sıklığı artıkça siyasal konulara karşı ilgi düzeyi artış göstermektedir, sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç araştırmamızın alt varsayımımızı dolaylı yoldan doğrulamaktadır.

3.Alt Varsayım:

“Sendikalar, ekonomik, sosyal hak mücadelesi yoluyla siyasal davranış ve bilinç kazandırmakta bu yolla kamu görevlilerini siyasal katılmaya teşvik etmektedir.”

Tablo 4.15’de kamu görevlilerinin sendika hakkının grev ve toplu sözleşme hakkını da gerektirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.18’de toplu görüşmelerde memurların ekonomik taleplerinin yeterince karşılanmadığı tablo 4.19’de de bu taleplerin karşılanmamasının en önemli nedeninin de grev hakkının olmaması, sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.29’da sendikaların en önemli işlevleri arasında ekonomik hakların elde edilmesi, kullanılması ve geliştirilmesi işlevinin araştırmaya katılanlar tarafından sendikaların en önemli işlevi olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Tüm bu sonuçlar kamu görevlilerinin, ekonomik, sosyal ve hak arama mücadelesinin kazanmasında sendikaların taşıyıcı bir rol üstlendiği bu yolla siyasal davranışlar ve tavırlar kazandırdığı, sonuçta da siyasal katılmaya teşvik edici bir araç olduğu alt varsayımımızı doğruladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Temel Varsayım:

“Memur sendikalarına üye olanlar memurlar, sendikasız memurlara göre daha yüksek düzeyde siyasete ilgi göstermektedir. Bu açıdan memur sendikaları siyasal katılmayı sağlayan ve siyasal katılım davranışlarını edindiren önemli ve işlevsel araçlardan biridir.”

Sendikalı olan kamu görevlilerinin herhangi bir sendikaya üye olmayan memurlara göre ülke yönetimi ve siyaset ile ilgili konularda büyük oranda etkin olmak istedikleri tablo 4.22 sonuçlarına göre tespit edilmiştir.

Tablo 4.27’de kamu görevlilerinin sendikaya üye olma nedenlerinden daha çok siyasal katılma bakımından anlam taşıyan seçenekler yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.28’de Sendikaların üyelerine sağladığı faydalar arasında, “Siyasal konulara olan ilgim arttı.”, “Demokrasi bilincim ve demokrasiye bakış açım gelişti.” ve “Haklarım konusunda farkındalık sağladı.” şeklindeki siyasal katılma davranışları bakımından anlam taşıyan üç seçeneğin diğer faydalara nazaran önemli ölçüde yoğun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.30’da kamu görevlilerinin siyasal konularda görüşlerini duyurmasının en etkili yolunun sendikal yol olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tüm bu sonuçlar, memur sendikalarına üye olanlar memurların, sendikasız memurlara göre daha yüksek düzeyde siyasete ilgi gösterdiği memur sendikaları siyasal katılmayı sağlayan ve siyasal katılım davranışlarını edindiren önemli ve işlevsel araçlardan biri olduğu varsayımımızı doğrulamaktadır.

DEĞERLENDİRME

Ülkemizde memur sendikalarına üye olanların sayısı günümüzde, bir milyonu aşmış, kamu görevlileri sendikalaşma oranı % 60'lara dayanmıştır. Memurlar ciddi bir örgütlenme yolunda ilerlemektedirken, bir yandan ülkenin genel sorunlarıyla ilgili siyasal iktidar üzerinde kamuoyu oluşturarak, baskı yaratabilmekte, bir yandan da siyasal iktidar karşısında kendilerinin, ekonomik, sosyal taleplerinin gerçekleşmesi için mücadele etmektedir. İşte bu noktada bu talep ve çıkarlar mevcut yasal düzenlemelerin sınırlarını zorlar nitelikte olabilmekte ve çoğu zaman sendika siyaset ilişkisini ülke gündemine taşımaktadır.

Sendika siyaset ilişkisiyle ilgili pratikte yaşanan her yeni olay benzer tartışmaların yinelenmesine neden olabilmektedir. Bugün artık sendika siyaset ilişkisine bakış, sendikal anlayışlardaki farklılıklarında en temel nedenlerini oluşturmaktadır. Sendikalar ekonomik kriz, pahalılık, enflasyon, işsizlik gibi ülkenin temel ekonomik sorunları ile ilgilenmekte bir de bizzat kendilerinin uğraşması gereken ekonomik ve sosyal hakların elde edilmesi, kullanılması ve geliştirilmesi biçimiyle de siyasetle yakın bir ilişki içerisine girmektedirler. Böylelikle bu gelişmelerin siyasal katılma bakımından da büyük bir önemi ortaya çıkmaktadır.

Sendikalar ve sendikalara üye olanlar, birçok siyasal konuda tavır takınmakta ve pek çok konuda siyasal sonuçlar yaratacak tavır ve davranışlar geliştirebilmektedir.

Bilindiği gibi toplumlar modernleştikçe yani demokrasiyi ve demokratik kültürü bir yaşam biçimi haline getirdikçe, yurttaşların yönetime katılımı da artmaktadır. Bu şekliyle, katılımın ve katılımın biçimlendirdiği demokrasinin biçimi de değişmektedir. Bu değişim günümüzde Türkiye için de geçerlidir. Günümüz Türkiye'sinde bu değişim temsili demokrasiden, katılımcı demokrasiye doğru bir yolda gerçekleşmektedir. Siyasal katılmanın her geçen gün önemi artmakta ve bu sürecin taşıyıcısı, çalışanlar açısından, sendikalar olmaktadır. Kamu görevlileri sendikaları, kendi tabanındaki veya tabanı dışındaki kitleleri kendi eylemlilik sürecine dâhil ederek ve kendi siyasal çizgisinde toparlamak yoluyla git gide toplumsal ve yoğunlaşmış bir güç haline gelmektedir. Bu süreçte sendikalar, ülkenin genel sorunları veya kendi talepleri noktasında ne kadar haklı olduklarını öncelikle kendi tabanına daha sonra da kendi tabanı dışındaki kamuoyuna anlatmak yoluyla gerçekleştirmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKGÜNER, Tayfun, **Kamu Personel Yönetimi**, Der Yayınları, İstanbul, 2001
- ALİCAN Ayşe, **Kamu Memur Sendikalarında Çalışan Yönetici Kadınlar**, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2007
- ALKAN Türker, **Siyasal Toplumsallaşma**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979
- ALKAN Türker, Doğu ERGİL, **Siyaset Psikolojisi, Siyasal Toplumsallaşma ve Yabancılaşma**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1980
- ALPAN Ahmet Lütfü, **Türkiye’de Siyasi Katılım: Sivas Örneği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000
- AYBAY Rona, **Sosyalizmin Öncülerinden Robert Owen: Yaşamı Eylemi Öğretisi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1970
- BAŞKAYA Fikret, **Az gelişmişliğin Sürekliliği**, İmge Yayınları, Ankara, 1995
- BAYKAL Deniz, **Siyasal Katılma Bir Davranış İncelemesi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:302, Ankara, 1970
- ÇAVDAR, Tevfik, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, İmge Kitabevi, Ankara, 2004
- ÇUBUK Ali, **Sosyal Politika**, Kalite Matbaası, Ankara, 1979
- DAVER Bülent, **Siyaset Bilimine Giriş**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993
- ERYILMAZ Bilal, **Kamu Yönetimi**, Erkam Matbaası, İstanbul, 2002
- EVREN Sami, **Eğitim Emekçileri Tarihi**, Bireşim Yayınları, İstanbul, 1995
- GÖKÇE Y. Kemal, **Sendikal Bürokrasi ve Çözüm Önerileri Araştırma-Röportaj**, Ankara, Başak Yayınları, Basım Tarihi [t.y.]
- GÖZE Ayferi, **Korporatif Devlet 19.ve 20. Yüzyıllarda Avrupa’da Korporatif Devlet Teorileri ve Korporatif Devlet Sistemleri**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1968
- GÖZE Ayferi, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, Temmuz, 2000
- GÖZLER, Kemal, **İdare Hukukuna Giriş**, Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa, Ekim, 2005
- GÖZÜBÜYÜK Şeref, A.Feyyaz GÖLÇÜKLÜ, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulamaları**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005

- GÜLMEZ Mesut “**Memur Sendikacılığı**”, **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, C. II, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, Ankara, 1998
- GÜLMEZ Mesut, **Kamu Görevlileri Sendika Ve Toplu Görüşme Hukuku 1926-2001**, TODAİE Yayınları, Ankara, 2002
- GÜRAN Sait, **Anayasa Mahkemesinin 1982 Anayasası Döneminde Personel Hukukuna Bakışı**, AYM Yayını, Ankara 1984
- HEILBRONER L., **İktisat Düşünürleri**, Dost Kitabevi, 2003, Ankara
- IŞIKLI Alpaslan, **Gerçek Örgütlenme: Sendikacılık**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003
- IŞIKLI Alpaslan, **Sendikacılık ve Siyaset**, İmge Kitabevi, 2005, Ankara
- IŞIKLI Alpaslan, **Toplu İş Sözleşmeleri ve Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri**, Ankara Üniversitesi Yayını, 1967 Ankara
- IŞIKLI Alpaslan, **Türkiye’de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi**, T.C. Kültür Bakanlığı, Demokrasi Klasikleri, Ankara 1994
- KALAYCIOĞLU Ersin, Ergün ÖZBUDUN, Levent KÖKER, **Türkiye’de Demokratik Siyasi Kültür**, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara, 1994
- KALAYCIOĞLU Ersin, **Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No:10, İstanbul, 1983
- KALAYCIOĞLU Ersin, **Çağdaş Siyasal Bilim: Teori, Olgu ve Süreçler**, Beta Yayınları, İstanbul, 1984
- KAPANİ Münci, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2006
- KIŞLALI Ahmet Taner, **Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998
- KIŞLALI Ahmet Taner, **Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998
- KOÇ Yıldırım, **Emperyalizm ve Türkiye Sendikacılığına Etkileri**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009
- KUTAL Metin, “**Devlet Personeli (Memur) Sendikalarının Hukuki Esasları ve Sınırları**”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, 20. Kitap, İstanbul, 1969
- KUTAL Metin, **Sendikaların Mali Gücü ve Denetimlerinin Doğuracağı Meseleler**, Endüstriyel İlişkiler Semineri, İstanbul, 1985
- KUTAL Metin. “**Türkiye’de Kamu Görevlilerinin Sendikal Örgütlenme Hakları**”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, 45. Kitap, İstanbul, 2003

- LIPSET Seymour M., **Siyasi İnsan**, Çev: Mete Tuncay, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara 1964
- MAKAL Ahmet, “Türkiye’de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963”, **Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi**, 2000
- MUNCK Ronaldo, **Emeğin Yeni Dünyası**, Çeviren Mahmut Tekçe, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003
- NIE Norman H. ve Sidney VERBA, **Siyasal Katılma ve Oy Verme Davranışı**, Çeviren İlter Turan-Tunçer Karamustafaoğlu, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları, Ankara, 1989
- ÖZBUDUN Ergün, **Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyaset Katılma**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1975
- ÖZER İnan, “Kentlileşme ve Siyasal Katılma”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.8, Sayı 1, Ankara, 1990
- QUATEART Donald -Erik Jan Zürcher, **Osmanlıdan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler 1839-1950**, İletişim Yayınları İstanbul, 2007
- ROCKER, Rudolf, **Anarko-Sendikalizm**, Çev: H.Deniz Güneri, Kaos Yayınları, İstanbul, Şubat 2000
- SENCER Muzaffer, **Osmanlı Toplum Yapısı**, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1999
- SENCER Oya, **Türkiye’de İşçi Sınıfı**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1969
- SERİM Bülent, Kamu **Görevlilerinin Örgütlenmesinde Hukuksal Boyut**, Öteki yayınevi, Ankara, 1995
- SİTEMBÖLÜKBAŞI Şaban, **Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler, Isparta Örnek Olay Araştırması 1995-1999**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001
- TUNAYA Tarık Zafer, **Siyasi Kurumlar ve Anayasa Hukuku**, İstanbul, 1980
- TUNCAY Mete, **Türkiye’de Sol Akımlar**, SBF Yayınları, Ankara, 1967
- TURAN Kamil, **Milletlerarası Sendikal Hareketler**, Kalite Matbaası, Ankara, 1979
- TURHAN Mümtaz, **Kültür Değişmeleri**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınları (Genişletilmiş 3.basım). İstanbul, 1997
- TÜRKÖNE Mümtazer, **Siyaset**, Lotus Yayınevi, Ankara, 2006
- ÜNSAL Engin, **Sendika Yazıları Hedefini Vurmayan Ok Türk Sendikacılığı**, Boyut Yayınları, İstanbul, 1997
- YAYLA Atilla, **Siyaset Teorisine Giriş**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004

Makaleler

MAHİROĞULLARI Adnan, “Sivas’ta Memur Sendikacılığı” Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 19 Yıl : 2005/2 (157-174 s.)

MAHİROĞULLARI Adnan, “Gelişim Süreci ve Yasal Çerçevesi ile Memur Sendikacılığı” Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, <http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/armaganlar/tokerdereli/12.pdf> (03.02.2009)

DOĞANER GÖNEL Feride, “Türkiye’de Neo-liberal Politikaların Üniversite Eğitimine Yansımaları”, **Eğitim Bilim Toplum, Eğitimsen Yayınları**, Cilt 5, Sayı 20, Güz/2007

AKYILDIZ Hüseyin, **Freud’çu, Liberal Ve Marksist Kişilik Kuramlarının Türevi Olarak Toplum, İktisat Ve Siyaset Teorileri**, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Antalya, 2006

BEŞELİ Mehmet, “1960-1980 Döneminde Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi”, IŞIKLI Alpaslan, **Türkiye’de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi**, T.C. Kültür Bakanlığı, Demokrasi Klasikleri, Ankara 1994

AYTAÇ Ömer, “Memurluk Zihniyeti ve Memuriyen Toplum: Prens Sabahattin’in Görüşleri Işığında Bir Çözümleme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 8, Sayı:1, İzmir, 2006

DEMİRKOL Yavuz, “Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu”, **Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi**, Sayı 7-8, Aralık 2001

“Osmanlı’da Memurlar” **Popüler Tarih Dergisi**, NTV Haziran 2001, Sayı 13

İnternet Kaynakları

<http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/armaganlar/tokerdereli/12.pdf> (03.02.2009)

http://www.obarsiv.com/cagdas_turkiye_seminerleri_0809.html (03.03.2009)

http://www.csgeb.gov.tr/CGM/article.hp?article_id=131, (05.02.2010)

www.ispartadeftardarligi.gov.tr/birimler.aspx?id=16 (02.02.2010)

http://www.ozguruniversite.org/derslik_emektacirleri.php (03.02.2009)

Diğer Kaynaklar

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982 Anayasası

14 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu

4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu

20 Şubat 1947 tarihli ve 5018 sayılı 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu

Resmi Gazete, 8.8.2001, S. No: 24487

Resmi Gazete, 07 Temmuz 2009, Sayı: 27281, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2009 Temmuz İstatistikleri Hakkında Tebliğ

EKLER

Ek – 1: Anket Formu

Sendika Üyesini Tanımaya Yönelik Sorular

1. Herhangi bir memur sendikasına üye misiniz? Üye iseniz üye olduğunuz Sendikanın adını belirtiniz ?

- () Üyeyim. Sendikamın adı.....
 Sendikanızın bağlı olduğu Konfederasyon.....
 () Herhangi bir sendikaya üye değilim
(2.8.21.22.23.24.no.lu Soruları işaretlemeyiniz)

2. Hangi hizmet koluna bağlı olarak çalışıyorsunuz ?

- () Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri
 () Sağlık ve Sosyal Hizmetler
 () Büro Bankacılık ve Sigorta Hizmetleri
 () Yerel Yönetim Hizmetleri
 () Basın Yayın ve İletişim Hizmetleri
 () Tarım ve Ormancılık Hizmetleri
 () Diyanet ve Vakıf Hizmetleri
 () Bayındırlık İnşaat ve Köy Hizmetleri
 () Diğer / Belirtiniz.....

3. Kamuda hangi statüde çalışıyorsunuz?

- () Memur () Sözleşmeli Personel 4B () 4C Geçici Personel
 () Diğer kamu personeli (2547)

4. Ünvanınız/Mesleğiniz?

- () Kamu yöneticisi () Kamu büro personeli/memuru
 () Öğretmen/Öğrt. görevlisi () Hekim () Hemşire/Ebe
 () Teknisyen () Din Görevlisi () Hizmetli
 () Mühendis () Diğer.....

5. Eğitim durumunuz?

- () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu
 () Lise mezunu () Üniversite mezunu
 () Yüksek Lisans () Doktora

6. Aylık toplam gelirinizi göz önüne alınızda hangi gelir aralığında yer alıyorsunuz?

- () 0 - 1000 TL () 1000 - 1500 TL
 () 1500 - 2000 TL () 2000 - 3000 TL
 () 3 000 -5000 TL () 5000 TL ve üstü

7. Kamudaki hizmet yılınız

- () 0-1 yıl () 2-5 yıl () 6-10 yıl () 11-15 yıl
 () 15-20 yıl () 20-25 yıl () 25+ yıl

8. Kaç yıldan beri herhangi bir memur sendikasına üyesiniz?

- () 0-1 yıl () 2-5 yıl () 6-10 yıl () 10 yıl ve üstü

9.Yaşınız aşağıdakilerden hangi aralığa girmektedir?

- () 18- 25 () 26-35 () 36-45 () 45 -55 () 55 üzeri

10.Cinsiyetiniz () Erkek () Kadın**11. Bugüne dek görev sürenizin önemli/büyük bir kısmını nerde geçirdiniz?**

- () Köy () Kasaba () İlçe () İl Merkezi

Mevcut Kamu Görevlileri Sendikacılığını Tanımlamaya İlişkin Sorular**12. İşçilerden ayrı bir memur sendikacılığı sistemi hakkında ne düşünüyorsunuz?**

- () İşçilerle ortak bir sistem memurlar için daha iyi olur
 () İşçilerden ayrı bir sistem memurlar için daha iyidir.

13. Memurların sendikal örgütlenmesi, grev ve toplu sözleşme hakkını gerektirir mi?

- () Evet () Hayır () Kararsızım

14.Toplu görüşmelerde kamu görevlileri ve sendikaların talepleri sizce yeterince karşılanıyor mu?

- () Yeterince karşılanıyor () Yeterli düzeyde karşılanmıyor

15. Toplu görüşmelerde, bugüne kadar yapılan 8 görüşmeden sadece ikisinde mutabakata varılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? (TEK CEVAP)

- () Sendikaların anlaşmaya açık olmaması
 () İdarenin yetki paylaşımına açık olmaması
 () Sendikaların taleplerinin çok fazla olması
 () Kamu İşveren Kurulunun taleplere direnmesi
 () Grev hakkının olmaması
 () İdarenin anlaşmaya açık olmaması
 () Sendikaların kendi aralarında kavgalı olması
 () Demokrasi kültürümüzün yerleşmemiş olması

16.Kamu İşveren Kurulunun toplu görüşme masasındaki tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? (TEK CEVAP)

- 1 () Anlaşmaya çalışan ve çabalayan
 2 () Anlaşma için çabalamayan
 3 () Sendikalara tepeden bakan
 4 () Sendikaları İdareyle eşit statüde gören
 5 () Kendilerini amir, sendikacıları memur gibi gören
 6 () Sendikacıları çözümün bir parçası olarak gören
 7 () Sendikalara değer verip önemseyen
 8 () Sendikaları umursamayıp önemsemeyen
 9 () Toplu görüşmeleri önemseyen
 10 () Toplu görüşmeleri usulen yapılan bir çalışma gibi gören

17. Sendikaların politize olması (siyasal partilere yakın olması) sendikaların etkinliğini, mali, sosyal ve diğer hak mücadelelerini nasıl etkilemektedir? (TEK CEVAP)

- () Olumlu yönde etkilemektedir () Olumsuz yönde etkilemektedir.
 () Herhangi bir etkisinin olduğunu düşünmüyorum

Tez konusuna ilişkin Sorular

18.”Ülke yönetimi ve siyaset ile ilgili konularda kamu görevlileri/memurlar daha etkin olmalıdır.” Sizce bu görüş ne derece doğrudur?(TEK CEVAP)

- () Kesinlikle katılıyorum
 () Katılıyorum
 () Kararsızım
 () Katılmıyorum
 () Kesinlikle katılmıyorum

19. Size göre kamu görevlilerinin, siyasal konularda veya diğer toplumsal sorunlarda, görüşlerini duyurmasının en etkili yolu nedir? (TEK CEVAP)

- () Kitle İletişim araçlarıyla
 () Dernekler Yoluyla
 () Sendikal örgütlenmeler yoluyla
 () Siyasal partiler aracılığıyla
 () Gereğinde bir araya gelen kitlelerle
 () Bireysel temas veya bireysel başvuru yoluyla

20. Kamu görevlilerin sendikalaşması sizce üyelerin siyasal bilincinin gelişmesine katkı sağlıyor mu?

- () Evet () Hayır () Kararsızım

21. Üye olduğunuz sendikayı ne sıklıkla ziyaret edersiniz? (TEK CEVAP)

- () Nerde olduğunu bile bilmiyorum
 () Çok az uğrarım
 () Sadece toplantı ve etkinliklere katılırım
 () Sık sık uğrarım

22. Sendikaya üye olmadığınız dönem ile üye olduktan sonraki dönemi kıyaslayacak olursanız; siyasal konulara karşı ilgi düzeyinizde bir değişiklik oldu mu?

☐ Azalma oldu ☐ Artma oldu ☐ Kararsızım

23. Sendika üyeliğinin size ne tür faydası oldu? (TEK CEVAP)

- ☐ Siyasal konulara olan ilgim arttı
☐ Demokrasiye bakış açım ve demokrasi bilincim gelişti
☐ Kendimi daha iyi ifade etmemi sağladı
☐ Haklarım konusunda farkındalık sağladı
☐ Pek çok insan tanıdım ve sosyal çevrem genişledi
☐ Mesleki açıdan kendimi geliştirmemi sağladı
☐ Hiçbir faydası olmadı

24. Sendikaya üye olma nedeninizi hangisi en iyi şekilde açıklamaktadır? (TEK CEVAP)

- ☐ Bir arkadaşın ısrarıyla üye oldum.
☐ Çevremdeki insanların bir sendikaya üye olmasından dolayı, ben de bir sendikaya üye oldum.
☐ Kendimin, eşimin veya herhangi bir yakınımın atamasını daha kolay yaptırabilmek için
☐ Sendikanın sosyal ve kültürel beklentilerime cevap vereceğine inandığım için
☐ Çevre ve arkadaş edinmek istememden dolayı
☐ Siyasal konularda daha etkin olabilmek için
☐ Sendikaların üyelerinin ekonomik, sosyal, kültürel, mesleki hak ve menfaatlerini koruduğuna ve geliştirdiğine inandığım için
☐ Sendikanın, ülke, toplum ve çevre sorunlarıyla ilgilenmemde uygun bir araç olduğunu düşündüğüm için
☐ Örgütlü olmanın önemine inandığım için
☐ “Hak verilmez alınır” ilkesinden hareketle güç birliği oluşturduğu haklarımı koruma ve geliştirmemde dayanışma fırsatı yarattığı için

25. Sizce sendikaların en önemli işlevi nedir?(TEK CEVAP)

- ☐ Üyelerinin haklarını savunan oluşumlardır.
☐ Üyelerin siyasal yönetime taleplerini duyuran araçtır.
☐ Siyaset ve siyasetçiler üzerinde bir baskı aracıdır.
☐ Demokratik işleyişin sürekliliğini sağlar.
☐ Siyasal bilinç ve birikim kazandırır

26. Hükümetin/idarenin toplu görüşmelerde memurların taleplerini karşılayıp karşılamaması sizin siyasal parti tercihlerinizi (oy vereceğiniz partiyi) belirlemenizde etkili olur mu?

☐ Etkili olur ☐ Etkili olmaz ☐ Oy kullanırken bu durumu dikkate almam

27. Sizce bir kişinin üyesi olduğu sendika, o kişinin siyasal tutum ve tercihlerini belli eder mi?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

28. Kendinizi aşağıdaki siyasal görüşlerden hangisine yakın buluyorsunuz?

- () Liberal () Milliyetçi
() Muhafazakâr () Sosyal Demokrat
() Ülkücü () Sosyalist
() Komünist () İslamcı
() Siyasi tercihi yok () Diğer.....

29. 22 Temmuz 2007 milletvekili seçimlerinde hangi partiye oy verdiniz?

- () AKP () CHP () MHP () Demokrat Parti () Saadet Partisi
DİĞER.....
() OY KULLANMADIM () Cevap yok

30. Önümüzdeki Pazar genel seçim (milletvekili seçimi) olsa hangi partiye oy verirsiniz? (TEK CEVAP)

- () AKP () CHP () MHP () BDP () DSP () Demokrat Parti ()
Saadet Partisi
() DİĞER(yazınız)
() HİÇBİRİ () Kararsızım () Cevap Yok

31. Seçimler öncesinde genellikle başkalarını siyasal parti tercihleri konusunda etkilemeye çalışır mısınız?

- () Çalışırım () Çalışmam

Ek – 2: Anket Çalışması İzin Belgesi

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SAYI :B.30.2.SDÜ. 0.41.00.00.201.02/ 785
KONU : Anket Çalışması

12/04/2010

İLGİLİ MAKAMA

Enstitümüz Kamu Yönetimi Anabilim Dalı 0630203036 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Üsâme ÖZ, “Bir Siyasal Katılma Aracı Olarak Memur Sendikaları: Isparta Örnek Olay Araştırması ” ile ilgili tez çalışması yapmaktadır.

Tez çalışması ile ilgili yapacağı ankette ilgili öğrencimize Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Merkez İlköğretim ve Orta öğretim kurumlarında, Sağlık Müdürlüğüne bağlı kurum ve kuruluşlarda gerekli kolaylığın sağlanması hususunda gereğini arz ederim.

İşbu belge ilgilinin isteği üzerine düzenlenmiştir.

Ayben DİNÇTÜRK
Enstitü Sekreteri

ÖZGEÇMİŞ

• Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı: Üsame ÖZ
 Doğum Yeri: Siirt
 Doğum Yılı: 11.07.1978
 Medeni Hali: Bekar

• Eğitim Durumu

Lise: 1992–1993 Atatürk Anadolu Lisesi (Siirt)
 1993–1996 Antalya Anadolu Lisesi (Antalya)
 Lisans: 1996–2000 Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim
 Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

• Yabancı Dili ve Düzeyi

İngilizce, 2008 Mayıs ÜDS: 51

• İş Deneyimi

2000(Eylül) -2005 (Haziran) MEB Aksaray Milli Eğitim Müdürlüğü
 Merkez Gençosman İlköğretim Okulu Rehber Öğretmen

2005 (Eylül) -2007 (Haziran) MEB Isparta Milli Eğitim Müdürlüğü
 Yedişehitler İlköğretim Okulu Rehber Öğretmen

2007-... MEB Gönen Milli Eğitim Müdürlüğü
 Gönen Anadolu Öğretmen Lisesi Rehber Öğretmen